

KÜRESEL DİYALOG^{8.2}

1 yılda 17 dilde 3 sayı

John Holloway
ile Sosyolojiden
Konuşmak

Labinot Kunushevcı

Neoliberal Düşünce
Kuruluşları

Karin Fischer
Dieter Plehwe
Elaine McKewon
Hernán Ramírez
Matthias Kipping

Bakım Krizi

Heidi Gottfried
Jennifer Jihye Chun
Fiona Williams
Adelle Blackett
Chris Tilly
Georgina Rojas
Nik Theodore
Sabrina Marchetti
Helma Lutz
Youyenn Teo
Pei-Chia Lan
Sharmila Rudrappa
Helen Schwenken

Teorik
Perspektifler

Hartmut Rosa
Jasminka Lažnjak

Serbest Bölüm

- > Çin'deki Şehir Plancıları ve Köylü Direnişi
- > Küresel Diyalog Romanya Ekibiyle Tanışma

BÜLTEN

International
Sociological
Association
ISA

CİLT 8 / SAYI 2 / AĞUSTOS 2018
<http://globaldialogue.isa-sociology.org/>

KD

> Editörden

Piyasa köktenciliği ve neo-liberalizm, dünyanın bir çok yerinde gündelik hayatı ve gündelik hayat deneyimini etkilemektedir. Paraya, piyasalar ve neoliberal (uluslar)-üstü, (uluslar)-arası, (ulus)-ötesi ve ulusal bağlamlarda bakıldığında farklı şekillerde günümüz siyasetinin merkezinde yer aldığı görülür. Bu sayı, içinde yaşadığımız zamanın egemen eğilimlerini ele alan iki düşünce yazısıyla başlamaktadır. Kapitalizmin ilham verici ve keskin bir eleştirisinde bulunan John Hol- loway ile olan söyleşide, paranın yıkıcı güçleri, finansal kapitalizmin dinamikleri ve Avrupa Birliği'nin sorun yaratan gelişmeleri tartışılmakta, ama yine de bir başka toplumun var olma ihtimali de önemle vurgulanmaktadır. Neoliberal düşünce kuruluşları hakkındaki ilk sempozyumumuzun yazarları bize neoliberalizmin, kendi kendini düzenleyen piyasalara dair liberal düşüncenin güçlü geleneğini yansıttığını hatırlatmaktadır. Neoliberal düşünce kuruluşları aslında bu düşüncenin başrolleridir ancak gündelik hayatta biz bunun pek de farkında değiliz. Bu bağlamda, söz konusu olgu hakkında uluslararası düzeyde araştırmaları olan sosyolog Karin Fischer, düşünce kuruluşlarının nasıl çalıştığı ve toplumu nasıl etkilediğini anlatan birçok makaleyi bir araya getirmiştir.

Geçtiğimiz on yılda, bakım ve bakıcılık konuları sosyologların artan ilgisiyle karşı karşıyadır. İkinci sempozyumumuzda, bu alandaki çalışmalarıyla tanınan Heidi Gottfried ve Jennifer Jihye, dünyadaki bakım ve bakıcılığın organizasyonundaki süregelen ve kapsamlı değişimler üzerine düşünceleri ele alan makalelerden bir seçki oluşturdular. Bu

konunun birçok yönü- ortaya çıkan bakım piyasaları, beden piyasaştırılması, değişen aile ve toplumsal cinsiyet düzenlemeleri, göç ve küresel bakım zincirleri- günümüz kapitalizmi ve toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf ilişkilerindeki dönüşümle esasen iç içedir. Bununla birlikte, sosyal bilimci ve aktivistlerin sektördeki çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik mücadele yürüttüğü, ulus ötesi etkili bir inisiyatif olan Ev Hizmetlerinde Çalışan Hakları Araştırma Ağı'nı da tanıtıyoruz.

Geçtiğimiz yıllardan beri, Alman sosyolog ve toplum felsefesi Harmut Rosa, modern kapitalist toplumların, sürekli ihtiyaç duydukları ivmelenme, büyüme ve rekabet içinde olma gibi temel ilkelerinden bir kısmını eleştirmiştir. Özellikle, günümüzün en büyük sorunlarından biri olan çınlanım tezi- ya da çınlanımın eksikliği- kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Bu sayıda, çınlanım kavramına dair görüşlerini bizimle paylaşmaktadır.

Ayrıca, Hırvatistan Sosyoloji Derneği'nin başkanlığını yürüten Jasmina Lažnjak ile yaptığımız söyleşi, Doğu ve Güney doğu Avrupa'daki gelişmeleri ve bu gelişmelerin sosyoloji yapmanın önünde yarattığı zorlukları ele almaktadır. Bir diğer makale, Çin'deki kentleşmenin yarattığı çatışmaları analiz etmektedir. Sonuncu ama son derece önemli olan yazımızda ise, *Küresel Diyalog*'un Romanya yayın ekibiyle tanışma fırsatı yakalıyoruz. ■

Brigitte Aulenbacher ve Klaus Dörre,
Küresel Diyalog editörleri

> **Küresel Diyalog 17 dilde yayınlanmaktadır. Küresel Diyalog'un tüm sayılarına Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA)'nin internet sitesinden ulaşılabilir.**
> **Yayınlanması istenen yazılar globaldialogue.isa@gmail.com adresine gönderilmelidir.**

isa International
Sociological
Association

**KÜRESEL
DİYALOG**

> Yayın Kurulu

Editör: Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Yardımcı Editörler: Johanna Grubner, Christine Schickert.

Yardımcı Editör: Aparna Sundar.

Yönetici Editörler: Lola Busuttil, August Bağ.

Danışman: Michael Burawoy.

Medya Danışmanı: Gustavo Taniguti.

Danışman Editörler:

Margaret Abraham, Markus Schulz, Sari Hanafi, Vineeta Sinha, Benjamin Tejerina, Rosemary Barbarett, Izabela Barlinska, Dilek Cindoğlu, Filomin Gutierrez, John Holmwood, Guillermina Jasso, Kalpana Kannabiran, Marina Kurkchian, Simon Mapadimeng, Abdul-mumin Sa'ad, Ayse Saktanber, Celi Scaloni, Sawako Shirahase, Grazyna Skapska, Evangelia Tastsoglou, Chin-Chun Yi, Elena Zdravomyslova.

Bölge Editörleri

Arap Dünyası: Sari Hanafi, Mounir Saidani.

Arjantin: Juan Ignacio Piovani, Pilar Pi Puig, Martín Urtasun.

Bangladeş: Habibul Haque Khondker, Hasan Mahmud, Juwel Rana, US Rokeya Akhter, Toufika Sultana, Asif Bin Ali, Khairun Nahar, Kazi Fadia Esha, Helal Uddin, Muhaimin Chowdhury.

Brezilya: Gustavo Taniguti, Andreza Galli, Lucas Amaral Oliveira, Benno Warken, Angelo Martins Junior, Dmitri Cerboncini Fernandes.

Fransa/İspanya: Lola Busuttil.

Hindistan: Rashmi Jain, Jyoti Sidana, Pragya Sharma, Nidhi Bansal, Pankaj Bhatnagar.

Endonezya: Kamanto Sunarto, Hari Nugroho, Lucia Ratih Kusumadewi, Fina Itriya, Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Benedictus Hari Juliawan, Mohamad Shohibuddin, Dominggus Elcid Li, Antonius Ario Seto Hardjana, Diana Teresa Pakasi, Nurul Aini, Geger Riyanto, Aditya Pradana Setiadi.

İran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Sina Bastani, Sayyed Muhamad Mutallebi, Vahid Lenjanzade.

Japonya: Satomi Yamamoto, Sara Maehara, Masataka Eguchi, Yuko Masui, Riho Tanaka, Marie Yamamoto, Kaori Hachiya, Ayana Kaneyuki, Erika Kuga, Kaya Ozawa, Tsukasa Shibagaki, Michiaki Yuasa.

Kazakistan: Aigul Zabirowa, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Almash Tlespayeva, Kuanysh Tel.

Polonya: Jakub Barszczewski, Iwona Bojadziewa, Katarzyna Dębska, Paulina Domagalska, Łukasz Dulniak, Krzysztof Gubański, Sara Herczyńska, Justyna Kościńska, Karolina Mikołajewska-Zajac, Adam Müller, Zofia Penza-Gabler, Aleksandra Senn, Anna Wandzel, Jacek Zych.

Romanya: Cosima Rughiniş, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Maria-Loredana Arsene, Denisa Dan, Diana Alexandra Dumitrescu, Radu Dumitrescu, Iulian Gabor, Dan Gîtmán, Alina Hoară, Alecsandra Irimie-Ana, Cristiana Lotrea, Anda-Olivia Marin, Bianca Mihăilă, Andreea Elena Moldoveanu, Oana-Elena Negrea, Mioara Paraschiv, Codruţ Pînzaru, Susana Maria Popa, Elena Tudor.

Rusya: Elena Zdravomyslova, Anastasia Daur, Valentina Isaeva.

Tayvan: Jing-Mao Ho.

Türkiye: Gül Çorbacıoğlu, İrmak Evren.

Önde gelen Marksist sosyolog ve kuramcı **John Holloway**, insan onurunun karşılıklı tanındığı bir toplum yaratmak üzerine konuşuyor, ve bizlere yaratıcı gücümüzü paranın tahakkümünden kurtarmamızı hatırlatıyor.

Neoliberal düşünce kuruluşlarının (küresel) siyasi karar alma üzerindeki etkisi yükselişte. Bu sempozyum neoliberal düşünce kuruluşlarının kökenlerini ve gelişimini, ve dünya çapındaki siyasi, sosyal ve ekonomik etkilerini inceliyor.

Bu sempozyum **bakım ve ev işi** alanındaki meseleleri aydınlatmayı hedefliyor. Dünyanın dört bir yanından araştırmacılar bu emek alanının dönüşümünü, ev işçilerinin sınırlar ötesindeki örgütlenmelerini ve düzgün iş koşulları için verilen mücadeleleri anlatıyor.

Küresel Diyalog, SAGE Yayınları'nın cömert bağışı ile hazırlanmaktadır.

> Bu Sayıda

Editörden 2

> SOSYOLOJİDEN KONUŞMAK

İnsanlığın Belirsiz Geleceği, Kapitalizm:

John Holloway ile Söyleşi

Labinot Kunushevci, Kosova 5

> NEOLİBERAL DÜŞÜNCE KURULUŞLARI

Neoliberal Düşünce Kuruluşu Ağları

Karin Fischer, Avusturya 8

Atlas Ağı: Dünyayı Serbest Piyasadaki Düşünce Kuruluşlarıyla Doldurmak

Karin Fischer, Avusturya 10

Karmaşa ve Sadelik: Avrupa Politika Düşünce Kuruluşları

Dieter Plehwe, Almanya 12

İklim Reddinin Kurumsal Efendileri

Elaine McKewon, Avustralya 14

Brezilya Neoliberal Düşünce Kuruluşu Ağı

Hernán Ramírez, Brezilya 16

Danışman Düşünce Kuruluşları: Pazarlama mı yoksa Hegemonya Aracı mı?

Matthias Kipping, Kanada 18

> BAKIM KRİZİ

Sınırlar Ötesinde Bakım: Bakım ve Bakım İşinin Dönüşümü

Heidi Gottfried, ABD, ve Jennifer Jihye Chun, Kanada 20

Bakım Küresel bir Kriz mi Yaşıyor?

Fiona Williams, Britanya 22

ILO'da Ev İşçileri için Düzgün İşe Dair Standart Belirleme

Adelle Blackett, Kanada 24

Ev İşçileri Örgütlenmelerinin Kesişimsel Tarihi

Chris Tilly, USA, Georgina Rojas, Meksika, ve Nik Theodore, ABD 26

Ücretli Ev İşinin Küresel Yönetimi

Sabrina Marchetti, İtalya 29

Erkeklik ve Babalık: Göçmen Kadınlar Geride Kalan Eşleri

Helma Lutz, Almanya 31

Singapur, Çocuk Büyütmek için Harika bir Yer...

Ama Kim İçin?

Youyenn Teo, Singapur 33

Japonya'da Göçmen Bakım İşçilerinin İşe Alımı ve Eğitimi

Pei-Chia Lan, Tayvan 35

Ücretli Emek Biçimi olarak Hamilelik ve Çocuk Doğurmak

Sharmila Rudrappa, ABD 37

Ev İşçilerinin Hakları Araştırma Ağı

Sabrina Marchetti, İtalya ve Helen Schwenken, Almanya 39

> TEORİK PERSPEKTİFLER

Bir Sosyolojik Kavram Olarak Çınlanım Fikri

Hartmut Rosa, Almanya 41

Balkanlaşmaya Karşı İşbirliği İçin Sosyoloji:

Jasminka Lažnjak ile Söyleşi

Labinot Kunushevci, Kosova 45

> SERBEST BÖLÜM

Güçlü Hariciler: Çin'deki Şehir Plancıları ve Köylü Direnişi

Yue Du, ABD 48

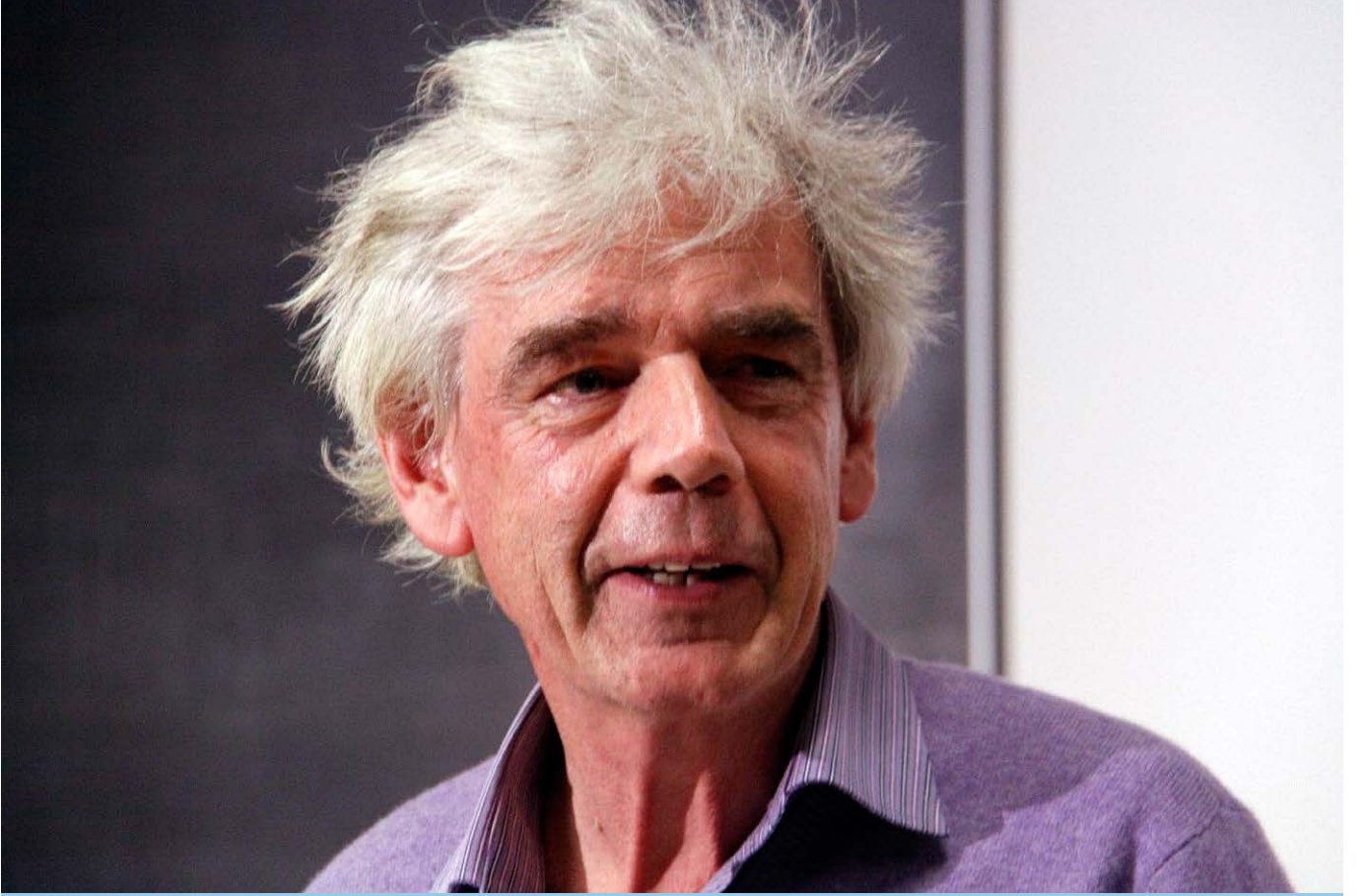
Küresel Diyalog Romanya Ekibiyle Tanışma 50

“Bizim payımıza düşen, sorulması gereken tek bilimsel soru şudur: Buradan nasıl çıkacağız? Kendine zarar vermeye doğru paldır küldür yol alan bu telaşı nasıl durdururuz? İnsan onurunun karşılıklı tanındığı bir toplum nasıl yaratabiliriz?”

John Holloway

> İnsanlığın Belirsiz Geleceği, Kapitalizm John Holloway ile Söyleşı

| John Holloway.

John Holloway Meksika, Pueblo Özerk Üniversitesi'nde Sosyoloji profesörüdür. Marksist teori, Zapatista hareketi ve anti-kapitalist mücadelenin yeni biçimleri hakkında çokça çalışması bulunmaktadır. *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek* (2002, yeni baskısı 2010) adlı kitabı on bir dile çevrilmiş ve uluslararası düzeyde bir tartışmanın fitilini ateşlemiştir. Son kitabı, *Kapitalizmde Çatlaklar Yaratmak'ta* (2010) tartışmayı bir adım daha ileri götürerek, günümüzde eğer bir devrimden bahsedeceksek,

bunun kapitalist tahakkümde çatlakların yaratılması, genişletilmesi, çoğalması ve birleşmesi yoluyla mümkün olacağını öne sürmektedir. Bu söyleşı, önde gelen sosyologlarla irtibata geçerek uluslararası ve ulusal sosyolojilerin kesişim noktasını bulmayı amaçlayan etkili bir sosyal teori projesinin bir parçasıdır. Söyleşı, ISA Genç Sosyologlar Ağı üyesi, Kosova, Priştine Üniversitesi Sosyoloji bölümünde yüksek lisansını tamamlamış olan **Labinot Kunushevc**i tarafından gerçekleştirilmiştir.

LK: Dünyayı toplumsal bir sistem olarak gören ve küresel eşitsizliğe yön veren gelişmeleri analiz etme ve araştırma eğilimi gösteren birçok teori mevcut. Günümüzde Marksizmin rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz, sizce Marksizm ve Marksistleri gelecekte ne bekliyor?

JH: Bizim payımıza düşen, sorulması gereken tek bilimsel soru şudur: Buradan nasıl çıkacağız? Kendine zarar veremeye doğru paldır küldür yol alan bu telaşı nasıl durdururuz? İnsan onurunun karşılıklı tanındığı bir toplum nasıl yaratabiliriz?

Diğer bir deyişle, bu mesele şu ya da bu düşünce ekolüyle ilgili değildir. Cevapların bizde olmadığını söylemekle işe başlamalıyız; gerekliliği su götürmez olan bir toplumsal dönüşümü nasıl oluşturacağımızı ve buradan hareketle ne yapacağımızı bilmiyoruz. Marksist düşünce geleneğinde de bu cevaplar yok, ancak bu gelenek genel anlamda soru sorma, devrime dair soru sorma ehliyetine sahiptir. Ve, gelecek için ise, bilmiyorum. Ama, toplumsal öfke tüm dünyada artmakta ve eğer bu öfke radikal bir toplumsal dönüşüme yönlendirilmezse, gelecek gerçekten de karanlık olacaktır. Bu anlamda, Marksizm (ya da bir tür devrimci teori), insanlığın geleceği için büyük önem taşımaktadır.

LK: [Daily Mail](#)'de yayınlanan bir makaleye göre, gün yüzüne çıkarılmış yeni belgeler, şeker endüstrisinin, şekerin değil, yağın kalp hastalıklarının birincil nedeni olduğuna dair araştırmaların yayınlanması için, Harvard'daki saygın bilim insanlarına ödeme yaptığı ve onların itibarlarını lekelediğini ortaya koymaktadır. Kapitalist fayda sağlamak için akademik bilincin yozlaştırılmasını nasıl açıklıyorsunuz?

JH: Paranın hükmünü sürdürdüğü bir dünyada yozlaşma da sistemin işlevselliği için gereklidir, buna akademi de dahildir. Ancak sorun, sizin de belirttiğiniz bu tür açıkça ortaya konulan yozlaşma vakalarında değil, bizi konformizme yönelten, bizi her geçen gün öldürmekte olan bu toplumu kabul etmeye zorlayan akademik ve toplumsal güçlerin bütünündedir. Bu söyleyişi okuyan hemen herkes, öğrenci ya da akademisyen olsun, akademinin içinde olan kimse lerdir. Karşı karşıya olduğumuz asıl zorlu görev, yaptığımız her şeyin: seminer tartışmaları, yazdığımız yazılar ve makalelerin, bu yakışsız, yıkıcı sistemin karşısında yer almasını sağlamaktır.

LK: Farklı pozisyonlarda gücü elinde bulunduranların erkeklikleri sorunsalıyla ilgileniyorum. Kendisiyle bir söyleşi gerçekleştirdiğim Raewyn Connel : “Bunu açıklayabilmek için, ekonomik gücü, bununla birlikte devlet gücünü de elinde bulunduran insanların eylemlerinin toplumsal cinsiyet boyutuna bakmak önem taşımakta” diye belirtmiştir. Aynı şekilde, yine bir söyleşi gerçekleştirdiğim Anthony Giddens da, “ Küresel finansal kriz- halen tamamıyla çözüme ulaşmaktan fersah fersah uzakta olan- dünya para piyasalarında

yer alanların agresif davranışlarında görülen “yük-lü bir erkeklik” rolüyle toplumsal cinsiyet boyutu da dahil olmak üzere bir takım belirleyici özelliklere sahiptir” demiştir. Dünya para piyasasında yer alanların rolü ve ekonomik güç ile erkeklik arasındaki ilişki hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

JH: İlginç bir soru. Sanıyorum bu önermeleri karşıt bir yön-de değerlendireceğim. Finansal kriz sürecinde dünya para piyasalarında yer alanların agresif davranışları, aktörlerin toplumsal cinsiyetinden ileri gelmemiştir, aslında tam tersi olmuştur. Agresif davranışın nedeni, paranın doğası ve onun sürekli, durmak bilmeyen, kendini çoğaltma itkisiydi. Paranın doğasına içkin agresyon, onun en etkili, zorunlu hizmetkarlarının da eril özelliklerde olmasını mümkün kılmıştır, zira toplumumuzun örgütlenmesinde tarihsel olarak bu tür davranışlar kadınlardan ziyade erkekler arasında teşvik edilmiştir. Para var olduğu sürece, paranın çoğalmasına hayatlarını vakfedenlerin davranışı, toplumsal cinsiyetleri ne olursa olsun, agresif olacaktır. Eril agresyon olarak tanımladığımız bu tür davranışlardan kurtulmak için, paradan kurtulmalı ve toplumsal ilişkilerimizi farklı, daha makul temeller üzerine kurmalıyız.

LK: Servet yaratımının toplumsal ihtiyaçlarla uyum içinde olduğu bir tür sorumlu kapitalizmi nasıl inşa edebiliriz?

JH: Bunu yapmak imkansız. Sermaye, insan ihtiyaçları tarafından güdümlenen servet yaratımının olumsuzlamasıdır. Sermaye, değerin artırılması, yani, kar, tarafından yaratılan servettir. Bu tür bir servet yaratımının bizi özkıyıma sürüklediği apaçık ortadadır.

LK: Ronald Inglehart tarafından yürütülen küresel Dünya Değerleri Araştırması'na göre, iki tür değer sistemi mevcuttur: materyalist değer sistemi ve geleneksel değer sistemi. İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek ve Kapitalizmde Çatlaklar Yaratmak kitaplarında ele aldığınız savlar, bu iki değer sistemi arasındaki dalgalanmaların dinamiklerini nasıl açıklamakta ve bu değer sistemleri kapitalizmin yol açtığı eşitsizliği nasıl etkilemektedir?

JH: Her iki değer sistemi arasında dengeyi bulma gibi bir durum olduğunu düşünmüyorum. Gittikçe şiddet içeren, gittikçe sömüren, gittikçe eşitsiz olan sistemin içinde kapa-na kısılmış gibiyiz. Arada bir yerde olmak gibi bir şey söz konusu değil, nazik bir kapitalizm, biraz ondan biraz bundan diye bir şey yok. Yakın komşularınız olan Yunanlıların deneyimi bunu gayet açık bir biçimde göstermektedir. Bahsettiğiniz kitaplardaki sav kapitalizmle bağlarımızı koparmamız gerektiği ancak bunu nasıl yapacağımızı bilmediğimiz, dolayısıyla bunu düşünmek ve denememiz gerektiğinin altını çizmektedir. Yugoslavya deneyiminiz ve birçok diğer deneyimlerde de görüldüğü gibi, devlet yoluyla bu gerçekleştirilemez, başka yollar bulmak durumundayız. Kapitalizmde

Çatlaklar Yaratmak'ta, kapitalizmin dokusunda mevcut milyonlarca çatlak oluşturacak şekilde, ya zorunluluktan ya da başka türlü bir hayat yaratmak için atılan bilinçli adımlarla, farklı yollarla yaşam alanı oluşturmaya yönelik milyonlarca diğer yolları keşfe çıktım ve tek yolun, günümüz şartlarında düşünüldüğünde devrimin, bu çatlakların yaratılması, genişletilmesi, çoğaltılması ve birleştirilmesiyle gerçekleşebileceği sonucuna vardım.

LK: Eşitlikçi bir toplumun var olabileceğine inanıyor musunuz?

JH: Evet, ancak bunu birincil olarak görmüyorum. Asıl mesele, eylemlerimizi, yaratıcı gücümüzü, paranın tahakkümünden kurtarıp kurtaramayacağımızdır. Bu mümkün müdür? Umarım mümkündür, çünkü insanlığın geleceği için bundan başka bir yol göremiyorum.

Belki de, bu soruyu başka bir şekilde ele alıp şöyle sormalısınız: toplumun şu anki organizasyonu ile sürdürülebilir olacağına inanıyor musunuz? Bu sorunun cevabı şöyle olacaktır: Muhtemelen evet, ancak sadece kısa dönemde, çünkü kapitalizmin hepimizi ortadan kaldırması uzun sürmeyecektir. Yarış başladı: kapitalizm, bizden kurtulmadan önce biz ondan kurtulabilecek miyiz? Bunun cevabını bilmiyorum ama hangi tarafta olacağımı biliyorum.

LK: İngiltere referandumda, AB'den çıkmak yönünde oy kullandı, öte yandan Avrupa, başta yapısal ekonomik ve siyasi kriz olmak üzere birçok zorlukla karşı karşıya kaldı. Ekonomi alanında Nobel Ödülü kazanmış Joseph Stiglitz'e göre, ABD, IMF ve Dünya Bankası'ndan gelen baskılar sonucunda devletler, ekonomilerinin endüstrisizleşmesi yoluyla kamu mallarını özelleştirdi ve böylece kolaylıkla kontrol altına alılabilen oligarklar yaratılmış oldu. Bu durum, Avrupa ve Avrupa'nın dışında yer alan ülkeleri, küresel kriz bağlamında nasıl etkileyecektir?

JH: Son olarak bahsettiğiniz "küresel kriz" vurgusu önemlidir. Zapatistalar, halihazırda bizi kasıp kavuran bir "fırtına-

nın" ("la tormenta") olduğunu ve gelecek yıllarda kuvvetle muhtemel bu fırtınanın daha da kötü sonuçlar doğuracağından bahsetmektedirler. Bu fırtına dünyanın her yerinde görülmektedir: Trump ve Brexit sadece bunun bir boyutudur. Bununla nasıl baş edeceğiz? Öfkemizi, sermayeye karşı yönlendirerek. Ve, acil olarak, ulusalcılığı reddetmek için elimizden gelen her şeyi yaparak. Günümüzde, Avrupa'da artan ulusalcılık korkutucu boyuttur. Ve, tarihin bize verdiği ders gayet açıktır: ulusalcılığın, ölüm ve katletme dışında başka bir anlamı yoktur.

LK: Kosova, on yıl önce bağımsızlığına kavuşan küçük bir ülke olduğundan, özellikle vize serbestisi ve AB entegrasyonu olmak üzere birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Bu dışlanmışlık, serbest dolaşımı, diğer Avrupa ülkeleri ve kültürleriyle irtibatımızı, Avrupa piyasasına entegre olmamızı ve nüfusumuzun %60'ını 25 yaşın altındakiler oluşturuyorken, Avrupa'daki iş olanaklarından yararlanmamızı kısıtlamaktadır. Avrupa Birliği'ne entegre ve ait olma ihtiyacını hissediyorsunuz. Kosova'nın Avrupa'ya entegre olması konusunda düşünceleriniz nelerdir?

JH: "Avrupa Birliği'ne ait olmak", "Avrupa'ya entegre olmakla" aynı şey midir? Elbette, hayır. Avrupa Birliği, neoliberalizmle şekillenmiş otoriter bir yapıdır. İnsanların buna karşı çıkması, şaşırtıcı değildir, ancak asıl tedirgin edici olan bu redde bir ölçüde ulusalcılığın da eşlik etmesidir (Brexit örneğinde olduğu gibi) Bana kalırsa, Avrupa Birliği'nin en önemli boyutu, İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan katliamın ardından çizilen sınırlara karşı yapılan mücadeleden doğmasıdır. Avrupa ile entegrasyonu en iyi şekilde canlı tutmak istiyorsak yapmamız gereken şudur: sınırlara karşı mücadele etmek. Kosova için bu ne anlama gelmektedir? Her şeyden önce, ister Avrupa'dan, ister Orta Doğu'dan, Afrika'dan nereden olursa olsun, göçmenlere sınırlarını açmak demektir. Bu yolla, diğer ülkeler ve kültürlerle irtibat halinde olabilir, bu yolla nüfusun %60'ını oluşturan 25 yaş altındakilerin yaşamlarını zenginleştirebilirsiniz. ■

Labinot Kunushevci'ye ulaşmak için <labinotkunushevci@gmail.com>
John Holloway'e ulaşmak için <johnholloway@prodigy.net.mx>

> Neoliberal Düşünce Kuruluşu Ağları

Karin Fischer, Johannes Kepler Üniversitesi, Avusturya

Neoliberal düşünce kuruluşları, sınırlar ötesinde bağlanmış ve koordine olmuşlardır.

Think Düşünce kuruluşları farklı biçimlerde ve ölçeklerde yaygın hale gelmekte, önemleri de giderek artmaktadır. Önceden, üniversiteler ve çıkar gruplarının ya da üye organizasyonların kurumlarına destek güç olarak varlıklarını sürdüren bu kuruluşlar, siyaset ve politika geliştirme alanlarının önemli aktörleri olmaya başlamıştır. Düşünce kuruluşu modelinin yükselişe geçmesi, akademinin içinde bulunan entelektüelleri, kamusal siyasi tartışmaların uzağına itmektedir. Düşünce kuruluşunda çalışanlar “uzman” sıfatlarıyla, medyada, üniversite profesörlerinin yerini almaktalar.

Düşünce kuruluşu yetkilileri, kendilerini tarafsız bilgiye ve kanıt-temelli yaklaşımı benimseyen teknokratik operatörler olarak sunmaktadırlar. Aynı zamanda, geleneksel Amerikan anlayışında düşünce kuruluşları, bağımsız uzmanlık ve kamu çıkarı üzerinde durmaktadırlar.

Öne çıkarılan imajlarının aksine, bir çok düşünce kuruluşu politika geliştirme-odaklıdır. Kuruluşlar, politika geliştirmeyle ilgili uzmanlığa, danışmanlığa ve nüfuza kendini adanlarından- bu düşünce kuruluşu olmanın geniş kapsamlı bir tanımı değil, asgari şartıdır- seçilmiş bilgiyi korur, üretir ve yönlendirirler. Düşünce kuruluşu (ağları) ile ilgili yapılan eleştirel çalışmalar, düşünce kuruluşlarının uzmanlıklarının tarafsız olmaktan ziyade siyasi ve teknokratik olmaktan ziyade de ihtilafı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Akademi, ekonomik çıkarlar, siyaset ve medyanın kesişiminde konumlanan düşünce kuruluşları, öncelikli olarak, sivil toplum ve sınıf oluşum süreçlerinin bir parçası olmaktadır.

Bu durum, bilhassa neoliberal hakkın "kapasite geliştirme" uygulanabilir. Serbest piyasadaki düşünce kuruluşları, 1970lerdeki "neoliberal devrim-karşıtlığının" stratejik öncüleriydi. O zamandan beri, iyi geliştirilmiş ağlar "fikir çatışmasına" girmekte ve neoliberal paradigmanın giderek güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Sınırlar ötesi iletişimi ve koordinasyonu, bununla birlikte büyük ölçüdeki elitist özelliğiyle, geniş kitleleri fethetmekte ve gerek ulusal gerek uluslararası boyutta yönetim meselelerine etki etmektedirler. Yaratıcılıklarını ve şirket kasasını, olay örgüsü oluşturma ve politikaları belli bir yöne çekme adına tahsis etmektedirler. Ulusötesi neoliberal yapı -güçlü şirketlerin ve milyarlarların büyük ölçüde sağ görüşe sırtlarını dayamalarından beri- şimdiye dek rekabetçi güçlerle aşık atamamıştır. Fosil yakıtlar, madencilik ve enerji endüstrisi tarafından finansa edilen neoliberal ve neo-muhafazakar düşünce kuruluşları ağlarının, serbest piyasa çevreciliği ve iklim değişikliği konusundaki şüpheciliği bu durumun en çarpıcı örneğidir.

Bu bölümdeki makaleler, düşünce kuruluşu olgusunun farklı boyutlarını ele alacaktır. Karin Fischer, Atlas Ağı'ndaki gelişmeleri takip ederek, düşünce kuruluşlarıyla ilgili çalış-

maların tekil organizasyonların ötesine geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Dieter Plewhe, Avrupa'da sayıları gittikçe artan (neoliberal) düşünce kuruluşlarının genel bir resmi- ni, "ağ yaklaşımı" (<http://thinktanknetworkresearch.net/>) analiziyle paylaşacaktır. Plewhe, düşünce kuruluşlarının uyguladığı politikaların, AB'yi neoliberal ve muhafazakar bir çizgiye çekme gayreti taşıdığını vurgulamaktadır.

İki vaka analizi, "fikir çatışmasının" nasıl şiddetle sürdüğünü göstermektedir. Elaine McKewon, Avustralya'da iklim değişikliğini reddeden neoliberal bir düşünce kuruluşunun faaliyetine odaklanacaktır. Geniş çaplı (şirket) etki ağlarına dikkat çekmekte ve düşünce kuruluşlarının, örgütlü neoliberal ağların katılımcı üyeleri olduğunu açığa çıkarmaktadır. Atlas'a bağlı "özgürlük savaşçıları", Brezilya'daki İşçi Partisi ve Dilma Rousseff'in başkanlığına karşı yapılan örgütün başrolleridir. Hernán Ramírez, bu yeni aktörlerin köklerini 1960lara kadar uzanarak araştırmakta, Brezilya ve Brezilya sınırları dışında bulunan eski örgütlü neoliberalizm ağları ve düşünce kuruluşlarıyla olan bağını gözler önüne sermektedir.

Son olarak Matthias Kipping, makalesinde düşünce kuruluşu modelini oluşturan bilgi-çıkartma bağının büyük bir us-talıkla saklandığı bir örnekten yola çıkacaktır. Kendilerini düşünce kuruluşu olarak tanıtmaya lüksüne sahip ticari kü-resel danışmanlık şirketleri, böylelikle kâr-amacı gütmeme ilkesinden ve "kanıt-temelli" bilginin meşrulaştırılmasından fayda sağlamaktadır.

Bu vaka analizleri, eleştirel düşünce kuruluşu araştırmalarına ne sağlayabilir? İlk olarak, politika geliştiren ya da partizan olan düşünce kuruluşları, bireylerin, organizasyonların ve fikirlerin oluşturduğu ulus ötesi ağlar düzleminde çalışılmalıdır. İkinci olarak araştırmalar, düşünce kuruluşları ve ağlarını, ideolojik, finansal, siyasi ve akademik bağlarıyla ele almalı onları destekleyen yapıları ve etkileyen faktörleri saptamalıdır. Üçüncü olarak ise bu konuda yapılan araştırmalar, daha geniş bir bakış açısı yakalamalı ve düşünce kuruluşlarını sivil toplum ve sınıf oluşum sürecinin bir parçası olarak konumlandırmalıdır. ■

> Atlas Ağ: Dünyayı Serbest Piyasadaki Düşünce Kuruluşlarıyla Doldurmak

Karin Fischer, Johannes Kepler Üniversitesi Linz, Avusturya

Kar amaçlı ilkelerle dünyayı değiştirmek

Üst-sınıf bir aileye mensup olan Britanyalı Antony Fisher, *Reader's Digest*'te yayınlanan Hayek'in *Kölelik Yolu* kitabının özetini okumuş ve heyecanlanmıştır. Savaş zamanında yayınlanmış bu kitapta F.A. Hayek, sosyalizmi faşizmle eşleştirmiş ve kaçınılmaz olarak insanları köleliğe ittiğini düşündüğü hükümet planını sert bir dille eleştirmişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fisher, siyasete atılmak istedi ancak Hayek, onu "siyaseti unuttu. Siyasetçiler yalnızca ağırlıklı görüşleri önemserler. Eğer olayları değiştirmek istiyorsan, fikirleri değiştirmek zorundasın" diyerek ikna etti. Bir diğer deyişle, akademisyenleri, öğretmenleri, yazarları, gazetecileri ikna et- siyasetçiler de seni takip edecektir, demek istedi. Böylece, düşünce kuruluşu modeli de ortaya çıkmış oldu

Hayek, serbest piyasa, yetkileri sınırlandırılmış bir hükümet ve hukukun egemen olduğu, bireysel özgürlük fikirlerini yayma amacı taşıyan bir kurum yaratmak için daha iyi bir yol arkadaşı bulamazdı. Fisher, 1955 yılında Londra'da Ekonomik İlişkiler Enstitüsü'nü (EİE) kurdu, söz konusu enstitünün yönetecilerinden birinin

de belirttiği gibi, bu durum anında siyasi idareye ağır ideolojik silahlarla savaş açmış oldu. Zamanla EİE, Tory Partisi'nin personelini neoliberal yaptı. Margaret Thatcher'ın seçim platformunu yapılandırdı ve özellikle özelleştirme ve serbestleşme alanlarındaki ekonomik politikalarının şekillenmesine yardımcı oldu.

EİE'nin başarılı bir şekilde kurulmasından sonra, Fisher- bu arada, Mont Pelerin Cemiyeti (MPC) gibi neoliberal elit çevrelere de girmişti- enerjisini neoliberal düşünce kuruluşlarının gelişmesi için harcadı. Fraser'ın eli, Amerika'da Manhattan Enstitüsü ve Ulusal Politika Analiz Merkezi, Kanada'da Fraser Enstitüsü ve Avusturya'da Bağımsız Araştırmalar Merkezi'nin üzerindedir. 1980lerin başında, zaman yeni bir saldırı için uygundu. Atlas Ekonomik Araştırmalar Kuruluşu, ya da bilinen adıyla Atlas Ağ'ının amacı, Atlas'ın eski başkanı, EİE Genel Müdürü ve MPC üyesi John Blundell'in deyişiyle " tüm dünyayı serbest piyasa düşünce kuruluşlarıyla doldurmaktır" 1981'de kuruluşundan sonra Atlas, Şili'den Hong Kong'a, İzlanda'dan Gana'ya kadar, dünya

çağında 90 ülkede 475 tane enstitü kurdu ya da kurulmasına katkıda bulundu. Bu kuruluşların büyük bir bölümü Amerika ve Avrupa'da bulunmakta ancak Latin Amerika'da 78, Doğu ve Güney Asya'da da 37'den az olmamak kaydıyla radikal piyasa-yanlısı düşünce kuruluşu bulunmaktadır (<https://www.atlasnetwork.org/partners/global-directory>).

Fisher'ın girişimcilik geçmişi ve MPC bağlantıları, ona iş dünyasının önde gelenlerine ulaşma şansı verdi. Yatırımcı John Templeton, bir çok bankacı ve General Electric, kuruluşun ilk bağışçıları arasında yer alıyorlardı. Bu cömert bağış cephesine katılanlar arasında Pfizer, Procter & Gamble, Shell, ExxonMobil, British American Tobacco ve Philip Morris gibi Fortune 500 listesindeki şirketler de vardı. Ulusötesi sermaye ve yerel ekonomik gruplar ya da aile şirketleri, dünyanın her bölgesinde bulunan Atlas'a bağlı düşünce kuruluşları için finansal açıdan tatminkar bir kaynak oluşturuyordu. Devlet fonlarından yardım almadıklarına dair bir çok iddiaya rağmen, Atlas üyeleri örneğin, Amerika Dışişleri Bakanlığı ve Ulusal Demokrasi Fonu'ndan (UDF) maddi yardım aldılar.

> Stratejik Replikasyon ve Uluslararası Düzenleme

Atlas bir şemsiye organizasyondur. Bir yandan, düşünce kuruluşu girişimcilerine, iş kurmaları için yüklü miktarda para sağlayıp, danışmanlık hizmeti veriyor ve bağışçılara yönlendiriyor. Diğer yandan Atlas, üyelerini, Bölgesel Özgürlük Forumları, seyahat ödenekleri ve ödülleri yoluyla bir araya getiriyor. Kurduğu liderlik akademisi ve yöneticiler için MBA programıyla, düşünce kuruluşlarının aktivitelerini belirliyor ve dünyanın her yerinde bulunan personelinin profesyonel niteliklerini geliştiriyor.

Atlas ailesinin çeşitli üyeleri vardır. "Saf doktrin" üreten ve bu doktrini yaygınlaştıran üyeleri olduğu gibi, siyasetle arasına belli bir mesafe koyan düşünce kuruluşları da bulunmaktadır. Hayekçi düşünce ve Avusturya ekonomisinin ilkelerini oluşturan " fikir çatışmasını" önceleyen bu kuruluşlar, iyi birer örnektir. Diğerleri ise, daha kamu politikası odaklı "havuz oluşturarak", danışmanlık hizmeti sunmakla ilgilenmekte ve halen diğerleri de entelektüel aktivitelerin ötesine geçip, haber sızdırma, sahte haber ve karşı tarafı tutan kişilere karalama kampanyası yapmak gibi doğrudan eylemlerde bulunmaktadır. Brezilya'da yeni ortaya çıkmakta olan Atlas'a bağlı gruplar, İşçi Partisi ve onun temsilcilerine kültürel savaş açma ve bunu sürdürmeleri açısından, bahsi geçen bu kuruluşlara iyi bir örnektir.

En başından beri, neoliberal enstitüyü yapılandıranlar küresel bir çehreye sahipti. Ticaret ve yatırıma yönelik engellerin kalkması, "kozmpolit kapitalizm" ütopyları için büyük önem taşımaktadır. Sıklıkla gözden kaçan bu uluslararası bakış açısı, neoliberal devlet müdahalesini dünyanın her yerinde yönlendirmek için önemliydi. 1980lerin ortaların-

da Atlas, serbest piyasa ideolojisi propogandası yapmaya başlamış ve Doğu Avrupa'da, eskiden devlet sosyalizmiyle yönetilen ülkelerde benzer düşüncelere sahip entelektüel çevreleri bir araya getirmiştir. 1980 ve 1990lar da, düşünce kuruluşlarının Latin Amerika ve Asya'daki eylemleri için belirleyici bir dönemdi. Uluslararası ve bölgesel borç krizlerini, yapısal düzenleme politikaları takip etmişti. Üniversitelerdeki bağımsız araştırma merkezleri krizden zarar görürken, düşünce kuruluşları çalışanları kemar sıkımayla ilgili ekonomik ve toplumsal politika tavsiyelerinde bulundular. Buna benzer bir durum, Küresel Kuzey'de 2007-8 yıllarında görülen küresel finans krizinde de yaşanmış, serbest piyasadaki düşünce kuruluşları göreve çağırılmış, onlar da kemer sıkma politikalarının savunuculuğunu yapmışlardır. Buradan bakıldığında rejim değişikliği, kriz ve siyasi karışıklıklar, düşünce kuruluşlarının kaynaklarını yönlendirmesi ve gündem-belirleme faaliyetlerinde bulunmaları için mükemmel fırsatlar yaratmaktadır.

> Tek Mesaj, Çok Ses

Fikir çatışması yaşayan organize neoliberalizmin en önemli meseleleri nelerdir? Atlas özgürlük savaşçıları, refah toplumlarına karşı bir arada hareket ederek, konut, sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim alanlarında varlığa dayalı, özelleştirilmiş refah sistemini desteklemektedir. Kamu politikasına yönelik tavsiyeler, iş dünyasına dostane bir yaklaşımla, serbestleştirme ve yeniden düzenlemeye odaklanmaktadır. Ulus ötesi "sağlam paraya" yönelik kampanya, katı para politikası temelli parasal reformun savunuculuğunu yapmaktadır. Söz konusu kampanyanın başında olan Judy Shelton'ın, Donald Trump tarafından ekonomi danışmanlığına atanması (ve UDF Başkanlığı'na aday olması) bu politika müdahalelerini daha da güçlendirecektir. Küresel Güney'de odak noktası, mülkiyet haklarının güçlendirilmesi olmaktadır. Yoksullar, yenilikçi birer girişimci olarak görülmekte, farklı gelir kaynaklarını istismar etme üzerine eğitilmektedir. Bu durum karşısında yapılacak yegane şey, kısıtlayıcı düzenlemelerin ortadan kaldırılması ve mülkiyet haklarının yeniden yapılandırılması olmalıdır. Atlas, Dünya Bankası'nın bu yaklaşımı benimsemesinden ötürü kıvanç duymaktadır. Dünya Bankası'nın *İş Yapma Kolaylığı Endeksi* de, Atlas'ın politika önerilerinden birebir yararlanmaktadır.

Neoliberal politikalar tartışmalara yol açmakta ve özgürlük savaşçıları da direnişle karşılaşmaktadır. Atlas ailesi içinde de sürtüşmeler yaşanmaktadır. Ancak, Atlas tarafından inşa edilen ulus ötesi neoliberal yapı, Fisher'ın öne sürdüğü stratejik replikasyon ilkesine uygunluk göstermektedir: Bir enstitü soloya benzer, çok sayıda enstitüye ise, kamuoyuna ve nihayetinde kamu politikalarına nüfuz etmek adına, hep bir ağızdan nakaratı söyleyecek bir koro oluşturması için ihtiyaç duyulmaktadır. ■

Karin Fischer'a ulaşmak için <Karin.Fischer@jku.at>

> Karmaşa ve Sadelik:

Avrupa Politika Düşünce Kuruluşları

Dieter Plehwe, Berlin Sosyal Bilimler Merkezi (WZB), Almanya

İllüstrasyon: Arbu.

Ortak inanış, politika geliştirme konusunda artan karmaşanın var olduğunu göstermektedir. Bu durum, özellikle Avrupa Birliği ve diğer uluslararası, ulus ötesi koordinasyon ve işbirliği arenalarında olduğu üzere, ortak ve birbirine bağlı yargı sisteminde görülmektedir. Artan karmaşa, zıttının yapılmasını gerektirir: sadelik. Denklemin girdisini oluşturan bilgi nasıl korunacak ve söz konusu bilgi nasıl bir yönlendirme sonucunda yaygınlaştırılacaktır? Gündem-olusturma havuzuna gireceklerin ve çöpe atılacakların ne olacağını kim belirliyor?

Aynı zamanda, uzmanlığa artan güven uzmanlığın politikleşmesine neden olmaktadır. Tartışmalı konular uzmanlık seviyesinde ele alınırsa, söz konusu tartışma kaçınılmaz olarak uzmanlıkların rekabetini de doğuracak, bu durum da sadeleştirme ve farklılıkların tasnifini zora sokacaktır.

Şu kadarı açıktır: Geniş kitlelere ulaşmış, öne çıkarılan imajın aksine, düşünce kuruluşları sadece hatta birincil mahiyette, kanıt sunmazlar. Rekabet içindeki düşünce kuruluşları, birbirinden farklı ve genellikle birbirleriyle karşıt görüşteki davalar, projeler ve dünya görüşleri için geliştirdikleri politikalara ilişkin kanıtları ortaya koyarlar.

> AB- düzeyinde uyumluluk göstermek

Avrupa, uluslararası müzakere, karar alma ve lobiciliğin birlikte evrimleşmesiyle tanınmaktadır. Ancak AB, hem akademik hem de politikaya ilişkin uzmanlık ticaretine de geniş bir alan yaratır. Avrupa Konseyi'ndeki çoğunluk oyları ve Avrupa Parlamentosu'nun ortak karar alma sürecine dahil olması yönünde baskının artması nedeniyle, Konsey ve Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ile beraber etki yaratma ve -uzmanlık- ticaretinin belli başlı noktaları haline gelmektedir. Genel anlamda, kurumsal altyapısının yetersizliği ve kurum içi uzmanlığın eksikliği, Avrupa politikaları alanının kapılarını sonuna kadar dış kaynaklı bilgiye açmıştır. Örneğin, AB-düzeyinde yüzlerce uzman grubu, uzun ve kısa dönemli olarak varlıklarını sürdürmektedir.

Beklenildiği gibi, Avrupalı çıkar grupları ve düşünce kuruluşları sayıca artmaktadır. Lobi faaliyetleri sürdüren ticari şirketlerin aksine, birçok düşünce kuruluşu kar gütmeme niteliği ve buna dayalı meşru bilgi üretme iddiasından faydalanmaktadır. Çıkar gruplarında üretilen bilgi tanım itibarıyla yanlı olarak yaftalanırken, düşünce kuruluşlarının ürettikleri bilgi, açıkça belli bir çıkarı gözeten müşteri tarafından finanse edilen bir araştırma sonucunda elde edilse bile tarafsızmış gibi sunulmaktadır. Düşünce kuruluşlarının olumlu imajı ve lobicilik faaliyetlerinde bulunan grupların olumsuz imajı, lobicilik faaliyetleri ve düşünce kuruluşları arasında sıkı bir bağ olmasına rağmen, düşünce kuruluşlarının yayılmasının önünü açmaktadır.

AB üye ülkelerindeki yerel düşünce kuruluşlarının büyük bir bölümü, AB entegrasyonu nedeniyle Avrupa politikalarıyla haşır neşir olmak durumunda kalıyorsa da, yalnızca AB meselelerine odaklanan düşünce kuruluşlarının sayısı gitgide artmaktadır. Bu organizasyonlara örnek olarak, Britanya menşeli düşünce kuruluşu Open Europe [Açık Avrupa] verilebilir. Londra, Brüksel ve Berlin'de bulunan ofisleri, AB'yi sadece bir ekonomi birliğimş gibi tanıtmaktadır. Açık Avrupa, Britanyalı iş insanları ve Tory partisi siyasetçileri tarafından desteklenmektedir. Açık Avrupa, birçok piyasa yanlısı düşünce kuruluşunun da yer aldığı, yüzden fazla üyesi bulunan, 1990ların ortasından 2009'a kadar faaliyet gösteren, Avrupa'nın en büyük neoliberal düşünce kuruluşu ağı olan Stockholm Ağı'nın Britanya merkezinin bir parçasını oluşturmaktaydı. O zaman beri, bu ağın yerini New Direction Vakfı, Avrupa Muhafazakarlar Birliği ve Reformcular'a bağlı düşünce kuruluşları aldı. Söz konusu partinin ailesi ve vakıf Brexit'ten zarar görmekteyken, Açık Avrupa ve New Direction Vakfı, AB'yi neoliberal ve muhafazakar çizgiye çekmek için ortaklaşa bir çalışma yürütmektedir. Brexit gerçekleştikten sonra Britanyalı çıkar grupları, Avrupa'daki karar-alma organlarıyla iletişimde olamayacağından, düşünce kuruluşları yoluyla alternatif kanallarını arttırmaya yöneleceklerdir.

Stockholm Ağı'nın enkazından doğan, belli konulara odaklanan düşünce kuruluşları arasında "dadi devlet endeksinde" sorumlu, İsveçli düşünce kuruluşu Timbro tarafından desteklenen, hükümetin düzenlemelerine karşı çıkmakla beraber "tüketici özgürlüğünü" savunan Epicenter ağı örnek olarak verilebilir. 1970lerin son döneminden itibaren, İs-

veçli iş demekleri tarafından finanse edilen, güçlü bir organizasyon olan Timbro, İsveç ve Avrupa çapında neoliberalizmin ateşli savunucusu olarak bilinmektedir. Timbro, kemer sıkma, "esnek güvence" ve genel anlamda refah devletinin neoliberal dönüşümü konularına ağırlık vermektedir.

> Avrupa entegrasyonuna dair bilgiyi şekillendirmek ve seçmek

Avrupa entegrasyonunu destekleyen en büyük Avrupalı düşünce kuruluşlarından biri Almanya menşeli Uygulamalı Politika Araştırmaları Merkezi'dir. Almanya'nın en büyük özel şirket vakfı olan Bertelsmann Vakfı'nın finansal ve organizasyonel kaynaklarından yararlanan bu düşünce kuruluşu, aynı zamanda Münih'te bulunan Ludwig Maximilian Üniversitesi tarafından da desteklenmektedir. Bir diğer örneği ise, Fransa'daki *Notre Europe* [Bizim Avrupamız] oluşturmaktadır. Eski AB Komisyonu Başkanı Jacques Delors tarafından kurulmuştur. Paris ve Berlin'de ofisleri bulunmakta, "personel açısından devir hızı yüksek bir kuruluş" olarak faaliyet göstermektedir: eski Brüksel üyeleri tarafından kurulmuş olup, genç profesyonellere iş imkanı sunmaktadır.

Son olarak, uluslararası ekonomi ve Avrupa ekonomi politikaları alanlarındaki en önemli düşünce kuruluşu olan Bruegel'den de söz etmek gerekir. Almanya ve Fransa çıkarlarını gözetmek için 2005 yılında kurulmuştur. 30 kişilik bir ekibi olan kuruluş, farklı üye ülkeler ve şirketler tarafından finanse edilmekte, dolayısıyla Avrupa Komisyonu'na belli bir mesafede durmaktadır. Akademi ve politika belirleyicilerinden oluşan profili ve kalitesiyle öne çıkan Bruegel, finansal krizle başa çıkmak adına Euro bonolarını destekleyince sert kayaya çarptı. Kuruluşun Almanya fon ayağını Finans ve Ekonomi Bakanlıkları oluşturmuyordu ve Ekonomi Bakanlığı, sosyal demokrasiyle sıkı bağları bulunan ve bundan siyasi kazanç sağladıkları görülen Fransız ve Alman ekonomistlerin sundukları bu öneriyi öfkeyle karşıladı. Bruegel Almanya'yı, inatla ülke borçlarını birleştirme yönündeki karşıt tutumunu baltamakla tehdit etti ve bu durum, 2012'de Angela Merkel'in bu konudaki tartışmaya son noktayı koymasına dek sürdü ("bunun için cesedimi çiğnemelisin") Fon sağlayıcıları ve düşünce kuruluşları arasında orta yolu bulma çabalarına yön vermek için, Bruegel'in danışma kurulunun Almanya ayağına, Merkel'in en yakın ekonomi danışmanı Lars-Hendrik Rölller getirildi.

Muhtemelen, Bruegel'in çalışmalarının Atlantik ötesindeki boyutu, Avrupa özelinde ürettiği bilgi ve güç bağlantılarından daha büyük önem taşıyordu. Washington, DC'de bulunan Peterson Uluslararası Ekonomi Enstitüsü'nün muhabir kurumu ve stratejik ortağı olarak yer aldı. Örneğin, Amerikan medyasında Euro bonolar tartışılıyorken, Bruegel'in mavi bono önerisi, ana referans noktası olarak ele alınıyordu. Karmaşayla karşı karşıya kaldığımız bu zamanlarda, hayat, gazeteciler ve karar alıcılar için sadeleşmenin siyasi boyutu düşünülmeksizin bilgi hiyerarşisi yaratılarak kolaylaştırılabilir. ■

Dieter Plehwe'ye ulaşmak için <dieter.plehwe@wzb.eu>

> İklim Reddinin Kurumsal Efendileri

Elaine McKewon Sydney Teknoloji Üniversitesi, Avustralya

İllüstrasyon: Rocco Fazzari.

Post-hakikat siyaseti ve “uzmanlığın ölümünden” çok önce de iklim reddi vardı. Geçtiğimiz otuz yılda Amerika ve Avustralya başta olmak üzere, bu sinsice hareket eden olgunun köklerinin her yeri sardığını ve kamusal tartışmaların önünü kestiğini gördük: medyada yanlış bir bilimsel tartışmanın inşası (özünde, sahte uzmanların bilgileri ışığında yapılmış sahte haberler); bilim-temelli bilginin partizan bir savaşa kurban edilmesi; bilginin akademik ve bilimsel üretiminin küçümsenmesi; ve bilim insanlarının saygınlığına zarar vermek için üretilen komplo teorileri, halkın bilime olan güvenini sarstı ve son derece histerik ve düşmanca bilim-karşıtı hareketlerin fitilini öylesine ateşledi ki, iklim sorunlarını azaltmaya yönelik politikaların oluşturulması imkansız hale geldi.

Fosil yakıtlar, madencilik ve enerji sektörleri tarafından fonlanan ve medyada- birçok insanın, bilim hakkındaki gelişmelerden haberdar olduğu mecra- siyasi girişimciler gibi hareket eden neoliberal düşünce kuruluşları sayesinde iklim reddi en çok Amerika ve Avustralya’da ses getirmekte ve başarılı olmaktadır. Avustralya’da, iklim reddinin izleri Melbourne’de kurulan Kamu İşleri Enstitüsü’nde (KİE) görülebilir. Bir zamanların uykuda olan muhafazakar düşünce kuruluşu olan KİE, muhafazakar Liberal Parti’yi desteklemek amacıyla finansal yardım toplamasının ardından, 1970lerin sonunda, madencilik alanında yöneticilik yapmış, neoliberalizm hayranı Hugh Morgan tarafından devralınmıştır. Bu darbeden sonra KİE, bağlılıklarına ya-

rar sağlayacak sonuçlar elde etmek adına medyaya savaş açan, varlıklı radikal bir düşünce kuruluşu olarak yeniden yapılandı. 1980lerin sonlarından itibaren ise KİE, iklim bilimi, iklim değişikliğinin zararlarını azaltma konusunun ve Avustralya’daki yenilenebilir enerji endüstrisinin en büyük karşıtı olmaktadır.

> Bilimsel sahanın Amerika-güdümlü işgali

KİE, aynı zamanda, bir çok sayıda Amerikalı düşünce kuruluşunun da yer aldığı ulus ötesi neoliberal bir ağın da parçasıydı. 1998’de, Morgan’ın sağ kolu olan Ray Evans, Amerika Petrol Enstitüsü ve Küresel İklim Koalisyonu’nun (KİK) toplantılarına katılarak, Küresel İklim Bilimi Eylem Planı’nın hazırlanmasına yardımcı olmuştur. Söz konusu strateji, halkla ilişkiler uzmanlığını, medya kolunda iklim değişikliği konusunda bilimsel alandaki fikir birliğini reddeden bilim insanlarını görevlendirmek, düzenli olarak basın açıklamaları, görüş belirten makaleler yayınlamak ve editörlere bu konu hakkında mektuplar göndererek iklim bilimini ihtilafli bir konu haline getirmekte ve sera gazı emisyonunu azaltmaya yönelik politikaların uygulanmasına karşı çıkmaktadır.

Ertesi yıl KİE, KİK’in halka ilişkilerini yürüten Burson-Marsteller şirketinin üst düzey yöneticilerinden birini yönetim kuruluna aldı. Bu olaydan kısa bir süre sonra da, KİE yeni bir Yönetici Müdür aradıklarına dair bir ilan verdi, arandığı kişiden, geliştirilen politikaların sonuçlarına etki edebilecek kilit bir isim olması, ulusal müzakerelerde yer

Portland Bilim Yürüyüşü,
Portland, ABD, 2017.

alması, medyada ikna edici bir kişilik sergilemesi ve bu tür aktivitelerden yarar sağlaması muhtemel kişiler arasında potansiyel sponsorların bulup, finansal kaynakları arttırması beklenmektedir. Başarılı aday, medyadaki görünürlüğü ve fon toplama konularında Temel Performans Göstergeleri'ni karşılırsa, 140,000\$ net maaşın yanısıra % 50 oranında da prim alacaktır.

2004 yılında KİE'nin Yönetici Müdürü olan John Roskam, daha önce madencilik sektörünün dev ismi Rio Tinto'nun Kurumsal İletişim Direktörlüğü'nü yapmış ve Liberal Parti'de personel ve kampanya yöneticisi olarak görev almıştır. Roskam, yalnızca KİE'nin halkın gözündeki profilinin saygınlığını Avustralya medyasının müdavimi haline gelerek arttırmakla kalmamış; aynı zamanda KİE'yi her türlü ideolojiden bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir araştırma enstitüsü olarak tescillemiş ve bu yolla gizli sponsorlar, bu enstitüye yaptıkları bağışları vergiden düşürebilmiştir.

Bu sırada, Roskam içlerinde Amerika'da bulunan Heartland Enstitüsü tarafından fonlanan Avustralya İklim Bilimi Koalisyonu'nu (AİBK) KİE'nin yüzü yapmıştır. AİBK'nin görevi, bilimsel anlamda iklim değişikliği üzerine varılmış küresel fikir birliğine karşı durmak ve iklim değişikliği ve sera gazı emisyonunun azaltılmasına yönelik politikaların geliştirilmesini engellemektir.

> Medyanın iklim bilimi savaşı

Yakından bakıldığında, AİBK'nin "bilim danışmanları", iklim değişikliği konusundaki fikir birliğine karşı, bilimsel bir sav geliştirme başarısını gösterememişlerdir. Aksine, KİE ile uzun yıllar boyunca iş birliği yaparak, *KİE İnceleme* dergisinin de düzenli iştirakçilerinden olan bu koalisyon, iklim değişikliğini sol yönelimden gelen bir komplo teorisi olarak ele almış, ideolojik açıklamalarda bulunmaya devam etmişlerdir. Bu türden açıklamalar, KİE'yi ve onun yüzünü oluşturan grupları aydın ve ideolojik anlamda birer rol modeli olarak gören, medyada bulunan sağ görüşteki grup tarafından kamuoyuna sunulmaktadır. Böylece, KİE'nin sağ yönelimli gazeteci ve editörlerle dolu cephaneliği, iklim bilimcileri ve solcuları şeytanlaştırmaktadır.

Bu durum açıkça, Avustralya'da 2009 yılında emisyon ticareti programının (ETP) parlamentodaki tartışmasında görülmektedir. AİBK'nin bilim danışmanlarından biri olmakla beraber, maden jeoloğu ve madencilik şirketi yöneticisi olan Ian Plimer, KİE'ye bağlı bir yayın evinden çıkardığı kitapta, antropojenik (insan kaynaklı) bir iklim değişikliğinin mümkün olmadığını savunmaktadır. Öte yandan, iklim değişikliğinin bilim insanları ve solcuların bir komplo teorisi olduğunu belirtmiş ve iklim değişikliğini azaltmak için oluşturulan politikaları destekleyenleri alaya almıştır.

Plimer'ın kitabının ardından Amerika'da bulunan düşünce kuruluşları da buna benzer bir yol izleyerek, büyük ölçüde politika tartışmalarına yol açan çevreselliğe "şüpheli" yaklaşımı benimseyen yayınlar yapmıştır. Amerika'da olduğu gibi, Plimer da Avustralya gazetelerinde yayınlanmak üzere 219 makale kaleme alarak bir nevi basın gezisinde bulunmuştur. Plimer'ın KİE ile olan bağından ise bilhassa bahsedilmemiştir.

Plimer'ın kitabı, sağ yönelimli gazeteci ve editörler tarafından göklere çıkarılmış ve iklim değişikliği konusundaki fikir birliğine çürütülmesi imkansız bir karşı argüman sunulduğu dile getirilmiştir, öte yandan bilimsel değerlendirmeler, genel olarak söz konusu yayını eleştirmiş, ucuz bir kurgu olduğunu belirtmişlerdir. Bu sırada, Plimer yaptığı basın açıklamalarında iklim bilimcileri ve iklim değişikliğini azaltmaya yönelik oluşturulan politikaları destekleyenleri açık bir dille karalamaktaydı. Bir röportajında, "Bir takım fanatik çevreciler, insan kaynaklı küresel ısınmayı dini bir inanca dönüştürdüler [...] ben de yaratılışçılar ile çevreciler ve küresel ısınmacıların eylem biçimlerini büyük oranda birbirine benzetiyorum" yorumunda bulunmuştur.

İklim bilimi konusundaki yetersizliği ve iklim değişikliği ile ilgili bilimsel alanda varılmış olan fikir birliğine karşı argüman geliştirmedeki başarısızlığına rağmen Plimer insanları kendine inandırmıştır. Kitabının basımını takiben, halkın iklim bilimcilere duyduğu güven azalmış, ETP yeniliğe uğramış ve sağ yönelimli siyasetçiler Plimer'ı modern zamanların Galileo'su ilan etmişlerdir. ■

Elaine McKewon'a ulaşmak için <elaine.mckewon@gmail.com>

> Brezilya Neoliberal Düşünce Kuruluşu Ağı

Hernán Ramírez, Vale do Rio dos Sinos (Unisinos) Üniversitesi ve Bilimsel ve Teknolojik Gelişmeler Ulusal Konseyi'nde (CNPq) araştırmacı, Brezilya

“Manifestoche”: Samba okulu Paraíso do Tuiuti’nin karnaval figürü São Paulo burjuvazisi tarafından manipüle edilmiş, Brezilya Karnavalı 2018.

2 013 yılındaki ayaklanmadan beri, Devlet Başkanı Dilma Rousseff’in ikinci döneminde başlayan, neo-ilerlemeci politikalardan çıkıp yeni neoliberal gündeme yönelme sonucunda Brezilya siyasi bir karmaşa ve ani bir ideolojik değişim yaşamaktadır. Söz konusu yönelim, kendiliğinden gerçekleşmemiş olup, birçok aktörün ve faktörün eylemlerinin bir sonucudur. Bunların bir kısmı halihazırda görünürken, diğerleri de konjonktürün bir parçası olarak ortaya çıkmış ve birleşmiştir. Dolayısıyla, makale bu yeni dönemle başlayacak ancak önceden var olan unsurları da ele alacaktır.

Bu olayları simgeleyen epifenomenlerden biri kuşkusuz sağ yönelimli neoliberal söylemi benimseyen, büyük oranda gençlerin oluşturduğu hareketlerin ortaya çıkmasıdır. Bu hareketlerin başlıcaları Movimento Brasil Livre (Özgür Brezilya Hareketi), Estudantes Pela Liberdade (Özgürlük için Öğrenciler) ve Vem Pra Rua (Sokaklara Dökülme) hareketleridir. Her ne kadar bu hareketler hakkında bilgimiz sınırlı olsa da, bu hareketlerle, ideolojide gözle görülür büyük bir salınım ve bu salınımda yer alan düşünce kuruluşları arasında açıkça bir bağ vardır. Bu düşünce kuruluşları, sosyal medya ağları aracılığıyla fikirlerini yaymakta, aynı neoliberal kökten beslenen diğer merkezlerle iletişim kurarak, çeşitli kanallardan yararlanmaktadır.

Kısa bir zaman içinde, bu grupların eylemleri geniş kitleleri etkisi altına almayı başarmış ve onları iptidai anlatılarla beslemiştir. Harekete geçirdikleri bu insanlar, ağlara ve kitle iletişim araçlarına yığılmış ve buradan da şehirlerin caddelerine, meydanlarına taşmış, geniş çaplı katılım oluşturarak, yeniden seçilen başkanı devirmek için güdümlenen kurumsal aktörler için uygun ortamı yaratmışlardır.

Hangi eylemlerin ve fikirlerin savunulacağına dair bir çekirdeği olan, organik yapılanma içerisindeki organizasyonlardan ziyade bu kuruluşlar, kaynaklarını nirengi yapan daha serbest bir simbiyotik yaşamı önceleyen ağ olarak işlev görmektedir. Brezilya’nın sınırlı sayıdaki ulusu temsil edecek düzeyde organizasyonlara sahip olduğu göz önüne alındığında, bu ağın yapısı hayli giriftir. Bu durum, bölgesel çatlaklardan ve kendi çıkarlarını gözetken siyasi partilere göre hareket eden burjuva için geçerlidir. Söz konusu siyasi partiler, yerel siyasi patronlara büyük oranda tabi olmakta ve tutarlı, programa dayalı önerileri bulunmamaktadır.

> Konunun kısa tarihi

Günümüzde faaliyet gösteren neoliberal düşünce kuruluşlarının dokusunu daha iyi anlayabilmek için, bir takım temel tarihsel sentez gereklidir. Neoliberalizme ilişkin fikirlerin etkisi 1950lerin ortalarında kendisini göstermiş olup, bu tarihte yayılmaya başlamıştır. Bu fikirlerin kurumsal ola-

rak yer edinmesi ise, ellilerin sonunda, birinci nesil düşünce kuruluşlarının ortaya çıkmasıyla gerçekleşmiştir. Bu anlamda öne çıkan iki kuruluş, Brezilya Demokratik Eylem Enstitüsü (IBAD) ve Sosyal Araştırma ve Çalışmaları Enstitüsü (IPES) olmuştur. Her ikisi de, siyasi anlayış olarak İşçi Partisi Başkanı João Goulart'a muhalif olanların geliştirdikleri kamu politikalarına ilk katkıda bulunanlar arasındadır; söz konusu politikalar diktatörlüğün ilk dönemlerinde uygulanmaya başlanmış ancak 1960larda etkisini yitirmiştir.

Yukarıda bahsi geçen süreksizlik, Brezilya'da neoliberalizmin kurumsal gelişimini gösteren bir diğer işarettir. Bölgesel çatlakların yanısıra, sözü edilen bu enstitüler, politika oluşturmada çok propagandist bir tutuma sahiptir. İkinci tipi ise, Fundação Getúlio Vargas ve Pontifícia Universidade Católica de Rio de Janeiro (PUC-Rio) başta olmak üzere, özel eğitim kurumlarının oluşturduğu çekirdek bir grup oluşturmaktadır. Aynı zamanda, bu kurumlarda görev alanlar, girişimci sınıfla aşağı yukarı aynı sosyal altyapıya mensup kişilerden oluşmuş, dolayısıyla her iki alan arasında kolay hareketliliği olan teknik personelin eğitimi için büyük bir çaba sarfedilmemiştir.

İkinci nesil düşünce kuruluşlarının ortaya çıkması, demokratik açılımın yaşandığı 1980lerde, Institutos Liberais (ILs) ile olur. Söz konusu bu enstitüler, Ekonomik İşler Enstitüsü ve Atlas ağı'nın kurucusu ve ilham kaynağı Anthony Fisher ile uzun yıllar süren görüşmelerin sonucunda kurulmuş ve Rio de Janeiro, São Paulo ve diğer başkentlerdeki ofislerle benzer prensipler çerçevesinde çalışmalarını sürdürmüştür. Porto Alegre Genel Merkezi, Instituto Liberdade ismini almıştır ve ayrı bir yönetime tabidir.

Bu durum, Fernando H. Cardoso yönetiminin- Brezilya'daki neoliberalizmin altın yılları süresince- ekonomi politikalarına yön veren bilgilerin, nasıl PUC-Rio'nun belli kademelerinden kendilerine ulaştığını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Daha sonra, bankacılar, yatırım fonu sahipleri ve parti danışmanları da bu başarıdan faydalandılar. Hü-

kümette yer almadıkları sürede, kendi düşünme mekanizmalarıyla yönetilen belki de en önemli neoliberal düşünce kuruluşu olan Casa das Garças'a (Instituto de Estudos de Política Econômica) sığındılar. Birçoğu aynı zamanda, Porto Alegre'li felsefeci ve PUC-Rio'dan bir ekonomistin kurduğu Instituto Millenium'un üyelerindendir. Her iki kuruluştaki insanların, düşünce kuruluşlarının yılmaz savunucuları olan, baskın medya şirketleriyle de bağları vardır. Fórum da Liberdade, söz konusu grubun en önemli gizli meclisidir. Ortakların, her yıl Porto Alegre'de buluşmasını sağlayan kilit bir organizasyon olmaktadır. Tüm bu organizasyonların üye paylaşımı konusundaki esnekliği de dile getirilmeye değerdir.

> Tünelin sonunda ışık var mı?

Dilma'nın ekonomi politikalarına neoliberal bir gündem oluşturmaya etkide bulunan ağı, ilgili söylemlerin ve eylemlerin öneminin giderek artması ortaya rahatsızlık verici bir senaryo koymaktadır. Bu durum, kendisinin yerini alan kişinin düşüşünü ve sonrasında görevi kötüye kullanma suçlamalarıyla karşı karşıya kalmasını, yerine Michel Temer ve ekonomi ekibinin geçmesini ve 2013 yılına kadar söz konusu politikaların değişmesine engel olamamıştır.

Bununla beraber, günümüzdeki eğilimlerin de bir anlamda tükenmişlikten muzdarip olduğu görülmektedir. Rejim değişikliğini haklı çıkarmaya yönelik iddialar, uluslararası dalga'nın halihazırda belli çevreler dışında uzlaşma yaratamadığına dair ortak görüşten öteye gidememektedir. Dahası, bu üçüncü neoliberal dalga'nın kalbinde yer alan kamu politikaları da başarısızlık emareleri göstermekte, seçmenler söz konusu bu politikaları benimseyen adayları desteklememektedir. Bu durum, öfkeli fırtınaya karşı koyan eski Devlet Başkanı Luis Inácio Lula da Silva'nın eksilmeyen popülaritesiyle zıtlık göstermektedir. ■

Hernán Ramírez'e ulaşmak için <hramirez1967@yahoo.com>

> Danışman Düşünce Kuruluşları: Pazarlama mı yoksa hegemonya aracı mı?

Matthias Kipping, York University, Canada

Dünyayı birbirine bağlamak ve herşeyi sömürgeleştirmek?

18

Ticari yayın organlarında, büyük veri, yapay zeka ya da üretimin geleceği gibi en son trendlerle ilgili tartışmalara bakıldığında, dünyanın en büyük danışmanlık şirketlerinin düşünce kuruluşlarının kaleme aldığı raporlarla sık sık karşılaşmaktadır. McKinsey Global Institute'a (MGI) muhtemelen en çok atıfta bulunulmasının yanı sıra, Accenture Yüksek Performans Enstitüsü, IBM İş Kurallarının İş Açısından Değeri ya da Boston Danışmanlık Grubu'na bağlı Henderson Enstitüsü de diğer referansları oluşturmaktadır. Yayınlarının bir çoğunu iş dünyasına ilişkin konular oluştururken, bir kısmını da makroekonomik gelişmeler ve küreselleşmenin ya da toplumsal cinsiyet eşitliğinin geleceği gibi geniş kapsamlı konular oluşturmaktadır. Bu "enstitülerin" ve onların "görüşlerinin"

ne kadar etkili olduğu, düşünce kuruluşları sıralamalarında kendini göstermektedir. En tepede bulunan 25 kuruluşun oluşturduğu "En Kârlı Düşünce Kuruluşları" listesinin on dördünü, MGI'nin başını çektiği danışmanlık şirketleri oluşturmaktadır. "Kârlı" ifadesi yanıltıcı olabilir, - diğer danışmanlık hizmetlerinin aksine- bu görüşler tamamen ücretsiz sunulmaktadır. Ancak, asıl soru, danışmanlık şirketlerinin neden bu işe giriştikleridir.

> Fikri liderlik mi korku tacirliği mi?

1990larda öncülüğü MGI yapmıştı, diğerleri de onu takip etti. Bu kuruluşların ortaya çıkmasının arkasındaki düşünce, yönetim alanında verilen danışmanlık hizmetlerinin

rekabetçi piyasada pazarlama aracı görevini üstlenmesiydi. Yöneticiler, bu kuruluşlardan “üstün bilgilerinden”- ya da en azından şirketin diğer hissedarlarına, danışmanlık şirketleriyle olan ilişkilerini haklı çıkarmak için böyle söylüyorlar- yararlanmak için danışmanlık hizmeti alıyorlar. Bu açıdan bakıldığında, danışmanlık şirketleri kendi “fikri liderliklerini” gösterebilmek için düşünce kuruluşları kuruyorlar ve gerçekten de amaçlarının bu yönde olduğunu sıklıkla dile getiriyorlar. Sahip oldukları düşünce kuruluşlarına açıkça atıfta bulunmasalar da, danışmanlık üzerine çalışmaları olan akademisyenler bu sözde fikri liderliğin aslında sadece kendine hizmet ettiğinin altını çiziyorlar. Danışmanlar tarafından sürekli öne sürülen yönetime dair fikirler- ya da gelip geçici doğalarını vurgulamak amacıyla kullanmayı yeğledikleri “modalarla”- tehdit edici olmasa da hayli belirsiz bir gelecek tahayyülü yaratarak yöneticilere korku salmakta, dolayısıyla bu durum tam anlamıyla “kendilerini sarıp sarmalayacak bir battaniye” olmasa da, danışmanları bir nevi rehber olarak işe almalarını teşvik etmektedir. Bu düşünce kuruluşları tarafından oluşturulan raporlar, öne sürdükleri tehdit edici olmayan ama zorluk yaratabilecek gelişmelerle nasıl başa çıkılacağı konusunda insanların endişe duymasına sebep olmakta- raporların bu tür bir konuya hayli genel cevaplar sunması- dolayısıyla, söz konusu kaygı verici trendler konusunda kendilerini uyarmaları için yöneticiler, düşünce kuruluşunun arkasındaki danışmanlık şirketleriyle temasa geçmektedirler.

> Akademiye taklit mi ediyor yoksa onun yerine mi geçiyor?

Daha da ileri gidersek, bu raporlar aynı zamanda danışmanların verdikleri hizmetlerle yeni piyasalara, diğer işlevsel alanlara, farklı sektörlerle ya da yeni gelişen ekonomilere açılmaya yardım etmektedir. İlgili konularda potansiyel müşterilerinin çıkarlarını koruyacak biçimde derinlikli “görüşlerini” onlarla paylaşma konusunda rekabete hizmet etmekte, nihai olarak da onlara sundukları çözüm yollarına meşruiyet kazandırmak istemektedirler. Bu durum da, bizi düşünce kuruluşlarının arkasında yatan ikincil motivasyonlarına götürmektedir. Söz konusu motivasyon, işletme okulları ve yönetim medyasının da dahil olduğu, bazıları- nın da bu kuruluşları “yönetim konusunda yetkili” olarak niteledikleri konumlarıyla alakalıdır. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde, “enstitülerin” bir çoğu eylemlerini tanımlarken, akademik bir dil kullanmakta, raporları hazırlayan danışmanlarını da “araştırmacı” ya da “araştırma görevlisi” olarak etiketlendirmekte ve aralarında Nobel ödüllü kişilerin de olduğu, tanınmış akademisyenleri bünyesine katmaktadır. Bulgularını, yönetim medyasında, kendi fikirlerinden derlenen makaleler olduğunda ücretsiz, diğer durumlarda ise ücretli olarak yayınlamaktadır.

Muhtemelen Deloitte, yayın işini en ileriye noktaya taşımakta ve kendine ait “Deloitte Üniversitesi Yayınları’nı” kur-

muş bulunmaktadır. Bu durum zeki bir pazarlama hamlesi olarak görülüp, danışmanların söylediklerine daha güvenilir bir hava katabilir. Ancak, “yönetim bilgi endüstrisinin” sınırlarını biçimlendiren bir çaba olarak da ele alınabilir. Yönetim konusunda çalışan akademisyenler bu olanağı, araştırmalardaki doğa bilimleri paradigmasını daha ileriye taşıyarak- bu durumu kısmen, aynı danışmanlar tarafından kamu hizmetlerine sunulan performans ölçütleri de yönlendirmiş olabilir- yaratmış olabilirler. Her ne kadar resmi bir şekilde bu bağ ortaya konulmuş olsa da, günümüzde yönetim araştırmalarının birçoğu iş hayatındaki yöneticiler için anlaşılabilir ve genellikle de ilgi çekici olmamakta, bu nedenle yöneticiler, danışman düşünce kuruluşlarının yaptıkları “araştırmalardan” seve seve yararlanmaktadır. Asıl soru, danışmanların daha ne kadar akademinin araçlarını kendi meşruiyetleri için kullanma ihtiyacı içinde olacaklardır. İşletme okullarındaki birçok öğretim görevlisi, danışmanlık unvanlarını kullanarak uygulayıcılar ve öğrencileri üzerinden itibarlarını sağlama almaktadır.

> Her şeyi sömürge altına almak?

Danışmanların en iyi uygulamaları belirlemek adına otoritelerini daha da ileriye taşımaya yönelik arayışları bizi daha geniş kapsamlı bir izleğe- ve bir bakımdan komplo teorilerinin alanına- taşımaktadır. Bu düşünce kuruluşları, sadece iş dünyasının gelişimini değil aynı zamanda küresel ölçekte ekonomiyi, toplumu ve hatta siyaseti de egemenliği altına almak için ortaya çıkmış olmasın? Bu kuruluşların ölçekleri ve ulaştığı alanların genişliği düşünüldüğünde, günümüzde bu kuruluşlar yalnızca şirketlere değil Katolik Kilisesi ve her türlü ideolojik yönelim fark etmeksizin her hükümete danışmanlık hizmeti verdiklerinden dolayı, bu soru çok da mantıksız değildir. Hatta, iş dünyası ve diğer alanlarda lider konumunda bulunan bir çok kişinin de dahil olduğu, olağanüstü sayıda mezunları bulunmaktadır- Dekanınızın özgeçmişine bir bakın- aynı zamanda bu kişiler, söz konusu düşünce kuruluşlarının öne sürdüğü fikirlerin ve gelecekle ilgili ortaya koydukları ortak vizyonun temel kitlesini oluşturmaktadır.

Yukarda bahsedilenlerin hiçbirisi kötü niyetli yaklaşımlar değildir. Her şey ne tür fikirlerin ortaya konulduğu ve yaygınlaştırıldığına bağlıdır. Bu düşünce kuruluşları ve kurdukları danışmanlık şirketleri- ortaklarının ve hissedarlarının cep-lerini dolduran değil, çoğunluğun iyiliği için, “iyiye” yönelen itici bir güç olabilir. Örneğin, toplumsal cinsiyet eşitliği ya da uzun dönemli kapitalizm ihtiyacı gibi konularla ilgilenen bir takım enstitülerin, bu yolda ilerlediklerini gösteren emareler de mevcuttur. Öte yandan, yönetim danışmanlığı endüstrisinin tarihi ve bu zamana kadar yarattığı etki düşünüldüğünde, biraz durup düşünmek iyi olabilir. ■

Matthias Kipping’e ulaşmak için <mkipping@schulich.yorku.ca>

malar filizlenen bir araştırma alanıdır. Taşıyıcı annelerin emeği, meta ve armağan değış tokuşu arasında bulanıklaşan çizgiler nedeniyle daha zor okunmaktadır. Çocuk sahibi olmak isteyen ebeveynler, kendilerini kişilik-siz, sömürüye dayalı toplumsal ilişkiler ve yakınlığın ve üreme emeğinin artan metaşılması arasında düğüm olarak görmektense, armağan ilişkisinin diğerkamcı hassasiyetlerine sığınabilirler

Bakım, kapitalizmde gündelik yaşam için önemli ve gereklidir; değerini çeşitli aktörler ve kurumlar etkiler. Bakım işçilerinin, geçici göçmenler ve gönüllü taşıyıcılar veya ücretsiz işçiler olarak, varolan yasal korumalardan dışlanması, bakım işini bir sevgi ve fedakarlık emeği olarak daha değersizleştirir. Politika önceliklerini değıştiren devlet, bakım için sorumluluklarından (ve risklerinden) geri çekilmiştir, aynı zamanda bakım ve yakınlık emeği biçimlerinin piyasalaşmasına neden olacak reformlar gerçekleştirmiştir. Singapur bunun bir örneğidir: devletin, bakım ihtiyaçlarını karşılamak üzere yabancı ev işçisi programı üzerinden piyasalaşmış ve özelleşmiş seçenekler yaratması, bu devletin işçi sınıfı ailelerine nazaran orta ve üst sınıf ailelere daha yüksek avantajlar sağlayan rolünü vurgular. Bakımın piyasalaşması ve özelleştirilmesini içeren ikili süreç, bakım işçileri için güvencesiz ve düşük ücretli işlerle ilişkilendirilir.

Sevgi ve bakım, küresel bakım zincirleri paralelinde aktarılmakta ve dönüşmektedir. Küresel bakım zincirleri imgesiyle çağrışım yapmak, mekan-sal güç ilişkilerini görselleştirebileceğimiz alanı genişletir. Göçmen işçiler başka ülkedeyken, diğer aile üyeleri evleri ve çocukları için duygusal ve maddi emek gerekliliklerini müzakere etmek üzere geride kalmıştır. Sosyalizm sonrası Doğu Avrupa'dan bulgular, "anne sevgisi" emeğinin,

kendilerini alay edilmekten ve dışlanmaktan koruyacak savunmacı erkeklik biçimleri inşa eden yalnız babalar tarafından eşit derecede benimsenmediğini göstermektedir. Sınır ötesi hareketlerle uzun mesafeler kat eden işçileri işverenler ve bakım alıcılarla eşleştirme işlemi, genellikle özel işçi simsarlarından ikili ulusal anlaşmalara kadar pek çok aracıyı içerir. Japonya'da hızla yaşlanan nüfus için genişletilen hükümet destekli bakım programları, baktıkları Japonlar ve kendi etnik "ötekilikleri" arasında kültürel anlamda köprü kuran profesyonel eğitilmiş göçmenlere beklenmedik ölçüde vurgu yapılmasına neden oldu. Küresel bakım zincirleri dünyanın bir bölgesinden bir aileyi dünya ekonomisinin bir başka bölgesine bağlıyor, ve aile, sivil toplum, devlet ve ekonomik kurumlar içinde ve arasında kamusal ve özel güç ilişkilerinin yeniden düzenlenişini yansıtır.

Bu tür pratiklerin tümü güçlü bir kesişimsel sömürü sistemini hatırlatırken, bu tür eğilimlerin rakipleri de yok değildir. Bazı durumlarda sendikaların ve sivil toplum örgütlerinin örgütlenme ve politika konusunda karşılaştıkları yeni zorluklara uyum sağladıklarını görüyoruz; diğer durumlarda bakım işçileri ve onlara yaklaşımları destekleyen beklenmedik fakat önemli ittifakların ve dayanışmaların geliştiğini görüyoruz. İster hanelerin içinde, ister hükümet koridorlarında olsun, bakım işçileri bazen cinsiyetçi ve ırkçı iş bölümü yeniden üreterek, sıklıkla ise dayanışmacı kimlikler ve öznellikler yaratarak, eşitsizlik ve itaat ilişkilerini aktif olarak müzakere ediyor ve bu ilişkilere itiraz ediyor.

Bakımın giderek yayın biçimde ve artarak metalaşması, yeni bir siyasi özne ortaya çıkararak, yeni kolektif özne biçimleri için bir zemin oluşturdu. Küresel düzeyde ev işçileri örgüt-

leri ve onların müttefikleri tarafından sürdürülen uzun kampanya, 2011 yılında ev işçilerine dair ilk uluslararası standartları (Sözleşme No.189) oluşturması için ILO üzerinde bir baskı oluşturdu. Bu sözleşme, kölelik, sömürgeci hizmetkarlığı ve efendi-hizmetkar ilişkileriyle bağlantıları nedeniyle tarihsel olarak dışlanmış olan ev işçilerine, işçi olarak hakları üzerinde söz sahibi olabilmeleri, çalışma koşullarını iyileştirme mücadelelerinde insan haklarına dair uluslararası hukuk normlarını ve ulusal politikaları kullanabilmeleri ve "düzgün iş" in ev işçilerine doğru genişletilmesi için, ortak bir kelime hazinesi ve küresel bir platform verdi.

Tarihsel miraslar ve ulusal siyasi bağlamlar da toplumsal hareket aktörlerinin kullanabileceğini biçim ve araçları şekillendirir. Ev işçileri örgütlenmelerinin tarihi bir başka toplumsal ve ekonomik çalkantı zamanı olan yirminci yüzyılın başına kadar gider. ABD ve Meksika'daki son dönemde yaşanan aktivizm, üye ve müttefik bulmak için, kesişen farklı kimlikler üzerine kurulu yenilikçi toplumsal hareket stratejileri kullanıyor. Hindistan'da mobilizasyon çerçevesi insan haklarını merkeze alıyor ve ulusal hükümeti hedef almak için (bölgesel dayanışmadan ziyade) uluslararası dayanışmayı güçlendiriyor; Ekvador'da ise mobilizasyon çerçevesi eşit işçi haklarını merkeze alıyor, ve küresel dayanışmadan ziyade bölgesel dayanışmayı önemsiyor. Yeni siyasi fırsat yapılarından da faydalanarak, bakımın değışen ulusötesi siyasal iktisadi, yalnızca bakım düzenlemeleriyle ilgilenen toplumsal aktörlerin biçimlerini değil, aynı zamanda örgütlenme ve siyasi eylemin siyasi ufkunu da dönüştürüyor. ■

Heidi Gottfried'e ulaşmak için
<ag0921@wayne.edu>

Jennifer Jihye Chun'a ulaşmak için
<jj.chun@utoronto.ca>

> Bakım Küresel bir Kriz mi Yaşıyor?

Fiona Williams, Leeds Üniversitesi ve Oxford Üniversitesi, Britanya, ve ISA Yoksulluk, Sosyal Refah ve Sosyal Politia Araştırma Komitesi (RC19) üyesi

© Uluslararası Çalışma Örgütü.
("Hemen hemen her beş ev işçisinden birisi uluslararası göçmendir")

Göçteki artış, bakımın hangi farklı biçimlerde küresel ve ulusötesi bir mesele halini aldığını gösteriyor. Şu an dünyadaki 223 milyon göçmenin yarısı kadındır. Yoksul ve kırılgan ülkelerden göç eden pek çok kadın, daha zengin ülkelerde çocuklara ve yaşlılara bakmakta ya da hanelerin bakımı içeren ücretli bakım, temizlik veya ev işlerinde çalışmaktadır. Göçmen işçiler, Küresel Güneyden Kuzeye olduğu gibi, Kuzey ve Güney içinde de hareket ediyor. Bu küresel bakım zincirlerine paralel olarak, alt ve orta gelir ülkelerinden hemşire ve doktorlar, giderek daha sık zengin ülkelerdeki huzurevleri ve hastanelerde çalışmak üzere devletler ve özel ajanslar tarafından işe alınmaktadır. Bu süreçte, bu göçmen işçilerin kendi yaşlı ebeveynlerine ya da çocuklarına dair sorumlulukları kıtalar arasında gerilmektedir. Aynı zamanda özel bakım sunucuları, operasyonları-

nı dünyanın farklı yerlerine taşıdıkça, bakım endüstrisi de büyük bir uluslararası sektör haline gelmektedir. Diğer yandan, finans kurumları, göçmenlerin dövizlerini evlerine aktarmaktadır. Filipinler gibi bazı alt-orta gelir ülkeleri için hemşireler ve bakım işçileri büyük bir devlet destekli "ithalat" ürünü ve ülkelerinin en büyük döviz kaynağını oluşturmaktadır.

Bakımın ulusötesi siyasal iktisadi, toplumsal, ekonomik, ve jeopolitik eşitsizlikleri etkileyen değişikliklerin ve krizlerin birikimini yansıtır ve güçlendirir. İlki kadınların emek piyasasına katılımının küresel olarak artmasıdır. Gelişmiş ülkelerde bu durum, "ailenin geçimini sağlayan erkek" modelinden erkek ve kadın tüm yetişkinlerin ücretli işte çalıştığını varsayan modele doğru bir kaymayla kendisini gösterir. Dünyanın daha yoksul bölgelerinde ise, yerel ekonomilerin yok olması, işsizlik, ve

yoksulluk, kadınların geçimi sağlama rolünü daha çok üstlenmelerini gerektirmiştir.

> Değişen bakım ihtiyaçlarının dinamikleri

Gelişmiş refah ülkelerinde bakım, yaşlanan toplumlar ve düşen doğum oranlarıyla birlikte bu desteğe ihtiyacı olanların oranının artmasıyla temel bir sosyal, siyasi ve mali konu haline gelmiştir. Fakat, bakım krizinin bu belirtileri gelişmekte olan ülkelerde daha az zorlayıcı değildir. Farklı ülkeler bunu farklı biçimlerde deneyimlemektedir, en uç noktada yaşandığı Afrika'da AIDS, kronik hastalıklar, doğal afetler ve yüksek çocuk bağımlılığı oranı, çok az altyapı desteğine rağmen hem bakımı işini yapmaları hem de para kazanmaları beklenen kadınların üzerinde büyük bir yük yaratmaktadır. Genellikle eviçi işler ve bakım işlerine yönelen göç, arkada

kalanların bakım sorumluluklarını yoğunlaştırmakla birlikte, kadınların gelir elde etme fırsatı bulduğu yollardan biridir.

Aynı zamanda, gelişmiş ülkeler de sosyal harcamalarını kısma ve bakım ihtiyaçlarını karşılamak için etkin maliyetli yollar aramaktadır. Özel piyasa, bakıma çok yatırım yapmış İsveç gibi refah devletlerinde bile, bakım hizmetinin giderek daha merkezi bir özelliği haline gelmektedir. Bu yol, devlet ya da yerel otoritelerin hizmetlerini özel sektöre ya da ailelere ihale edilmesini, engelli ve yaşlılara vergi kredisi, kupon veya bakım emeği piyasasından hizmet almalarını sağlamak için bir takım yardımlar verilmesini içermektedir. Bunun denetlenmediği ya da az denetlendiği yerlerde, ki bu durum özellikle haneler için böyledir, en az pazarlık gücü olanlar boşluğu doldurmaktadır: yerel işçi sınıfı kadınlar, (Çin’de olduğu gibi) kırsal alanlardan göçmenler, ve giderek daha yaygın bir şekilde, ulusötesi kadın göçmen işçiler. Bu kişiler genellikle gereğinden fazla kalifiyedir; Avrupa Birliği’nde göçmenlerin yerli benzerlerinden gereğinden fazla kalifiye olma ihtimalleri iki kat fazladır. Barınma ve sosyal güvenliğe dair daha az vatandaşlık haklarına sahip oldukları için güvencesiz, düşük ücretli ve ev merkezli işe maruz kalırlar.

Fakat bu görece yeni olgu aynı zamanda tarihsel eşitsizliklerle birleşir, yani bakım emeğinin kadınların “vasıfsız” işi olarak değersizleştirilmeye devam etmesi, etnik azınlık kadınların geleneksel olarak özel kişiler

veya refah devletleri tarafından ev ve bakım işleriyle görevlendirildiği, ırksallaştırılmış hizmetkarlıkla birleşir. Pek çok kadının karşılaştığı iş/yaşam dengesi sorunları, bakım ve temizlik hizmetlerini daha yoksul sınıflardan veya ülkelere gelen kadınlardan temin edilerek çözülsün de, ev içindeki cinsiyete dayalı iş bölümünü değiştirmeye katkıda bulunmaz.

> Bakımın diğer küresel krizlerle kesişimi

Bakım emeğinin ulusötesi hareketliliği, diğer küresel krizlerle kesişir. İlk olarak, küresel mali krizi takip eden kemer sıkma politikalarının etkileri, devletlerin maliyeti daha etkin bakım hizmetleri arayışlarını yoğunlaştırdı. Bakım işçilerinin üçte ikisinin göçmen olduğu İspanya’da, kemer sıkmanın kısıttığı hane gelirleri, göçmen işçilerin çalışma saatlerinin ve ücretlerinin azalmasına neden olmuştur. Evlerine aktardıkları döviz miktarı yarıya inmiştir. İkinci olarak, yüksek gelirli ülkelerin göçmen işçilere bağımlılığı, göçmen kaşığı yabancı düşmanlığındaki artışla bir arada varolmaktadır. Mülteci krizi hakkındaki siyasi tartışmalar, göç politikalarındaki değişiklikleri şekillendirmekte, ve dolayısıyla göçmen bakım işçilerini etkilemektedir. Bu politikalar yalnızca (bakım işçilerinin dahil edildiği kategori olan) “vasıfsız” işçiler için daha kısıtlayıcı değildir, aynı zamanda göçmenlerin temel refah hizmetlerine erişime uygunluklarını sınırlamaktadır. Siyasi tartışmaların çoğu devlet egemenliği ve ekonomik maliyeti, insan hakları ve hümanitarizmin karşısına koy-

maktadır. Hatta, Polanyici bir şekilde, mali kriz, bakım krizi ve göçmen ve mülteci krizleri gibi tüm bu krizler öznelarını hayali birer emtia haline getirir, ve güvenliğı, dayanışmayı ve sürdürülebilirliğı tehlikeye atar.

Ne yapmalı? Ev işçilerin taban örgütlenmelerinin ulusötesi ve uluslararası siyasi aktivizmi, 2011 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü’nün Ev İşçilerinin Hakları Sözleşmesini oluşturmalarını sağladı. Diğer küresel stratejilerin arasında, Dünya Sağlık Örgütü’nün 2010 yılında ülkelerin göçmen sağlık çalışanlarını işe alırken kullanmaları gereken etik ilkelere verdiği destek sayılabilir. Bunlar önemlidir, fakat göçmen bakım emeği konusu bunun ötesine gitmelidir. Özgür hareket, vatandaşlık hakkı, ve şiddetten kaçanlara karşı misafirperverlik vazgeçilmezdir. Bakım, bakım verebilme ve alabilmenin temel bir insan hakkı olduğunu kabul etmeyi gerektirir. Politika oluşturmanın temel mantığı, verimliliğe, piyasaların kolaylaştırılmasına ve bakım ihtiyaçlarının ücretli emek etrafında örgütlenmesi gerektiği yerlerde kadınları emek piyasasına çekebilmeye odaklanır. Daha uzun vadeli bir perspektif, bakımın küresel sosyal adalet stratejileri için merkezi bir yerde durmasını, kolektif bir toplumsal fayda olarak tanınmasını, ve tıpkı göçmen emeği gibi ulusal ve küresel ekonomiler için, ve refah, bağlılık ve insanlığın sürdürülebilmesi için gerekli olduğunu kabul etmeyi gerektirir. ■

Fiona Williams’a ulaşmak için
<J.F.Williams@leeds.ac.uk>

> ILO'da Ev İşçileri için Düzgün İşe Dair Standart Belirleme

Adelle Blackett, McGill Üniversitesi, Kanada

2008 yılının Mart ayının sonunda Birleşmiş Milletlerin emek kuruluşu olan Uluslararası Çalışma Örgütü'nden (ILO) acil bir telefon aldım. Çoğu kişiyi şaşırtan bir biçimde, ILO'nun Yönetim Birimi, ev işçilerine düzgün iş sağlamak üzerine yapılacak yeni bir uluslararası anlaşmayı müzakere etmek için gereken bir önergeyi kabul etmişti. Ev işini görünür kılacak bir sürecin parçası olarak, ILO'nun lider uzmanı olarak hizmet vermeye çağırılmışım.

> Ev işinin “görünmezliği”

Diğer kişilerin bakımını sağlayan insanlar olarak ev işçileri, görünmez ve duyulmaz olmaya alıştırlılar. Tarih bizlere, kölelik ve sömürge hizmetkarlığının bağı, ve efendi ve hizmetkar arasındaki statüye dayalı ilişkiye dair

“sağduyu” içinde bulunan, süregelen kalıntıları hatırlatır. Sömürge sonrası veya apartheid sonrası devletlerde ev işine dair yapılmış etkili sosyolojik incelemeler, ev işçilerinin toplumsal yeniden üretim süreciyle bağdaştırılan zor ve kirli işleri yaparken bile nasıl “görünmez” kaldıklarını vurgular. Siyasal iktisat literatürü –genellikle eğitilmiş ve kendilerine ait bakım sorumlulukları olan- ev işçilerinin, bakım emeği sağlamak üzere evlerini ve ailelerini bırakarak başka ülkelere gittiklerinin altını çizerek. Literatür, geleneksel olarak kadınlaşmış ulusötesi bakım işinin ekonomik ve toplumsal olarak değersizleştirilme boyutunun sarsıcılığını gösterir.

ILO'ya göre ev işçisi olarak çalışan en az 67 milyon kadın ve erkek var; dünya çapında her 25 kadından biri

ILO 189 No.lu Sözleşme Konferansı Komitesi, 2011.

ev işçisi olarak çalışıyor. Özelleştirilmiş bakıma rağbetin artmasına rağmen, ev işçilerinin küresel ekonomiye katkısına çok az değer biçilmiştir. Bazıları küresel bakım zincirlerine dikkat çeker; Rhacel Parreñas ise Küresel Güney'den Küresel Kuzey'e gönderilen işçilerin subvanse edilmiş, genellikle iyi eğitilmiş olduklarını ve dolayısıyla Küresel Kuzey'in piyasalarını Küresel Güney'den gelen göçmenlerin omuzlarında kurulmasını sağladığı için bakım kaynaklarına el koyulmasından bahseder. Ev işçilerinin sınır ötesi hareketleri, geçici göçmenliğe bağlı iktisadi kalkınmaya dair neoliberal bir yaklaşımla özdeşleştirilen, hibeye dayalı bir stratejidir.

ILO 189 No.lu Sözleşme Konferansı Komitesi, 2011.

Ev işçileri uluslararası standart belirleme konusunda tanınma talebinde daha önce de bulunmuştu. On yıllardır bölgesel olarak örgütlenmekte, özgül bir uluslararası forumda haklarını savunmak üzere sendika ferasyonu vasıtasıyla ulusötesi bir ağda birleşmişlerdi. Uluslararası Çalışma örgütü neredeyse bir asır önce, 1919'da, işçileri, işverenleri ve hükümetleri temsil edecek üçlü bir kurum olarak kurulmuştu. Tüzüğünün ilk kelimeleri “evrensel ve kalıcı bir barışa, yalnızca toplumsal adalet üzerine kurulursa erişilebilir” der. 1944'de Philadelphia Deklerasyonu “emek bir meta değildir” cümlesini de eklemiştir. Ev işçilerine dair bir araç belirlemesi için 1936 yılından beri acil çağrılar yapılmış olsa da, ev işçileri için düzgün iş konusuna dair standart belirleme, ancak standart belirleme işleminin DÇÖ'de modası geçtikten sonra gerçekleştirilebilmiştir. Yeni bir standart belirlemek bedelleri yüksek bir sınavdı.

> Ev işçileri için düzgün işi düzenlemek

Hem neoliberal kemer sıkma politikaları, hem de giderek daha çok marjinalize edilmiş insanları ve kayıtdışı çalışanları dışlayan sınırları nedeniyle ana akım çalışma kanunları sorgulanmaktadır. Ev işçileri için düzgün iş, çalışma kanunlarının sınırlarına meydan okumak ve bu sınırların farkına varmak açısından bir egzersizdi. DÇÖ'nün Kanun ve Eylem Raporu'nu eleştirel bir çerçeveden çizdim, aynı zamanda

sosyal içermeyi güçlendiren haklar söylemini stratejik olarak kullandım: yani ev işçileri çalışma kanunu tarafından içerilmenin hakları olduğunu öne sürüyordu. İddia önemliydi, çünkü Sözleşme ve Öneriler yalnızca sembolik bir araç ya da soyut bir haklar “bil-dirgesi” olma amaçlamıyordu: detaylı ve kapsamlıydı.

Küresel Kuzeyden dünyanın geri kalanına yayıldığı düşünülen yasal aktarıma dair geleneksel yaklaşımlardan değişik olarak, düzenleme deneyindeki araçlar büyük ölçüde, Fransa gibi ülkelerin yanı sıra, Güney Afrika ve Uruguay gibi Küresel Güney ülkelerinden çıkmıştı. Standartlar, DÇÖ'nün “herkesi kapsayacak” şekilde genişlettiği 1999 yılından beri savunduğu düzgün iş kavramını, daha da genişletmeyi umuyordu. 189 No.lu Sözleşme ve 201 No.lu Öneri çerçevesinde, düzgün iş, düzgün çalışma koşulları ve çok daha fazlası anlamına gelecekti. Ev işçilerinin eşit haklarını ve örgütlenme özgürlüğünü tanıyacak, zorla çalıştırma ve çocuk işçilerine karşı koruma mekanizmalarını genişleyecekti. Sosyal korumaya erişimi, doğum iznini, işyeri güvenliğini, ve sağlık ve sosyal güvenlik önlemlerini içerecekti (her ne kadar bunların ilerici bir biçimde sunulması gerektiğine dair gerçekçi bir endişe olsa da). Fakat yine de daha fazlası vardı. Denetleme ve uyumsuzluk çözme mekanizmalarının aktif olup olmadıklarını kontrol edecek bir madde koyuşmuştu. Düzgün iş aynı zamanda, sömürüye dayalı eylemleri dizginleye-

bilmek için göçün fay hatlarına ayrıca dikkat edilmesi gerektiği anlamına geliyordu.

189 No.lu Sözleşme ve ona eşlik eden 201 No.lu Öneri, ev işçiliğini yöneten çerçeveyi, itaati yüceltenden asimetrik gücü ortadan kaldıran bir çerçeveye kaydırmayı amaçlamaktadır. Sözleşme ve öneri, alternatif ve hegemonya karşıtı bir ulusötesi yasal düzeni inşa etme çabasının bir parçası olmuş, ve bu düzenin yerleşmesini ve yayılmasını sağlamıştır.

Bu süreç risklerden azade değildir. Yeni uluslararası standartlarının belirlenmesinin ertesinde, ev işini düzenleyenlerin, özellikle sözde üçüncü hizmet ekonomisine dair neoliberal yaklaşımlar genişleyip, ötekileştirilmiş ve ırksallaştırılmış kadınlarla doldukça, çalışma kanunu reform girişimlerinde –bu reformlara rağmen değil– itaati ve hizmetkarlığı mekansal olarak sürdüreceklerinden korkuyorum.. Fakat, Küresel Güney ve Kuzeyden 25 ülkenin yeni standartların üzerinden yedi sene geçmeden 189 No.lu Sözleşmeyi onaylamış olması önemlidir. Aynı zamanda deneyim paylaşmak ve ev işçileri için düzgün işi uluslararası dayanışma biçimleriyle desteklemek üzere topluluklar ortaya çıkmış olması da önemlidir. En önemlisi, ev işçilerinin mobilize olması ve kendileri için düzgün iş talep etmeye devam ediyor olmaları önemlidir, çünkü “biz olmadan bizler için hiç bir şey yoktur.” ■

Adelle Blackett'e ulaşmak için
<adelle.blackett@mcgill.ca>

> Ev İşçileri Örgütlenmelerinin Kesişimsel Tarihi

Chris Tilly, Los Angeles Üniversitesi, ABD ve ISA Çalışma Sosyolojisi Araştırma Komitesi (RC30), Emek Hareketleri (RC44), ve Toplumsal Sınıflar ve Toplumsal Hareketleri (RC47) Araştırma Komitesi üyesi, **Georgina Rojas**, Sosyal Antropoloji Yüksek Çalışmalar ve Araştırma Merkezi (CIESAS), Meksika, ve **Nik Theodore**, Illinois Üniversitesi, Chicago, ABD

Ulusal Ev İşçileri Birliği (NDWA) Bölge Liderleri, Aralık 2015.
Fotoğraf: NDWA.

Kayıtdışı işçi örgütlenmesine dair yapılmış araştırmalar, yakın zamana kadar yalnızca kayıtdışı olarak istihdam edilen işçilerin başarılı bir şekilde örgütlenebildiğini gösteriyordu, artık bu örgütlerin nasıl başarılı olduklarını analiz etme doğrultusunda gelişti. Pek çok vaka araştırması belirli bir tarihsel dönemde, tek bir ülkedeki tek bir sektörün içinde istihdam edilen kayıtdışı işçilerin (genellikle

de tek bir örgüt içindeki) mobilizasyonunu incelemiş olsa da, az sayıda çalışma kayıtdışı işçi hareketlerinin biçimlerini, stratejilerini ve başarı derecelerini açıklamak için ülkeler arası ya da tarihsel karşılaştırmalar yapma girişiminde bulundu.

Kayıtdışı işçi örgütlerinin nasıl işlediğini aydınlatmak amacıyla ülkeler arası veya tarihsel analiz yapabilmek için büyük bir potansiyel var. Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ev

işçileri örgütlenmesine dair yaptığımız analiz, hem tarih hem ülkeler boyunca karşılaştırmalı bir inceleme yapmaktır. İtiraf edelim ki, bu karmaşık bir karşılaştırma kümesidir. Bu makale halen üzerinde çalışmakta olduğumuz araştırmayı özetliyor. Bu işçi örgütlenmelerinin eylemlerini kuramlaştırmak için, başkalarının yanı sıra, Norma Alarcón ve Jennifer Chun'un toplumsal hareketlerdeki kesişimselliğe dair analizlerinden faydalandık. Çünkü kadın, düşük statülü işçi, ve ötekileştirilmiş ırk

Ulusal Ev İşçileri Birliği (NDWA): Papa'ya Yolculuk, Eylül 2015.
Fotograf: NDWA

ve etnik grupların üyeleri olarak ev işçileri, çoklu ve ikincil kimliklere sahiptir. Buna ek olarak, kaynak mobilizasyonu, siyasi fırsat yapıları, kimlik ve çerçevelendirmeyi de içeren temel toplumsal hareket literatüründen de yararlandık.

İki ülkedeki örgütlenme ve savunma yörüngelerinin evrimi, üç aktivizm akımıyla nitelendirilebilir. İlk iki akım kesişimsel bir “çalışan kadın” kimliği üzerine inşa edilir. Bir akım emek feministlerinin seçkinlerini mobilize etmiştir; diğeri ise sendikalardan oluşmaktadır. “Yeni toplumsal hareketler” dediğimiz üçüncü akım, kadınlar, etnik grup, veya göçmen kimlikleri etrafında inşa olmuş çeşitli girişimci taban hareketlerinde oluşur (aslında bunların hiçbirisi “yeni” kimlikler değildir). Burada anlattığımız tarih, yakın zamanda gerçekleştirdiğimiz saha çalışmasının da dahil olduğu, birçok kaynaktan faydalanyor. Fakat özellikle Mary Goldsmith’in Meksika’da yaptığı tarihsel araştırmaya, ve Premilla Nadasen ve Eileen Boris’in ABD’de yaptıkları araştırmalara dayanıyor.

> Meksika ve ABD tarihlerini karşılaştırmak

Meksika’da kabaca 1900 ve 1950 arasında ortaya çıkan ilk aktivizm akımı, devrimci hareketle bağlantılı seçkin feministler tarafından, daha sonra ise uzun süre iktidarda kalan Kurumsal Devrimci Parti (KDP) tarafından sürüklennmiştir. Ev işçileri akıma daha sonra katılmış, ve 1920’lerden 1940’lara kadar KDP’yle bağlantılı düzinelerce sendika içinde örgütlenmişlerdir. Aynı süreçte ABD’de yaşanan gelişmeler de benzerdir; fakat ömürleri bu kadar uzun olmamıştır. Seçkin feministler, 1920’lerden 1940’lara kadar ve daha sonra 1960’larda ev işçilerinin savunusunu yapmışlardır. Meksikalı kız kardeşleri gibi Amerikalı ev işçileri de 1930’lar ve 1940’larda sendikalarda örgütlenmiş, bu örgütlenme Sanayi Örgütlenmeleri Kongresi altında gerçekleşmiştir.

Yeni toplumsal hareketler 1970’lerden başlayarak geçmişle kopuşu da içeren süreçte özellikle önemli bir rol

oynamıştır. Meksika'da KDP'den bağımsız ve hatta onu bolca eleştiren özgürlükçü teoloji örgütleri ve feminist entelektüllerin desteğiyle yeni ev işçileri dernekleri kuruldu. Bu dernekler, Meksikalı ev işçilerinin (iç) göçmen ve yerli kimliklerini orantısız bir biçimde vurguladılar. ABD'de Hanehalkı İstihdamı Ulusal Komitesi'nin kontrolü 1972 yılında Edith Barksdale-Sloan'a geçmişti. Bu Komite, 1920'lerden beri arada sırada işlev gösteren emek feministlerinin seçkinlerinin yaptığı savunuyu için bir araçtı. Afrika Kökenli Amerikalı Sivil Haklar Hareketiyle ortak bir amaca sahip siyahı bir feminist olan Barksdale-Sloan, 1970'lerin başında gelişen ama daha sonra düşüşe geçen yerel siyasi kadın ev işçileri örgütlerini desteklemişti. 1990'larda Amerikalı göçmen aktivistleri ve azınlık feministler, ev işçilerinin Afrika kökenli Amerikalılardan göçmen kadınlara doğru geçirdiği demografik kaymaya, göçmen toplulukları içinde kurulmuş yeni dernekler örgütleyerek yanıt verdiler. Bu çabaların sonucunda 2000'lerde Ulusal Ev İşçileri Birliği kuruldu.

Ama ev işçileri sendikaları aynı zamanda her iki ülkede de bir diriliş yaşadılar. Bu diriliş aynı yeni toplumsal hareket enerjisiyle ateşlenmişti. ABD'de, yaşlılara ve engellilere bakım sağlamak üzere kamu kaynaklarıyla finanse edilen çok sayıda ev işçisini et-

kileyen eyalet kanunları değişmişti. Bu değişikliklerinden faydalanarak azınlıklar toplulukları ve kadınlar arasında kuvvetli destek tabanı olan ilerici kamu sektörü sendikaları, 1980'lerden itibaren nüfusu yüksek eyaletlerde ev bakımı sendikaları örgütledi. Meksika'da en büyük ve en etkili ev işçisi derneği olan Hane Çalışanları Destek ve Eğitim Merkezi (CACEH) 2015 yılında Ulusal Kadın ve Erkek Ev İşçileri Sendikası (SINACTRAHO) adında bir sendika oluşturdu. Bu sendika 1940'larda beri aktif olan ilk ev işçileri sendikası oldu. Bunu Meksika'da ayrı bir yetki sınırı olan Mexico City'deki siyasi fırsat açığını kullanarak başardı. CACEH ve SINACTRAHO'nun lideri Marcelina Bautist, bazı yönlerden Meksikalı ev işçileri hareketinin tüm evriminin vücuda gelmiş halidir. Yoksul ve ağırlıklı olarak yerli Oaxaca eyaletinden gelen bir göçmen olan Bautista, ilk olarak özgürlükçü teoloji grubunda aktif oldu. Sonra orta sınıf feministlerle birlikte çalıştı, oradan işçiler önderliğinde bir dernek kurmak üzere ayrıldı. Sonrasında yine orta sınıf emek feministlerinin rehberliğinde bir sendika örgütledi.

> Öznelliği Mevzilendirmek

Üç örgütlenme akımı içinde, ve zaman içinde her akımın kendi içinde, ABD ve Meksika'daki örgütler, yeni tabanlar ve dış müttefiklerle ittifak

oluşturmak amacıyla ev işçilerinin kesişimsel kimliklerinin farklı özelliklerini vurguladılar. Bu akımlar içinde ev işçileri örgütlenmelerini devam ettirmek için kesişimsel olarak birleştirilen kimlikler –evrimsel bir yol iması olmadan– ilk olarak kadın, ikinci olarak işçi, ve üçüncü olarak ötekileştirilmiş ve ırksallaştırılmış azınlıklardır. Bu hareketler, Chela Sandoval'ın “taktiksel öznellik” olarak adlandırdığı stratejiyi hayata geçirmişlerdir; değişen güç biçimlerine adapte olabilmek için farklı mobilizasyon eksenlerine, çerçevelerine ve ittifaklarına erişmişlerdir. Gelişmeler siyasi fırsat yapılarındaki değişikliklerle güçlenmiş, ve bunun karşılığında ev işçisi örgütlenmelerinin yalnızca sivil toplum temsilcileri tarafından kamusal olarak tanınmalarını ve desteklenmelerini değil, aynı zamanda politika yapıcı çevrelerde giderek büyüyen bir mevcudiyet kazanmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla, bu ülkelerdeki ev işçileri için kesişimsel kimlikler, hem üye çekebilmek ve örgütsel birliği sağlamak amacıyla hem de başarılı stratejiler üretebilmek için birinci derecede önemli olmuştur. ■

Yazarlara ulaşmak için:
Chris Tilly
<tilly@ucla.edu>
Georgina Rojas
<georgina@ciesas.edu.mx>
Nik Theodore
<theodore@uic.edu>

> Ücretli Ev İşinin Küresel Yönetimi

Sabrina Marchetti, Ca' Foscari Venedik Üniversitesi, İtalya

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 16 Haziran 2011'de Cenevre'de onlarca ev işçisinin alkışları ve tezahuratları arasında 189 No.lu “ev işçileri için düzgün iş” sözleşmesini ve ilgili 201 No.lu Öneri'yi kabul etti. Bu farklı toplumsal bağlamlarda genellikle en yoksul ve damgalanmış gruplara (yoksul kadınlar, çocuklar, kaçak göçmenler, etnik azınlıklar, vs) ait olan ve geleneksel olarak haklarından yoksun olan bir emekçi kategorisi için görece büyük bir başarıydı. Bazı ülkelerde ev işçiliği “çalışma” olarak tanınmadığı için güvencelerden yoksundur. Ev işçileri sıklıkla parasal gelirden yoksundur, ve çalışmalarının karşılığını gıda ve barınma olarak almaktadır. Aynı zamanda ev işinin iş kanunlarıyla düzenlendiği ülkelerde hükümler, diğer işler için olanlarda farklıdır; daha az ücret ve sosyal güvence sağlar.

Fakat son yıllarda “ücretli ev işinin küresel yönetimi”nin kademeli olarak geliştiğini görüyoruz: Bu, ev işçilerinin haklarının iyileştirilmesine dair çok katmanlı ve heterojen çerçevedir, farklı küresel ve yerel aktörlerin karşılıklı etkileşimini içerir. Bu süreçte, ücretli ev işçilerinin statüsü –dünyanın farklı bölgelerinde karşılaştıkları ayrımcılık ve kötü koşullar-, zorlu yönetimi ulusal sınırları aşan “küresel bir problem” olarak görülmeye başlamıştır. Hatta kurumsal yönden yalnızca ILO değil, Aynı zamanda Birleşmiş Milletler

Bu araştırma Avrupa Birliği'nin Horizon 2020 araştırma ve inovasyon programı kapsamında Avrupa Araştırma Konseyi (ERC)'den finansman almıştır. (fon anlaşma numarası – 678783- DomEQUAL)

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi (UN Women), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), ve Küresel Göç ve Kalkınma Forumu, Avrupa Temel Haklar Ajansı, Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu, ve birkaç uluslararası sendika, ev işçilerinin haklarını desteklemek için son yıllarda belli icraatlar bulundular. Aynı zamanda, 2012 yılında Montevideo'da Uluslararası Ev İşçileri Federasyonu'nun (IDWF) kurulması, (özellikle) ev işçilerinden oluşan ulusal ve bölgesel örgütlerin kurduğu yeni bağlantılar üzerine inşa edilmiş bu işçi hareketinin küresel olarak genişlediğini gözler önüne sermiş oldu.

Bu senaryoda 189 No.lu sözleşmenin, farklı ulusal bağlamlarda ev işçilerinin hakları için gerçekleştirilmiş kampanyalar üzerindeki etkisini göz önünde bulundurmak önemlidir. Hatta her ülkenin özgünlüğü incelendiğinde, toplumsal hareketlerin, devletlerin

ve uluslararası örgütlerin bu konudaki davranışlarının büyük farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Devlet ve sivil örgütlerin bu konu etrafından kendilerini konumlama biçimlerinin çok farklılaştığı görülür. Bu da ev işçilerinin haklarının koşullara dayalı karakterinin, 189 No.lu Sözleşmenin aktörleri mobilize etme kapasitesini farklı bağlamlarda farklı biçimlerde nasıl şekillendirdiğini ortaya çıkarır. Bu durumda şöyle sorular ortaya çıkar: Ev işçilerinin hakları için “küresel yönetim” ölçüsü olan 189 No.lu Sözleşmeye farklı yerel aktörler nasıl yaklaşıyor? Devletin bu süreçte oynadığı rol nedir? Bu süreçlerin ulusal ve bölgesel düzeylerde gerçekleşen siyasi ve toplumsal dönüşümlerle ilgisi nedir?

Bu sorulara nasıl cevap verilebileceğine bir örnek olarak, araştırma projesi [DomEQUAL](#) üzerinden sağlanan veriye dayanarak Hindistan ve Ekvador vakalarını inceliyorum. Bu ülkeler,

“Ücretli ev işçilerinin zorlu yönetimi ulusal sınırları aşan “küresel bir problem” olarak görülmeye başlamıştır.”

yerel (devlet ve sivil) aktörlerin 189 No.lu Sözleşmeyi ev işçilerinin haklarını mobilize edebilmek için bir fırsat olarak kullandıklarına dair iki çelişken örneği yansıtıyor.

Ekvador ve Hindistan devlet düzeyinde iki zıt tavrı gösteriyor: Ekvador hükümeti ev işçilerinin haklarını daha geniş sosyo-ekonomik reformlar içinde aktif olarak desteklemişken, Hindistan hükümeti, sivil toplum gruplarından gelen baskılara rağmen, bu sorunu siyasi gündemine almak konusunda gönülsüz davranmıştır. Bu ulusal farklılıklar, ev işçilerinin haklarına dair kampanyaların farklı tarzlarda biçimlenmesine, ve bunun sonucu olarak temel toplumsal aktörlerin farklı rollere, arçlara ve etki alanlarına sahip olmalarına neden olur.

Hindistan ve Ekvador arasındaki farklılıklar, coğrafi bölgeleri arasındaki farklılıkları da yansıtmaktadır. Ekvador vakası, Brezilya, Bolivya, Ekvador ve Venezuela’da solcu hükümetler zamanında Karayipler ve Latin Amerika bölgesindeki (kadın ve ev işçilerini de kapsayan) yoksul ve kırılgan toplumsal grupların koşullarını iyileştir-

me eğilimlerini göstermektedir. Latin Amerika ve Karayip hükümetlerinin sözleşmeleri arka arkaya onaylamış olması, bir öykünme süreci olduğunu göstermektedir. Bugün bu bölge, en yüksek onaylama oranına sahiptir. Bu makalenin yazıldığı anda on dört ülke sözleşmeyi onaylamış bulunmaktaydı. Hindistan ise Latin Amerika’yla karşılaştırıldığında kadınların ve göçmenlerin insan haklarını iyileştirmek için daha az reformun gerçekleştirdiği bir bölgede konumlanmaktadır. Tüm Asya bölgesinde yalnızca Filipinler sözleşmeyi onaylamıştır. Bu, ev işçilerinin hakları üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Bu nedenlerle Hindistan ve Ekvador “yükümlü aktör”ün kim olduğuna, yani hangi aktörün en işçilerinin hakları için yeni normatif ve yasal gelişmeleri desteklediği konusunda farklı eğilimler göstermektedir. Ekvador’da yeni normatif çerçeveyi destekleyen aktör ulusal hükümetken, Hindistan’da durum farklıdır. Burada yasalar yalnızca belli yerel eyaletler düzeyinde (mesela Kerala) bulunmaktadır. Ülkenin geri kalanında ev işçilerinin yasal güvenliğini sağlayan temel ak-

tör ILO’dur. Ben, Hindistan’da ulusal devletin aslında alan içinde muhalif olarak tanımlayabileceğini ileri sürüyorum.

Sonuçta, bu iki ülkede aktörler arasındaki farklılıkların, farklı fikirler etrafında toplandığını hipotezini ileri sürebiliriz: Hindistan’da ev işçilerinin insan haklarının iyileştirilmesi, Ekvador’da ise daha spesifik olarak emek koşullarının iyileştirilmesi. Bu iki farklı kampanya amacı, ev işçileri örgütlerinin yanında kampanyaları destekleyen farklı türde aktörlere tekabül etmektedir. Hindistan’daki kampanyanın geniş çerçevesi göz önünde bulundurunca, eşitlik ve insan hakları konularında çalışıp ev işçilerinin hakları kampanyasına katılmamış bir aktör bulmak zor olmuştur. Ekvador’da ise durum farklıdır, çünkü burada geleneksel feminist gruplar, yerli grupları veya işçi hareketi paydaşları, kampanyayı kendi amaçlarından ayrı gördükleri için katılma konusunda isteksiz davranmışlardır. ■

Sabrina Marchetti’ye ulaşmak için
<sabrina.marchetti@unive.it>

> Erkeklik ve Babalık:

Göçmen Kadınlar Geride Kalan Eşleri

Helma Lutz, Goethe Üniversitesi Frankfurt, Almanya, 1990'dan beri ISA üyesi, ISA Irkçılık, Milliyetçilik, Yerlilik ve Etnisite Araştırma Komitesi (RC05), Toplumda Kadın (RC32), Biyografi ve Toplum (RC38) Araştırma Komiteleri üyesi, ve RC05'in seçilmiş başkanı (2018-22)

Bakım performansları müzakere mi ediliyor?

Son on beş yılda çalışmalar bekar kadın göçünün geride kalan aileleri, özellikle de çocukları için getirdiği sonuçlara odaklandı. Fakat geride kalan babaların cinsiyetlendirilmiş deneyimleri ve pratikleri çok incelenmedi. Doğu Avrupalı bakım işçisi kadın göçmenlere dair çalışmamda geride kalan babaların babalık pratiklerine, ve –geçmişten farklı olarak- erkeklerden ailenin geçimini sağlayan erkeklik rolünü yerine getirmelerini bekleyen sosyalizm sonrası toplumda tek başına evebeynlik deneyimlerini inceliyorum.

Doğu Avrupa'nın çoğunda "sosyalizm"den "serbest piyasa" ekonomisine geçişte devletin güvencesi altındaki ve devlet tarafından finanse edilen sosyal güvenlik ağları yok edilmiş ya da büyük ölçüde azaltılmıştı. Milyonlarca insan ekonomik sistem reformlarının sonucu olarak işlerini kaybetmişti. Ekonomik değişiklikler aynı zamanda bakım sektöründeki devlet hizmetlerini de ortadan kaldırmıştı: pek çok anaokul ve okul kapatılmış veya özelleştirilmişti. Yeni siyasi sisteme uyum sağlanmasıyla, "sosyalist anaerkillik" reddedilmiş ve tek başına ailenin geçimini sağlayan erkek idealinde gömülü olan geleneksel hegemonik erkeklik yeniden tanıtılmıştı. Ekonomik baskı atında bu ideali gerçekleştirmek

zorlaştı. Erkeklerin büyük ölçeklerde göç etmesi, bu yeni erkeklik standartlarına erişme çabası olarak anlaşılabilir. Aynı zamanda kadınlar (ki pek çok çoğu anneydi) daha büyük sayılarda göç etmeye başladılar, bu da ailenin geçimini müşterek biçimde sağlayan kadınlık kimliğinin bir devamı olarak görülebilir. Bu gibi durumlarda, eşleri/partnerleri bu kadınların yokluğunu nasıl deneyimliyor? Bu babalar hegemonik erkekliklerini kaybetme korkusuna maruz kalıyorlar mı? Bu tür ailelerde gündelik bakım pratikleri nasıl gerçekleştiriliyor?

> Geride kalan babalığın pratikleri

Bu çalışma geride kalan babalara ait üç çeşit bakım pratiği tanımlıyor: “yalnız baba”, “komutan baba” ve “ilgili baba”. “Yalnız baba” çeşidinin örneği Costica’dır. Costica Moldovya’da yalnız bir baba olarak üç çocuğunun bakımını sağlayan iyi eğitilmiş bir çiftçidir. Eşi, bir İtalyan ailenin yanında kaçak bakım işçisi olarak çalıştığı için yıllardır ailesini geride bırakmıştır. Her üç çocuk da çiftlik ve ev işleriyle ilgilenmektedir; baba görevlerin dağıtımını yapmakta, fakat işlerin eşit şekilde bölünmesine ve okul ödevlerinin ihmal edilmemesine dikkat etmektedir. Çocuklarına bakmanın gerekliliğini sorgulamamakta, fakat *bir anne gibi yapabilme* konusundaki yetersizliğini vurgulamaktadır. Baba –kendini deyimiyle- çocuklarının çocukluklarını çalıştığı için kendini suçlu hissetmektedir. Babalık pratiklerini anneliğin bir kopyasıyla karşılaştırmakta ve eksikliklerinin altını çizmektedir.

İkinci çeşit olan “komutan baba”, yalnız babadan daha yaygın bir türdür. Eskiden öğretmen olan Ukraynalı baba Sergij, eşinin ev işçisi olarak Polonya’ya göçtüğü zamanlarda kendi işyerini yürütmektedir. Bakım işlerini kısmen eşinin anne ve babasına ve kısmen çocukların kendilerine aktarmakta, ve ev işlerini atlatabildiği için kendisiyle gurur duymaktadır. Kendi-

sini annenin yokluğunu aile üyelerine talimat vererek idare etmek konusunda bir uzman olarak tanıtmaktadır; kendi deyimiyle *birliğine komutanlık etmektedir*. Eşi döner dönmez ev işi ve çocuk bakımı sorumlulukları da eşine dönmektedir. Sergij’in babalık pratiği geleneksel hegemonik erkekliğin cinsiyetlendirilmiş görev dağılımıyla uyumludur.

Üçüncü çeşit olan “ilgili ebeveyn”e örneklemde çok rastladım. Eşi Almanya’da ev işçisi olarak çalıştığı için beş yaşındaki oğluyla geride kalmış olan Polonyalı teknisyen Pawel bu çeşidin bir örneğidir. Kendi durumundaki erkeklerin çoğu gibi Pawel de çalışmaya devam etmekte, araba fabrikasında gece ve gündüz vardiyalarında denetçi olarak çalışmaktadır. Pawel bakım gerekliliklerini, tüm görevlerini ve ev işlerini yerine getirebilmek için itinayla uğraşmaktadır; kendi deyimiyle tek başına idare etmek istemektedir. *İlgili baba* olarak genellikle bekar annelerle ilişkilendirilen zorluklara rağmen, her iki işini de –oğlunu büyütme ve işinde çalışmak- tek başına yapmakla gurur duymaktadır.

> Bakım performanslarını müzakere etmek

Bu vaka çalışmalarıyla, “ilgili baba”, “komutan baba”, ve “yalnız ebeveyn” arasındaki babalık pratikleri farklılıkları açığa çıkmıştır. Aralarındaki ortaklık ücretli işte çalışmaya devam etme ısrarı, dolayısıyla aşınma ve hatta finansal olarak elverişli olmasa bile hegemonik babalık idealine erişme çabasıdır. Pawel “anneye uygun” bakım işlerini üzerine alırken, feminen kodlama sorunlu görünmez; fakat bakım modeli işyerinin gereklilikleriyle çatışmaktadır. Bu anlamda onun deneyimi çifte işyükünün ıstırabını çeken çalışan annelerinkine denktir. Sergij herhangi bir rol değişik tokuşunu, veya annenin yerini alma çabasını reddeder; onun yerine, işin aslı öyle olmasa bile, aile geçindiren tek kişi gibi gö-

rünmeye çalışır.

Pawel ve Costica’nın babalık pratiklerinin net bir şekilde bir anneden beklenenle eşit olduğunu iddia ediyorum. Bu, devlet sosyalizminde iki kişinin geçindirdiği ailelerden gelen, gerçekte yaşanan pratikti, bir ideal değildi. Günümüzdeki hegemonik babalık idealini göz önünde bulundururken, geride kalan babaların biçim değiştirmiş babalık pratiklerinin öncülleri olarak görülmek konusunda çok şansları olmadığı açıktır. Onun yerine, kendilerini dışlanmaktan ve pısrık olarak etiketlenmekten korumaları gerekmektedir. Bunun sonucu olarak da hegemonik modeli sorgulamamaktadırlar.

Sonuç olarak, bu vakalar göçün iki yönünü resmetmektedir. İlki, aile bölünmesinin yaşandığı bağlamlarda aile üyelerinin yaşadığı duygusal hasar ve pratik gerginliklerdir. Geride kalan babalar bakım performanslarını yalnızca eşleriyle değil, aynı zamanda mahalleleri ve daha geniş toplumla da müzakere etmek zorundadırlar. Çoğu Orta ve Doğu Avrupa ülkesi’nin kadınların mekik göçünü “geçici bir yokluk” olarak görmesi ve ekonomik katkılarını görmezden gelmesi nedeniyle, bu ülkeler geride kalan ailelere özel destek programları sağlamamaktadır. Benzer bir şekilde, göç edilen ülkelerde ev içi ve bakım işlerini alanlar da genellikle işçilerin karşılaştığı duygusal bedellerden ve mücadelelerden habersizdir. İkinci olarak ise, kadınlar ailenin geçimi sağlayan kişi olduğunda, onları gönderen toplumlar evde yokluklarının bir eksiklik ve toplumsal cinsiyet belasına yol açtığını fark etmişlerdir. Babalığın değerli bir “iş” olarak iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi göndere devletler açısından yeterli bir yanıt olabilir; fakat bu yanıt hiçbir yerde göremiyoruz. ■

Helma Lutz’a ulaşmak için
<lutz@soz.uni-frankfurt.de>

> Singapur, Çocuk Büyütmek için Harika bir Yer... Ama Kim İçin?

Yoyenn Teo, Nanyang Teknoloji Üniversitesi, Singapur, ve ISA Yoksulluk, Sosyal Refah ve Sosyal Politika (RC19) ve Toplumda Kadın (RC32) Araştırma Komiteleri üyesi

Singapur'da çatışan gerçeklikler.

Son birkaç yıl içinde, “iş-yaşam uyumu” meselesi Singapur’da kamusal bir mesele olarak öne çıktı. Singapur devleti ebeveynlerin –özellikle de annelerin- ücretli işi çocuk bakımıyla dengeleyebilmesi için sosyal desteklerini arttırdı. Aynı zamanda devletin bakım ihtiyaçları için çözümlerinin temel bir bileşeni olan yabancı ev işçisi programı da aynı hızla devam ediyor. Kamu politikalarına artan dikkatle birlikte, çocuklara yönelik ticari hizmetlerle de geniş ölçekte bir büyüme yaşandı. Çocuk bakım merkezleri ve anaokulları, ücretleriyle orantılı olarak altyapılarını, öğretmen başına düşen öğrenci oranlarını ve pedagojilerini geliştirdiler. Çocuklarının boş zamanlarını müzik, satranç, sanat, dans, eskrim, dövüş sanatları, futbol, yüzme, tenis gibi hobilerle uğraşarak geçirmesini isteyen ebeveynlere hizmet eden özelleşmiş merkezler de mevcuttur. Her semtin alışveriş merkezinde akademik yönelimli ticari “öğretim merkezleri” bulmakta, bu merkezleri okul çağındaki çocukların gündelik rutinlerinde merkezi bir rol tutmaktadır. Bu “zenginleştirme” ve

öğretim merkezleri bakım merkezleri olarak adlandırılmıyor, fakat bazı çocukların orada haftada birkaç gün boyunca saatlerini geçirmesi nedeniyle bu merkezler bakım altyapısının önemli bileşenlerini oluşturuyor.

Ev, okul, merkezler arasında hareket etmenin lojistiği, çok sayıdaki (çoğunluğu Filipinler ve Endonezya’dan) göçmen ev işçisi sayesinde mümkün oluyor. Çocukların gündelik olarak bir yerden bir yere taşınması, bu göçmen ev işçilerinin işlerinin bir parçasını oluşturuyor. Pek çok Avrupalı, Amerikalı ve Avustralyalı ailenin yaşadığı mahallelerde, anneler düzenli ve açık olarak çocuklarını kendi anavatanları yerine Singapur’da büyütmek ne kadar harika olduğunu anlatıp duruyorlar. Anavatanlarında buradaki yaşam tarzlarının aynısı sürdüremeyeceklerinden bahsederken, göze çarpan iki konu ortaya çıkıyor: ilki, çocuklar için bu kadar çok ilginç aktivite olması; diğeri ise tam zamanlı yardımın bu kadar ucuz olması. Yorumları şu gerçeği açığa çıkarıyor: maddi imkanları olan aileler, milliyetleri ne olursa olsun,

Singapurlular da dahil olmak üzere, Singapur'un çocuk büyütme için harika bir yer olduğunu düşünüyorlar, çünkü Birinci Dünya hizmetlerine ve Üçüncü Dünya hizmetkarlığına erişimleri var.

Genişlemiş bakım seçeneklerinin olduğu bu bağlamda, düşük gelirli Singapurluların sahip olduğu olanaklar çok farklıdır. Onların gündelik gerçekliği, ev işi, ayak işleri, çocuk bakımı, yemek yapmak, ve bazen güvenlik elemanı, süpermarket tezgahtarı ve temizlikçi olarak fiziksel anlamda yorucu vardiya işleriyle dolu koşuşturmacalı bir hayatıdır. Yiyecek alacak ve faturaları ödeyecek paralarının tükeniyor olması konusunda stresli ve kaygılıdır. Orta sınıf çocukların aksine onların çocukları olağanüstü biçimde bağımsızdır: sekiz yaşında piring pişirip yumurta haşlayabilirler; okula tek başlarına gidip dönebilirler; ve hatta küçük kardeşlerine bakarlar. Daha da önemlisi, düşük gelirli ebeveynler çocuklarının yapacak hiçbir şey olmadan evde tek başlarına kalmalarının, çocukları hasta olduğunda ya da tatil zamanlarında izin alırlarsa işleri kaybedecek olmalarının, ve maaşlarının faturaları ödemeye yetmediğinin onları endişelendirdiğinden bahsederler.

Anlaşılan o ki, düşük gelirliyseniz Singapur çocuk büyütme için o kadar da harika bir yer değil. Sosyal desteğin genişlemesi ve bazı ebeveyn-tüketicilere sunulan baş döndürücü fırsatlar, sınıf çizgileri ötesinde insanların hayatlarını aynı şekilde biçimlendirmiyor. Sınıf farklılıkları önemlidir, ve bazıları için çok "aile dostu" görünen iş-bakım rejimi diğerleri için öyle olmayabilir.

Bu özel sayıda yazarlar, kişilerin ve ailelerinin bireysel, yakın ve mikro pratiklerinin ve bakımın daha geniş ölçekte politik ekonomisinin birbirinin içine geçmiş olduğunu çok şekilde gösteriyor. Benim çalışmam da insanların yaptığı "seçimlerin" kendilerine sunular *fırsatlar* tarafından şekillendirildiğini gösteriyor. Ailelere sunular fırsatlar, kamusal desteklerdeki genişlemelere rağmen, hala pazar çözümlerine ve kayıtlı ücretli çalışan olmaya bağlı. Bu hikaye, neoliberal kapitalizmin belirli tezahürlerine, ve devletlerin ve

toplumların insan ihtiyaçlarını karşılamak için bireyselleştirilmiş ve piyasalaştırılmış çözümleri tercih etme eğilimlerine dair daha geniş bir hikayenin bir parçasıdır. Farklı şekillerde olsa da, günümüz toplumunda, bu eğilimler var olduğu sürece, bu politik ekonomik gelişmelerin özellikle düşük sosyo-ekonomik koşullara sahip insanlara nasıl zarar verdiğini aydınlatmak çok önemlidir.

Bakım ihtiyaçlarının genişlemesi ve bu ihtiyaçların genel olarak pazar çözümleriyle, spesifik olarak ise göçmen bakım işleriyle karşılanması, özellikle dünyanın daha varlıklı şehirlerinde, kalıcı eğilimler olacaktı gibi görünüyor. Bu eğilimlerin kendileri "küresel bakım zincirinin" bir parçası olmayan ama bu zince derin biçimde dahil olmuş toplumlarda yaşayan insanları da içermesinin sonuçlarını anlamaya çalışmalıyız. Sosyal genişlemeye rağmen rejimlerin bireyci ve pazar odaklı ilkeleri sürdürdüğü, ve göçmen işçilerin bakım ve işlerini üstlenildiği bağlamlarda yaşan düşük gelirli ailelerin ihtiyaçları görmezden gelinmeye devam etmektedir. Bu koşullarda hem çalışma hem bakım zorlukları içermektedir. Politika yapıcılar ve araştırmacılar da aynı şekilde daha yüksek gelirli ailelerdeki bakım emeğinin –örneğin, çocukları çeşitli aktivitelere götürmek gibi- çocuklar arasında da eşitsizlik yarattığını görmezden gelmektedir.

Devlet politikalarını, toplumsal normları ve işletme pratiklerini sorgulayan feminist araştırmacılar ve aktivistler olarak, sınıf farklılıkları ve eşitsizlikleri meselelerini sürekli tartışmalarımıza dahil etmeye devam etmeliyiz. Kamu politikalarının kadınların ihtiyaçlarını eşitsiz şekillerde karşılıyor olduğuna dikkat çekmeliyiz; evin içinde gerçekleşen emeği görmezden gelen çalışma-bakım-göç rejimlerini eleştirmeye devam etmeliyiz, ev içi emeğin nasıl desteklenebileceğine dair daha derin düşünmeliyiz; işyeri politikalarını konuşurken düşük ücret ve çalışma koşullarını tartışmaya daha çok katmalıyız; ve ücretli ev işinin kamu politikaları, toplumdaki farklı gruplar ve küresel bakım zinciri üzerindeki etkileri daha geniş şekilde düşünmeliyiz. ■

Youyenn Teo'ya ulaşmak için <yyteo@ntu.edu.sg>

> Japonya’da Göçmen Bakım İşçilerinin İşe Alımı ve Eğitimi

Pei-Chia Lan, Ulusal Tayvan Üniversitesi ve ISA Göç Sosyolojisi Araştırma Komitesi (RC31) üyesi

Bakım işçileri için eğitim seansı.

Fotoğraf: [World Bank](#), CC -NC-ND 2.0.

Doğu Asya ülkeleri uzun zamandır Güney Doğu Asya’dan göçmen ev işçisi veya bakım işçisi alıyordu, fakat Japonya yakın zamana kadar kapılarını açmak konusunda tereddütlüydü. Başbakan Shinzo Abe 2014 yılında kadınların emek piyasasına katılımı arttırmak için yabancı ev işçilerinin altı metropol bölgesine girişlerine izin verecek yeni bir politika önerdi. Fakat bu çalışanların hizmetlerini kullanan hanelerde yaşamalarına izin verilmeyecek, hizmet ajansları tarafından istihdam edilecek ve denetleneceklerdi. İşçi adayla-

rının, Japonca, ev işi becerileri ve kültürel görgü kurallarını, mesela düzgün şekilde eğilmeyi, öğrenmek için 400 saatlik eğitim programlarından geçmeleri gerekecekti. Japan Times’a konuşan bir hükümet yetkilisi (1 Ocak 2017), “Bu çok Japon usulü bir yöntemdir. Hong Kong’da yaptıkları gibi buraya akmalarına izin veremezdik”, diyordu.

Göçmen ev işçilerinden daha önce, 2008 yılından beri, Endonezya, Filipinler ve Vietnam’a imzalanmış olan Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları (EOA)lar dolayısıyla lisanslı hemşi-

re (*Kangoshi*) ve sertifikalı bakım işçileri (*Kaigo Fukushishi*) adayları Japonya'ya kabul ediliyordu. Aynı mantıkla EOA bakım işçilerinin de hanelerde çalışmalarına izin verilmiyor. Ya tıp kurumları ya da yaşlı ve engellilere bakım sağlayan kurumlarda çalışabiliyorlar.

Japonya'daki göçmen bakım işçilerinin durumu, araştırmacıların "ideal göçmen bakıcılar" üretiminde, bakımın kültürel anlamlarının ve kurumsal düzenlemelerinin bir toplum tarafından nasıl müzakere edildiğini incelemeleri için çok merkezi bir yer tutmuştur. Hükümet EOA adaylarının geliş sürecinde de her adımda çok tedbirliydi. Bu tedbirlere kotaların kontrolü, devletten devlete işçi alışverişi, ve yüksek maliyetli yoğunlaştırılmış eğitim programları da dahildi. EOA adayları hemşirelik geçmişli olan vasıflı işçiler olsa da, Japonya Uluslararası Refah Hizmetleri Şirketi (JURHS) tarafından onaylanmış kurumların verdiği eğitim programlarına katılmak zorundalar. Ancak ondan sonra bir hastane veya bakım kuruluşunda çalışabilir veya okuyabilirler. Lisanslı hemşire ya da sertifikalı bakım işçisi olabilmek için ulusal sınavlardan geçmeleri beklenmektedir. Ulusal sınavları geçenler, sürekli yenilenebilen vizelere ve Japonya'da kalıcı istihdama hak kazanır.

Eğitim programı etnik farklılıklar arasında köprü görevi görmeyi ve göçmenlerin ötekiliğini hafifletmeyi amaçlamaktadır. Beata Świtek Japon huzurevlerini bir "kültürel yakınlık" çevresi olarak tanımlamıştır. Bu mekanlarda Japon geleneklerinin taklitleri geçmişin özelleştirilmiş bir imgesini canlandırmakta, toplumsal izolasyonlarına rağmen yaşlı sakinlerini rahat hissettirmektedir. Yaşlıların etnik veya akrabalık bağı olmayan işçiler tarafından bakılırken bir kültürel yakınlık ve bireysel haysiyet hissi tecrübe etmelerini sağlamak için, göçmen işçilerin Japon bakım kültürüne uygun interaktif normlara ve pratiklere uyum sağlaması beklenir.

Eğitim programının büyük kısmı Japon dilini öğretmeyi amaçlıyor. Fakat yalnızca konuşma için basit kelime dağarcığı değil, aynı zamanda gelişmiş okuma ve yazma becerileri (Japonya'ya gelmeden önce 391 saat, Japonya'da ise 675 saat) edindirmeyi hedefliyor. Burada en zor olan Çin karakterleriyle yazılan *Kanji* alfabesinde yeterlilik kazanmaktır. Çünkü Japonya'da tıp uzmanları tıbbi belgelerde fonetik yazım yerine *Kanji*'yi kullanmayı tercih etmektedir. Japonca'da yeterli olmak yalnızca iletişim ve dokümantasyon için gerekli değildir, saygın ifadeyle (*Keiko*) düzgün Japonca konuşabilmek bakıcıların yaşlılara saygı göstermelerini de sağlar.

Eğitim programı, bakımın kültürel bir pratik olduğunun altını çizer, ve EOA adaylarının "Japon bakım işi"nin kültürel yönlerini öğrenmelerini sağlar. Japonya'da "temizliğin" kültürel anlamına dair dersler, sünger banyosu yerine kü-

vette banyo yapmanın yaşlı Japonların bakımının önemli bir parçası olduğunu anlamalarını sağlar. Japonya'da yetişkin altbezi üreticileri şu an bebek bezinden çok yetişkin bezi satmaktadır. Eğitim seanslarında EOA adayları farklı zamanlar ve amaçlar için renklerle kodlanmış bezleri düzgün bir şekilde değiştirmeyi öğrenir. Yaşlı Japonların gözünden bakarak yetişkin bezlerini özerklik ve haysiyetler ilişkilendirmeyi öğrenirler.

Eğitim programı Japon kültürü ve toplumuna dair konuları da içerir. Japonya'daki yemek geleneklerini öğrenirler. Örneğin hastane koğuyla birlikte yemek yerken "*itadakimasu*" ("mutlulukla kabul ediyorum") demeyi, ve *yuzu* ve *wasabi* gibi özel Japon yiyeceklerinin aromasını takdir etmeyi öğrenirler. Giyinme ve soyunma konusunda düzgün yardım edebilmek için, geleneksel giyeceklerle –kimono'nun nasıl doğru giyileceğini (sağ taraf sol tarafın içine sokulur)-ve kültürel utanç hissine saygı duymayı öğrenirler. Görüştüğüm bazı EOA işçileri eğitimin bu kısmını "çok kullanışlı" olarak nitelerken, bazıları "tümüyle işe yaramaz!" diye eleştirdi (Huzurevinde kimse kimono giymiyor ki!). Göçmen işçilerin Japon gelenekleri ve kültürüne aşinalığının arttırılmasını pratik fonksiyondan çok sembolik bir anlamı var; yalnızca yaşlı koğuşlarıyla değil, tüm Japon toplumuyla yakın hissini kuvvetlendiriyor.

Eğitim programı aynı zamanda Japon iş arkadaşlarıyla iletişim ve etikleşim konusunu da içerir. EOA adayları Japon hastaneleri ve bakım kurumlarındaki iş kültürüne dair dersler alırlar. Japon hastaneleri ve bakım kurumlarında iş saatleri uzun ve sabittir, işyerindeki statü hiyerarşisi de çok belirgindir. Çalışanlar bakımın profesyonel olarak sağlandığından emin olmak için standardize süreçleri takip etmek ve detaylı raporlar yazmak zorundadır. Dil yetkinliği eşliğinin yüksek olması nedeniyle, EOA işçilerinin Japonya'da profesyonel sertifika kazanma ve statü olarak yükselme ihtimalleri çok düşüktür. Lisansını alanlar bile Japonya'nın sosyal ve kültürel çevresine izole edilmiş ve dışlanmış hissettikleri için bir süre sonra evlerine dönmeye karar veriyor.

Japonya'nın EOA programı göçmen bakım işçilerini "profesyonel ötekiler" olarak görüyor, ve onlara öyle davranıyor. Doğu Asya'daki diğer ülkelerdeki misafir işçi sistemleriyle karşılaştırınca bu program göçmen işçilerin daha çok yetki ve yardımlara erişmesini sağlıyor. Profesyonel sertifikalar için girilecek sınavları geçmişten sonra kalıcı ikamet kazansalar da vasıfların değerlendirilmesi yerel kültür ve dilin içine o kadar gömülmüş durumda ki, yalnızca çok azı böyle bir statüye sahip olabiliyor. Sonuç olarak profesyonellik sosyal hareketlilik için güvenilir bir yol sağlamıyor, onun yerine yabancıların dışlanması için bir mekanizma haline geliyor. ■

Pei-Chia Lan'a ulaşmak için <pclan@ntu.edu.tw>

> Ücretli Emek Biçimi olarak Hamilelik ve Çocuk Doğurmak

Sharmila Rudrappa, Teksas-Austin Üniversitesi, ABD

Hamilelik ve çocuk doğurmak uluslararası bir iş haline geldi.

Irksal saflık, ataerkil soy, ve annelik fedakarlığına dair aşırı belirli idealler nedeniyle hamilelik ve çocuk doğumu hiçbir zaman yalnızca doğal bir olay olarak kalmamıştır; aile ve topluluk kurmak için çok önemli olan toplumsal değiş tokuş ve armağan verme süreçlerini vurgulayan, kültürel ve cinsiyetlendirilmiş bir hadisedir. Hanehalkını yeniden üretmek için annelerin yerine getirdiği görevler, adanmış bakım, kendini düşünmeden verilen sevgi, ve annelik fedakarlığıyla dolu olarak görülür. Yeniden üreten emeğin bu cinsiyetlendirilmiş biçimlerinin kutsal olarak görülen aile kurma sürecindeki yaygınlığı nedeniyle, hamilelik ve çocuk doğurma, piyasaların duygusuz dünyasındaki geçici işlemlerin aksine kirli para değiş tokuşundan korunmuştur. O zaman kadınlar para karşılığı hamile kalıp çocuk doğurursa ne olur? Hamilelik ve çocuk doğurma ne tür bir ücretli emektir?

Bu sorular bir taşıyıcı annenin ücret karşılığı bir çift veya bekar bir ebeveyn için bebek ya da bebekler taşıyıp doğurduğu, ticari taşıyıcı annelik bağlamında ortaya çıkıyor. Taşıyıcı annenin içine yerleştirilen embriyolarla herhangi bir

genetik akrabalığı yoktur. Bu embriyolar yasal olarak ebeveyn olması planlanan kişilere aittir. Embriyoların kendileri hücre bankalarından ya da başka bireylerden yumurta veya sperm alınmasını da içeren bir takım piyasa ilişkilerinden gelmektedir. Bazı toplumsal aktörler tam olarak neyin mübadelesinin gerçekleştirildiğini açık şekilde anlayamamış olsa da, sanayi standartları taşıyıcı anneye verilen paranın bebek için değil, o bebeği yaratmak için verdiği gebelik hizmeti için olduğunu kabul etmektedir.

Taşıyıcı anneliğe dair araştırmamda, pek çok insan gibi görüşme yaptığım Hintli işçi sınıfından gelen taşıyıcı annelerin ve üst-orta-sınıf ebeveynlerin daha önce hamilelik için para ödemediğini öğrendim. Bu bireyler, biyolojik üreme hizmetlerinin piyasalaşmasıyla nasıl başedeceklerini düşünmek adın az kaynağa sahipler. Sonuç olarak da bu mübadeleler hakkında geleneksel şekillerde düşünüyorlar: taşıyıcı annelik bir armağan mı, yoksa bir meta alış veriş mi? Armağanlar ve metalar toplumsal mekanlarda dolaşan nesneler için kullanılan kavramlardır, fakat *nasıl* dolaştıkları önemli bir ayrımı oluşturur. Armağan ve metalar üzerine

literatür çok geniştir. Fakat kısaca özetlemek gerekirse, armağan alış değiş tokuşu bireyler veya gruplar arasında süregelen toplumsal ilişkilere işaret eder. Armağan değiş tokuşu eşitlikçi değildir, yaş, cinsiyet, gengel, cinsel yönelim, din, ırk ve kast gibi toplumsal hiyerarşilere dayalı eşitsizlikler tarafından belirlenir. Diğer yandan meta değiş tokuşu ise işçilerin ve tüketicilerin birbirlerine yabancı olması nedeniyle taşıdığı geçici karakterle nitelenir. Tüketiciler para karşılığında işçilerden meta alırlar. Kapitalizmin yapıların nedeniyle bu ilişkide hemen her zaman işçiler dezavantajlıdır. Dolayısıyla armağanlar ve metalar toplumsal ilişkileri yansıtır. Armağan ya da meta ekonomisi çok çeşitli olan kişilerin biçimiyle bağlantılıdır, bu kişi de karşılığında armağan veya meta değiş tokuşu tarafından kurulmuştur.

Hamilelik ve çocuk doğurmanın armağan mı meta mı olduğunu düşünürken, araştırmamdaki ebeveynler ve taşıyıcı anneler ilişkilerinin ilişkilerinin koşullarını da birbirleriyle müzakere ediyorlar. Taşıyıcı anneler taşıyıcılıkta harcadıkları büyük çabaları detaylı şekilde anlatarak daha iyi ücretler için müzakere etseler de, armağan değiş tokuşunun prensiplerinin ticari taşıyıcı annelikte de sürdürülmesini umuyorlardı. Taşıyıcı annelikten elde edecekleri gelirin birkaç ay içinde yok olacağını ve emeklerine dair gösterecek somut hiçbir şey kalmayacağını biliyorlardı. Onun yerine üst-orta sınıf ebeveynlerle sosyal ilişkilerinin sürmesini umuyorlardı. Çünkü bu bağlantılar sayesinde kısa dönemli borç ya da iş için öneri, veya ekonomik sermayeye dönüştürülebilecek bir başka sosyal mal elde edebilirlerdi. Ebeveynler ise daha açıkltı: Taşıyıcı annelerin çabaları sayesinde sahip oldukları çocuğun hiç bir parayla karşılanamayacağını ileri sürerek armağan almayı ima etseler de, kapitalist toplumdaki tüketiciler gibi davrandılar. İşçi sınıfı Üçüncü dünya kadınlarıyla herhangi bir ilişki sürdürmekle ilgilenmiyorlardı, ve değiş tokuş tamamlandıktan sonra genellikle tüm iletişimi kesiyorlardı. Sözleşmelerine göre ona adil ve tarafsız katılımcıydı, çünkü tüm ücreti ödemişlerdir ve yasal olarak başka bir şey vermekle yükümlü değillerdi.

Taşıyıcı ajansları, infertilite doktorları ve çocuk isteyen ebeveynler açıkça belirtmedikleri halde taşıyıcı annelerle

etkileşimleri ve onlara yaklaşımları taşıyıcı anneliği bir ücretli emek biçimi olarak gördüklerini göstermektedir. Pek çok sosyolog da ortaya çıkan ticarileşmiş üreme emeğini tanımlamak için “anne işçi” ve “endüstriyel rahim” kavramlarını kullanarak bu argümanla hemfikir olmaktadır.

Piyasaya eklemelence hamilelik ve çocuk doğurmak ne tür bir emek haline gelir? İlk bakışta taşıyıcı annelik bir yalınlık emeği biçimi olarak görülebilir. Bununla anlatılmak istenen bakım alıcılarının bedensel ihtiyaç ve isteklerine hizmet ederek kişiler arası bağları oluşturma, sürdürme ve yönetmeyi de içeren ücretli istihdam biçimidir. Fakat yakınlık emeği taşıyıcı annelikte olduğu gibi işçilerin tüm vücutlarını içermez. Seks işçiliği biraz daha yaklaşır, ama o da ticari taşıyıcılığın parçası olan, ve artı değeri yaratan in-vivo oogeneze ve gebelik gibi süreçleri içermez. İçerdiği biyolojik ve bedensel süreçler nedeniyle, taşıyıcı anneliği bir tür klinik emek biçimi olarak tanımlamak daha doğru olabilir. Bu klinik emek biçiminde kadınlar kadınlar bedensel süreçlerini kar amacıyla kullanmak için doktorların ve diğer tıp çalışanlarının bedenlerine erişim sağlamasına razı geliyor.

Taşıyıcı anneliği bir klinik emek biçimi olarak anlamak, yalnızca hamilelikten artı değer üretilen süreçleri tanımlamaz, aynı zamanda kadınların ücret kazanmak karşılığı gerçekleştirdiği biyolojik üreme emeğini de meşru kılmayı sağlayan yollar açar. Taşıyıcı annelik gibi bedensel metalaşmanın derinleşen biçimleri şüphesiz makus gelişmelerdir, fakat kadınların emeğinin tümüyle aile ve akrabalık bağlarının bulunduğu özel alanla kısıtlandığı görünürde daha masum zamanlara geri dönmek adına basitçe bitmesi dilenemez. Taşıyıcı anneliği klinik emek olarak görmek, yaşamın metalaşma biçimlerinin derinleştiği görmek, ve çocuk bakıcıları, ilkökul öğretmenleri ve hemşireler gibi diğer yeniden üretim işçileriyle birlikte emek örgütleri kurmak ve işbirliği yapmak için yollar açar. ■

Sharmila Rudrappa'ya ulaşmak için <rudrappa@austin.utexas.edu>

> Ev İşçilerinin Hakları Araştırma Ağı

Sabrina Marchetti, Ca' Foscari Venedik Üniversitesi, İtalya ve **Helen Schwenken**, Osnabrück Üniversitesi, Almanya ve ISA Göç Sosyolojisi (RC31) ve Emek Hareketleri (RC44) Araştırma Komiteleri üyesi. Mary Goldsmith (Meksika), Sonal Sharma (Hindistan), Lisa-Marie Heimeshoff (Almanya), Verna Viajar (Filipinler), and Oksana Balashova'nın (Ukrayna) katkıları ile.

Ağın İtalya'nın Venedik şehrinde Haziran 2017'de gerçekleşen toplantısı.
Fotoğraf: Marchetti ve Schwenken.

Research Network for Domestic Workers' Rights (Ev İşçilerinin Hakları Araştırma Ağı) (RN-DWR) ücretli ev işi alanındaki aktivist araştırmacılar ve ev işçileri örgütlerinden oluşan, ve neredeyse on yıldır faaliyette bulunan küresel bir ağıdır.

> Arka plan

Toplumsal cinsiyet, göç ve bakım piyasalarının küreselleşmesi meseleleri son yıllarda sosyal bilimlerde artan şekilde dikkatleri çekerken, daha çok akademisyen de ücretli ev işi konusunda araştırma projeleri yürütmeye başladı.¹ Bu projeler sıklıkla ev işçileri ve onların örgütleriyle birlikte yürütülüyor. Bu araştırmaların genellikle birbiriyle bir iletişimi olmuyor. Dolayısıyla Küresel Emek Üniversitesi'nden (GLU) ve Uluslararası Kalkınma ve Düzgün İş Merkezi'nden araştırmacılar tarafından oluşan çekirdek bir kadro, farklı Avrupa üniversiteleri ve uluslararası üniversitelerden araştır-

macıların da katılımıyla 2009 yılında RN-DWR girişimini oluşturdu. Girişim [WIEGO](#)'nun ve [Uluslararası Ev İşçileri Federasyonu](#)'nun (IDWF) ve Hollanda sendikası FNV Bondgenoten'in desteğini aldı. Grup yalnızca ev işine dair araştırma yapmanın gerekliliğini değil, hem araştırma hem de hak savunusunda ev işçileriyle işbirliği yapma ihtiyacını da ifade etti.

Araştırmacı ve aktivist olarak iki kimliğe sahip kişiler olan ağın kurucuları, Cenevre'de ILO'nun 189 No.lu sözleşmesinin müzakereleri sırasında işçi gruplarını desteklemek amacıyla arka plan araştırması yaparken birkaç kez Cenevre'de buluştu. Gruptan bazıları müzakereleri araştırma amacıyla da takip ediyordu. Diğerleri görüşlerini ILO'nun içinden sunarak katkıda bulundu. Ama bu yalnızca araştırmacıları ilgilendiren bir konu değildi. GLU grubu içinde, IDWF'den ev işçileriyle bu tür araştırmalar, ve araştırmacılar ve örgütlü ev işçilerinin nasıl daha iyi işbirliğinde bulunabileceği konularını tartıştık. Pek çok örgütlü ev işçisi

araştırma(cılara) dair bir hayalkırıklığı hissediyordu: zamanlarını alan mülakatlara katılmışlar, ama araştırmanın sonuçlarını veya kendileri için bir faydasını görememişlerdi; diğerleri bazı araştırmacıların ev işçilerinin yaşamları ve işlerine dair yalnızca kurbanlaştırmacı anlatılarla ilgilendiklerinden şikayetçiydi. Dolayısıyla ağ kurulduğunda ve ilkeleri tartışıldığında ev işçileri de masanın etrafında oturuyordu.

RN-DWR bu temel üzerinde ILO'nun Haziran 2011'de Cenevre'de gerçekleştirdiği ve 189 No.lu "Ev işçileri için düzgün iş" sözleşmesini kabul ettiği *Uluslararası Emek Konferansı*'nda resmi olarak kuruldu. 189 No.lu sözleşmenin onaylanmasını sağlamak ve etkilerini incelemek ağın temel görevlerinden biridir.

İlkeler

RN-DWR aşağıdaki ilkelere dayanarak araştırma yürütür ve koordine eder:

- Ev işçilerini örgütlenme çabalarının ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde anlamlı ve kaliteli araştırma üretmek.
- IDWF temsilcileri, araştırmacılar ve diğer ev işçileri örgütleriyle güvene ve iletişime dayalı ilişkiler geliştirmek
- Araştırma sonuçlarını yalnızca akademik çevrelere değil, aynı zamanda ev işçileri ve onların örgütlerine de erişebilir kılmak.
- Alanda benzer fikirlere sahip araştırmacıardan oluşan ve mümkünse tüm coğrafi bölgelere yayılacak bir topluluk yaratmak.
- Ev işçilerinin faaliyetlerini ve hakları için düzenlenen kampanyaları destekleyecek araştırmaların sonuçlarını yayımlamak, sunmak ve yaymak.

> Eylemler

Ağın temel görevlerinden biri ana prensiplerini paylaşan araştırmacıların küresel ölçekte bir haritasını çıkarmak ve onların arasında bağlantı kurmaktır. Bu amaçla 2011 yılından beri RN-DWR koordinatörleri düzenli olarak alandaki güncel çalışmalara ve ev işçilerinin hakları konusundaki gelişmelere dair bilgileri bir araya getiren bir [bülten](#) yayınlamaktadır.

Ağ her yıl yaz başında, ya bir ağ üyesi tarafından organize edilen bir konferansta, ya da Uluslararası Sosyoloji Derneği konferanslarından ya da emek çalışmaları konferanslarından birinde bir araya gelerek toplanır. Ağ üyeleri ev işçilerinin haklarına dair bölgelerinde yaşanan gelişmeleri ve ilginç araştırmaları paylaşır ve potansiyel araştırma konuları tartışılır.

2014 yılında "We want to be the protagonists of our own stories." *A manual on how domestic workers and researchers can jointly conduct research* (Kassel: Kassel University Press, ücretsiz indirme) ("Kendi hikayelerimizin başkahramanı olmak istiyoruz": Ev işçileri ve araştırmacıların birlikte araştırma yapabilmeleri için bir rehber) adında bir [rehber](#) yayımladık. Rehber ev işçilerinin sosyal güvenlik ihtiyaçlarına dair ağ içinde gerçekleşen ortak bir araştırma projesinin sonucudur. Güney Afrika'daki ve Hollanda'daki ev işçileri bu projede bize katıldılar. Rehber aynı zamanda ev işçileri örgütlerinin kendi çalışmalarını profesyonel araştırmacılara bağımlı olmadan belgeleyebilmelerini destekleme amacı taşımaktadır.

> Zorluklar

Şu ana kadarki anlatı kulağa, benzer şekilde düşünen, küresel olarak bağlantı kurabilmiş ve toplumsal olarak alakalı araştırma üreten aktivist-araştırmacılar tarafından, kısmen ev işçileriyle işbirliği içinde kısmen onlara karşı sorumlu olarak gerçekleştirilmiş başarılı bir deney gibi gelebilir. Fakat ağ pek çok zorlukla da karşılaşmaktadır.

Ağ faaliyetlerini hemen hemen on yıl sürdürdükten sonra, çok aktif olan bazı araştırmacıları (en azından kısmen) başka araştırma konularına geçmişler, ya da içinde bu tür bir aktivist araştırma sürdürdükleri kurumları ya da üniversiteleri terk etmişlerdir. Aynı zamanda doğal olarak ILO 189 No.lu Sözleşmenin hazırlığının etrafındaki dalga yok olmuş, araştırma ve aktivizm "normale" dönmüştür. Yani konu etrafındaki heyecanın ve kamusal ilginin bir kısmı artık o kadar kuvvetli değildir. Ağın prensiplerini ciddiye aldığımız için araştırma gündemimizi geliştirirken ev işçileri örgütleriyle yaptığımız işbirliklerinin, ve ve yayınlarımızı ev işçilerine ve örgütlerini erişilebilir kılabilmek için verdiğimiz çabaların daha güçlü ve sistematik olabileceğini de kabul etmemiz gerekir. Normal üniversitelerde çalışan araştırmacılarımız, katılımcı araştırmanın geleneksel araştırma ortamlarına ve akademik kariyerlerin değerlendirilme kriterlerine entegre etmenin zorluklarını farkettiler. Son olarak, ağın bölgesel dağılımı eşitsiz; küresel haritamızda çok sayıda boşluk var. Ne var ki, tüm bu eksik ve zorluklara rağmen ağ içindeki etkileşimimiz ve bağlantılarımız üyelerimizi çok memnun etmektedir. Bu alanda aktivist araştırmanın çok yaygın olmadığı göz önünde bulundurulunca, böyle bir odağı olan küresel bir ağ gündelik araştırma pratiklerimiz için gerçek bir avatantaj yaratıyor. ■

Daha fazla bilgi için [blogumuzu](#) ve [Facebook](#) sayfamızı ziyaret edin.

¹ Referanslar için bkz. [Blogumuz](#) ve [Bültenimiz](#)

Sabrina Marchetti'ye ulaşmak için <sabrina.marchetti@unive.it>

Helen Schwenken'e ulaşmak için <hshwenken@uni-osnabrueck.de>

> Bir Sosyolojik Kavram Olarak Çınlanım Fikri

Hartmut Rosa, Jena Üniversitesi, Almanya

Daha hızlı ve daha çok ideali derin bir
yabancılaşma yaratıyor.

Dünyada bulunmanın yabancılaşmamış biçimi nedir? *Yabancılaşma*'nın öteki'si nedir? Bu makalenin çınlanım kavramını sosyolojik bir kavram olarak kullanarak yanıtlamaya çalışacağım soru budur.

Yabancılaşmanın şeyler dünyasıyla, insanlarla ve insanın kendisiyle ilişkilenmenin belli bir biçimidir. Bu ilişkilendirme biçiminde *duyarlılık* yani anlamlı bir içsel bağlantı yoktur. Samimi bir ilişki içermeyen bir ilişki biçimidir. Bu durumda, elbette nesnel ve araçsal bağlantılar ve etkileşimler vardır, fakat (tüm nitelikleriyle) dünya özne tara-

“Çınlanım kavramsal olarak kontrol edilemez ve öngörülemez biçimde duygulanmamıza ve hatta dönüşmemizi izin verdiğimizizi ima eder.”

findan ele geçirilemez, “konuşturulamaz”, sesi ve rengi yok gibidir. Dolayısıyla yabancılaşma, gerçek ve canlı bir alışverişin ve bağlantının olmadığı bir ilişkidir: sessiz ve gri bir dünya ve “kuru” özne arasında hayat yoktur, her ikisi de ya “donmuş” ya da çok kaotik ve karşılıklı itici gibi görünürler. Bu yüzden yabancılaşma durumunda benlik ve dünya kayıtsız ve hatta düşmanca bir biçimde ilişkilenebilir gibi görünecektir.

İlginç biçimde gerçek yabancılaşma hissi alternatifini düşünmeye başladığımız zaman çok daha anlaşılır hale gelir. Yabancılaşmanın ötekisi, öznenin karşılaştığı diğer insanlar, yerler, nesneler vs. dokunulmuş, hislendirilmiş veya hitap edilmiş hissettiği bir tür dünyayla ilişkilenebilir biçimdir. Fenomenolojik olarak konuşursak, hepimiz birinin bakışıyla veya sesiyle, ya da dinlediğimiz bir müzik, okuduğumuz bir kitap veya ziyaret ettiğimiz bir mekan tarafından duygulanırılmanın ne anlama geldiğini biliyoruz. Dolayısıyla bir şeyden etkilenme kapasitesi ve karşılığında dünyanın bizi etkileyen parçasına dair içkin bir ilgi geliştirmek, dünyayla ilişkilenebilmenin herhangi bir olumlu yönünün temel parçasıdır. Psikologlardan ve psikiyatristlerden bildiğimiz gibi, bunun yokluğu da pek çok depresyon ve tükenme biçiminin temel nedenidir. Fakat, duygulanım yabancılaşmayı aşmak için yeterli değildir. Ek olarak çağrıya “yanıt” verme kapasitesi gereklidir: yukarıda tarif edilen biçimde etkilenirsek genellikle tüylerin diken diken olması, kalp atışının hızlanması, kan basıncında değişiklikler, cilt dayanıklılığı gibi fiziksel tepkiler verme eğilimindeyiz. Duygu>lanım (bize dışarıdan dokunan bir şey) ve duygu (bir tepki vererek ve dolayısıyla bir bağlantı kurarak yanıtımız) denen ikili hareketi çınlanım diye adlandırmak istiyorum. Bu ikili hareketin her zaman ve kaçınılmaz olarak bedensel bir zemini vardır. Fakat elbette verdiğimiz tepkinin psikolojik, toplumla ve bilişsel bir yönü de vardır; uzanabilme ve çağrıya yanıt verebilme deneyimimize dayanır, ve hem içsel hem dışsal tepkimiz sayesinde bağlantı kurabilme becerimize dayanır. Bu tür çınlanımı, örneğin, aşk veya arkadaşlık ilişkilerinde, aynı zamanda samimi diyaloglarda, bir müzik aleti çaldığımızda, spor yaparken, ve çok sıklıkla işyerinde deneyimleriz. Algısal ve aktif bağlantı ilercisi bir benlik ve dünya dönüşümü sürecini de beraberinde getirir.

Dolayısıyla, çınlanım yalnızca etkilenme ya da hislenme deneyimi üzerine değil, aynı zamanda özyeterlilik algısı üzerine de kuruludur. Toplumsal boyutta özyeterliliği, di-

ğerlerine erişebilme ve onları etkileyebildiğime kapasitemizi, ve onların bizleri gerçekten dinleyip bağlantı kurduğunu ve karşılığında yanıt verdiğini farkettiğimiz zaman deneyimleriz. Fakat özyeterlilik elbette aynı zamanda futbol oynadığımızda, piyano çaldığımızda, üzerine çok uğratığımız bir metni yazdığımızda (ve o metin kendi sesiyle konuştuğunda), ve hatta okyanusun kenarında durup dalgalar, su ve rüzgarla “bağlantı” kurduğumuzda da deneyimlenir. Yalnızca böyle bir algısal duygulanım ve duyarlı özyeterlilik biçiminde benlik ve dünya uygun bir şekilde ilişkilenebilir; karşılaşma hem özneyi hem dünyayı, yani iki tarafı da dönüştürür. Elbette, bu iddiayla ilgili sorun, özne keman veya okyanusla etkileşim halinde dönüşürken, keman veya okyanusun pek de değişmediği itirazını uyandırmasıdır. Bu argüman yalnızca insanların yanıt verme yetisine sahip olduğunu savunan ve çok da masum olmayan bir epistemolojiye, yani “asimetrik antropolojiye” dayanırken, *deneyimlenen* dünyanın bu tür karşılaşmalardan etkilendiğine itiraz edilemez. Bu tür çınlanımlar her kimlik oluşumunun önemli unsuru olduğunu “o kitabı okuduktan sonra”, “o müziği dinledikten sonra”, “o grupla buluştuktan sonra”, ya da “o dağa tırmandıktan sonra” “başka bir insan oldum” iddialarının hemen hemen tüm (oto-)biyografik anlatıların, mesela mülakatların, standart içerik olmasından anlaşılabilir. Burada çınlanımın dönüştürücü etkilerinin öznenin kontrolünün dışında olduğunu görebilmek önemlidir: bir şey bize gerçekten dokunduğunda bunun sonucu olarak ne olacağımızı asla önceden bilemeyiz ya da öngöremeyiz.

Özetlemek gerekirse, öyleyse, yabancılaşmanın ötekisi olarak çınlanım, dört önemli unsurla tanımlanmaktadır: öncelikle gerçek anlamda duygulanma veya hislenme deneyimi anlamında Duygu>lanım ile, ve ikinci olarak (araşsalın karşıtı olarak) duyarlı özyeterlilik deneyimi olarak Duygu ile; üçüncü olarak dönüştürücü niteliği ile; dördüncü olarak ise içkin ön görülemezliğiyle, yani kontrol edilemezliği ve elden çıkarılamazlığı ile. Çınlanımı asla basitçe araşsal olarak kuramaz ya da gönüllü olarak oluşturamayız; her zaman anlaşılmazdır. Başka bir deyişle, “çağrıyı duyup duymamamız” bizim kontrolümüz ve isteğimiz dışındadır. Bunun nedeni kısmen çınlanımın bir *yankı* olmamasıdır – yani, birinin kendisini daha yüksek sesle duyması ya da kendinden emin hissetmesi değildir. Kontrolümüz dışında kalan, kendi sesiyle konuşan, bizden farklı olan, dolayısıyla bize “yabancı” olan başka gerçek “ötekilerle” karşılaşmalar içerir.

Bundan da ziyade, bu “öteki” Charles Taylor’un söylediği anlamda “güçlü evrim” kaynağı olarak deneyimlenmelidir: sadece, duymak isteyip istemediğimizden bağımsız olarak, bu diğer ötekinin (ki örneğin, bu bir kişi, bir müzik, bir dağ, bir tarihsel olarak olabilir) söyleyecek veya öğretecek önemli bir şeyi olduğunu hissettiğimizde gerçekten “anlaşılmış” ve duygulanmış hissedebiliriz. Yani çınlanım kaçınılmaz bir biçimde bir kendini aşma anı gerektirir. Fakat bu ötekine dair geçmiş bir deneyime ya da bilişsel bir kavarma sahip olmamızı gerektirmez. Bir anda bize tümüyle yabancı görünen bir şey tarafından sarsılmış ve duygulanmış hissedebiliriz.

Dolayısıyla çınlanım yalnızca uyum ve ahenk değildir; tam aksine, gerçek bir karşılaşma sağlayabilmek için *farklılık* ve bazen *muhalefet* ve *çelişki* gerektirir. Dolayısıyla, tümüyle uyumlu ve ahenkli bir dünyada hiç çınlanım olmazdı, çünkü bir “ötekinin” sesini sezmekten aciz olurduk, bunun sonucu olarak da kendi sesimizi farketmez ve geliştiremezdik. Fakat yalnızca uyumsuzluğun ve çatışmanın olduğu bir dünya da çınlanım deneyimlerine izin vermez. Böyle bir dünya yalnızca tiksinti olarak deneyimlenirdi. Kısacası çınlanım, benlik dönüştürecek bir benimsemeyi mümkün kılan farklılıkları, ilerici ve karşılıklı dönüşümü ve benimsemeyi içeren duyarlı bir ilişkiyi gerektirir. Öyleyse çınlanım uyum ve geri çevrilemez uyumsuzluğun arasında bir koşuldur. Bu nedenle kavramın, kimliklere dayanan kuramlar ve felsefeler, ve farklılık üstüne kurulu kavramsallaştırmalar arasındaki geleneksel ayrılılığı aşmada önemli bir anahtar olduğunu düşünüyorum. Çınlanım kimlik gerektirmez, farkın dönüştürücü şekilde benimsenmesini gerektirir.

Çınlanımın elden çıkarılmazlığı ve anlık karakteri tümüyle rastlantısal ve olumsal olduğu anlamına gelmez. Gerçek deneyim asla tümüyle kontrollü ya da öngörülebilir olamazken, burada sosyal koşullara bağlı iki unsur vardır. Dolayısıyla bunlar çınlanımı toplumsal eleştiri için kullanılabilecek bir kavram haline getirir. İlk olarak, genellikle özneler bireysel ve kolektif olarak çınlanımı belirli çınlama eksenleri boyunca deneyimler. Yani bazıları için müzik öyle bir eksen sağlar ki, konser salonuna, opera binasına, ya da festival alanına gittiklerinde bu deneyimi yaşama ihtimalleri yüksektir. Bu bazıları için müze, bazıları için kütüphane, ibadet yeri, orman ya da deniz kenarı olabilir. Bundan da öte olarak güvenilir çınlama eksenleriyle benzerlik sağlayan toplumsal ilişkiler de geliştiririz-karşılaşmalarımızın kayıtsız ya da soğuk olacağını bilsek bile, sevgililerimizle, çocuklarımızla da ya da arkadaşlarımızla çınlanım anları deneyimlemeyi bekleyebiliriz. Emek sosyolojisinin sunduğu kanıtlar sayesinde pek çok kişinin işiyle derin çınlanım ilişkisi kurduğunu biliyoruz. Bunu yalnızca işleriyle değil, iş arkadaşlarıyla, iş malzemeleriyle ve uğraştıkları ve üzerine çalıştıkları görevleriyle de kuruyorlar. Dolayısıyla hamur fırıncıya “yanıt” verir, tıpkı saçın berbere, odunun marangoza, bitkinin bahçıva-

na, metnin yazara verdiği gibi. Bu durumların her birinde özyeterlilik, direniş, çelişki, benimseme ve karşılıklı dönüşüm içeren iki yönlü ilişkiler görüyoruz.

Eksenlere daha yakından baktığımızda üç farklı tür çınlanımı sistematik olarak ayrıştırabilir: Çınlanımın toplumsal, maddi ve varoluşsal boyutları. *Toplumsal* eksenler bizleri diğer insanlarla birleştiren ve onlarla bağlayan eksenlerdir. Günümüzde pek çok toplumda aşk, arkadaşlık ve demokratik vatandaşlık bu tür “çınlama” ilişkileri olarak kavramsallaştırılır. *Maddi* eksenler belli nesnelerle kurduğumuzdur. Bu nesneler doğal veya insan yapımı olabilir, sanat eserleri, tılsımlar, iş yaparken ya da spor yaparken kullandığımız araçlar ve malzemeler olabilir. Fakat Karl Jaspers, William James ve Martin Buber gibi filozoflar gibi ben de insanların kendilerini yaşama veya varoluşa bağlayan ve yaşamla veya varoluşla ilişkilendirilen varoluşsal “çınlanım eksenleri” arayıp bulduğuna inanıyorum. Bu yazarların ikna edici biçimde gösterdiği gibi, dini deneyimlere neden olan, hatta en başından dini inandırıcı kılan eksenler bunlardır. İncil’in, Kuran’ın ya da Upanişad’ın temel unsuru varoluşumuzun temelinde, varlığımızın kalbinde, sessiz, kayıtsız veya itici bir evren, ölü madde ya da kör mekanizmalar değil, bir çınlanım ve yanıt süreci olduğu fikridir. Elbette dini fikirlere dayanmayan başka varoluşsal çınlanım eksenleri de vardır. Özellikle doğa nihai, kapısayıcı ve duyarlı bir gerçeklik olarak deneyimlenir. Doğanın sesini dinlemek yalnızca idealist felsefede değil, pek çok gündelik rutin ve pratiğin temel fikri haline gelmiştir. Benzer biçimde sanat ve müzik alıcı için alanı bir eksen açmıştır. Tüm bu durumlarda çınlanım keyif verici, uyumlu bir deneyim olmak zorunda değildir, rahatsız edici özellikler de taşıyabilir.

Böyle somut çınlanım eksenlerinin antropolojik olarak verili olmadığı, kültürel ve tarihsel olarak inşa edildiğini kabul ediyorum, fakat bu tür bazı eksekler iyi bir yaşam için vazgeçilmezdir. Çünkü öznelerin çınlanım deneyimine kendilerini açma eğilimine sahip olmalarını sağlayan bağlamları ortaya çıkarırlar. Ruhsal çınlanım durumuna geçebilmek kırılgan olma riskini almamızı gerektirir. Kavramsal olarak, kontrol edilemez ve öngörülemez biçimde duygulanmamıza ve hatta dönüşmemizi izin verdiğimizizi ima eder. Dolayısıyla korkuyla dolu olduğumuz, stress olduğumuz veya savaşma durumunda olduğumuz bağlamlarda, ya da belli bir sonuca odaklandığımız durumlarda, çınlanıma izin vermez ya da çınlanım aramayız; tam tersine bu yapmak tehlikeli ve zarar verici olur. Bu göz önünde bulundurulduğunda, her zaman ruhsal çınlanım durumunda olmayı beklemek saçma olur. Bu durumdan çıkma kapasitesi, kişinin kendisini dünyadan uzaklaştırıp ona karşı soğuk, araçsal ve analitik bir tavır alması, yalnızca modern bilim ve teknolojiyi sürdürmek için değil, aynı zamanda bahsedilen üç boyutta insan çınlanımının varlığını sağlayan bir yaşam biçimi korumak ve muhafaza etmek için gerekli kültürel bir başarıdır.

Araç takımımızda bu kavramsallaştırmayla, çınlanımı varolan toplumsal koşulların bir eleştirisi bağlamında, eleştirel sosyoloji için bir ölçme aracı olarak kullanmaya başlayabileceğimize inanıyorum. Başlangıç noktası iyi bir yaşamın her üç boyutta da güvenilir ve varlığını sürdürdürebilir çınlanım eksenleri gerektirdiği fikridir. Özenin, tekrarlayan ve düzenli varoluşsal duyarlılık ve bağlantı (yani çınlayan varlık durumu) sağlayan toplumsal, maddi ve varoluşsal çınlanım eksenlerini bulduğu ve sürdürdüğü takdirde iyi bir yaşamı olacağını ileri sürüyorum. Öyleyse, eğer bu eksenler ve ruhsal çınlanımdurumu için koşulların yapısal ve sistematik olarak altı oyulursa, iyi bir yaşam ihtimali tehlikeye girer.

Toplumsal yapıyı ve kurumsal statükoyu yeniden üretmek için sürekli büyüme, ivme ve yenilik gerektiren hakim kurumsal dinamik istikrar biçimi, böyle sistematik bir hasar için kaçınılmaz olarak bir eğilim ve potansiyel ortaya çıkarır. Çünkü öznelere bir “ruhsal yabancılaşma” durumuna zorla sokar: öznelere kaynaklarını arttırmak, güvenceye almak, hızlandırmak ve araçlarını optimize etmek için nesneler ve diğer öznelere maddeleştirici, araç-

sal bir biçimde ilişki kurmaya zorlanırlar. Her yere yayılan rekabet mantığı özellikle bir çınlanım durumuna geçiş imkânını zora zokar. Hem rekabet edip hem çınlayamayız. Dahası, empati araştırmaları ve nöroloji çalışmalarındaki araştırmalardan bildiğimiz gibi, zaman baskısı da çınlanımı engelleyen bir unsur olarak işlev görür. Aynısı elbette korkuyla hareket ettiğimiz zamanlar için de geçerlidir. Korku, bariyerler koymamıza ve zihinlerimizi kapamamıza neden olur, bizi “dünya” tarafından duygulanmamaya çalıştığımız bir duruma iter. Dolayısıyla çınlanım koşulları karşılıklı güven ve korkusuzluk gerektiren bağlamlar gerektirir; bu bağlamlar da karşılığında arka plan koşulu olarak zaman ve istikrar gerektirir. Son olarak, geç modern işyeri koşullarını tanımlayan, verimlilik ve şeffaflık sağlamak amacıyla süreçleri ve sonuçları tümüyle kontrol etmek amacıyla gerçekleştirecek yaygın bürokratik çabalar, çınlanım ilişkileri için aynı biçimde sorunludur, çünkü bu koşullar çınlanım ilişkilerinin öngörülmezliği ve dönüştürücü potansiyeliyle uyumlu değildir. İhtiyacımız olan şey çınlanım koşullarının ayrıntılı bir eleştirisidir. ■

Hartmut Rosa'ya ulaşmak için <hartmut.rosa@uni-jena.de>

> Balkanlaşmaya Karşı İşbirliği için Sosyoloji

Jasminka Lažnjak ile Söyleşi

Jasminka Lažnjak bilim ve teknoloji sosyolojisi, yenilik ve yeniliğe dair politikaların toplumsal boyutu, ekonomi sosyolojisi, çalışma sosyolojisi ve diğer alanlardaki çalışmalarıyla tanınmaktadır. Hırvatistan'da bulunan Zagreb Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde Sosyoloji profesörlüğü yapmakta ve halen Hırvatistan Sosyoloji Derneği'nde (HSD) başkanlık görevini yürütmektedir.. Yakın zamanda, Jadranka Švarc ile birlikte yazdığı *Ahbap Çavuş Kapitalizmde Yenilik. Hofstede'nin Modeli Önemini Koruyor mu?* (2017) kitabı yayınlanmıştır. Bu söyleşi, sosyoloji alanındaki önemli sosyologlarla, uluslararası ve ulusal sosyolojilerin kesişim noktasını bulmak amacını taşıyan, etkili bir sosyal teori geliştirme projesinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu söyleşi, ISA Genç Sosyologlar Ağı ortak üyesi, Kosova, Priştine Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisansını tamamlamış **Labinot Kunushevi** tarafından gerçekleştirilmiştir.

| Jasminka Lažnjak.

LK: Zagreb Üniversitesi ve Hırvatistan Sosyoloji Derneği'ndeki (HSD) deneyimleriniz hakkında neler söyleyebilirsiniz?

JL: Her ne kadar yakın zamanda derneklerin yasal düzenlemeler ve maruz kaldıkları bir takım finansal kısıtlamalar nedeniyle statüleri değişmiş olsa da, Hırvatistan Sosyoloji Derneği'nin (HSD) aktiviteleri geçtiğimiz on yılda artmıştır. HSD, 1959 yılında yaklaşık 50 üyeye kurulmuştu. Bugün, 200'den fazla üyemiz bulunmaktadır.

Derneğimizin misyonu, sosyolojiyi bir meslek ve disiplin olarak tanıtmak, geliştirmek ve korumaktır. HSD, yalnızca üyelerinin gönüllü çalışmalarıyla destekleniyor ve ben de

derneğimiz bünyesine, akademinin dışında yer alan sosyologları da katmayı istiyorum; yakın zamanda yayınlanan bir kariyer araştırması, sosyoloji mezunlarının neredeyse yarısının, sosyolojinin tanım alanını oluşturan araştırma ve eğitim sahalarının dışındaki işlerde çalıştıklarını göstermektedir.

LK: Hırvatistan sosyolojisi dahilinde geliştirilen programlar, müfredat ve paradigmlar nasıl işlemektedir? Üniversite ve iş piyasası arasında ne tür bir ilişkiden söz edilebilir?

JL: Hırvatistan sosyolojisi, sosyalist süreçte Marksist anlayışın egemen olmasına rağmen, tek bir paradigma üzerin-

den yapılanmamıştır. Sosyoloji bölümü ilk olarak, sosyolojiyi, ampirik ve teorik anlamda eleştirel düşünce ve felsefe pratiği ile bütünleşmiş bir disiplin olarak ele alan profesör Rudi Suppek tarafından 1963 yılında Zagreb Üniversitesi'nde kurulmuştur. Bu geleneğe ve aynı zamanda eleştirel düşüncenin ruhuna rağmen bazı sosyologlar, yapısal işlevcilik geleneği, Chicago Okulu ya da sembolik etkileşimcilik gibi paradigmalardan etkilenen çalışmalarda bulunmuşlardır. Günümüz Hırvatistan sosyolojisi, doğası gereği çoklu-paradigmalara sahip bir dünya sosyolojisini yansıtmaktadır. Hırvatistan'da beş tane sosyoloji bölümü bulunduğundan dolayı, her biri kendine özgü konular, kavramlar ve metodolojik yaklaşımlar geliştirme çabasıdadır. Diğer bir çok disiplin gibi sosyoloji, yeni teknolojiler ve ortaya çıkan yeni mesleklerin neden olduğu zorluklarla karşı karşıyadır. Kanımca, "büyük resmi" ortaya koymaya çalışan, sağlam bir genel bilgi ve metodolojik/istatistik beceri gibi kapsamlı özelliklere sahip sosyoloji disiplini, mesleki anlamda sosyolojiyi iş piyasasında yüksek bir konuma taşımaktadır. Hırvatistan'da sosyoloji mezunlarının işsizlik oranının düşük olması ve STKlar'dan yerel yönetimlere kadar sosyolojinin geleneksel alanlarının dışında da geniş bir iş yelpazesine sahip olması bu savımı desteklemektedir.

LK: Kamusal sosyoloji giderek daha da önemli hale geliyor. Bununla ilgili Hırvatistan özelinde ve bölgesel işbirlikleri ihtimalleri bağlamında neler söylersiniz?

JL: Hırvatistan'da akademinin dışında yer alan kamusal aktörlerle olan diyalogla şekillenen kamusal sosyoloji, sosyolojinin en önemli görevlerinden biri olarak kabul görmektedir. Bu kurumsallaşmış ve geniş kitlelerle bütünleşmiş perspektife olan bağlılık, kamusal sosyolojinin kamu politikalarına yönelmiş olan sosyolojiyle nasıl bir ilişkide olduğuna dair tartışmaları da alevlendirmiştir. Bunlar birbirini tamamlayıcı görevler olmakta ve her iki yaklaşım da sosyolojinin birbirini güçlendiren çok önemli parçalarını oluşturmaktadır. Sosyolojik uzmanlık politikaların analizinin gerekli bir parçasıdır. Bölgesel işbirliğinin gelişimi için, politika geliştirmeye dair sosyolojik becerilerin gelişmesini sağlayacak sonuçları elde edebilmek adına, müfredatı iyileştirmek gerekmektedir.

LK: "Çerçeve Programlarında Batı Balkan Ülkeleri ve Türkiye'nin Entegrasyonu: Bir takım Ampirik Bulgular" makalesinde, siz, Jadranka Švarc ve Juraj Perković, Avrupa Birliği (AB) Çerçeve Programlarında Batı Balkan ülkeleri ve Türkiye ile işbirliğini engelleyen unsurlardan bahsediyorsunuz. Bu konudaki yeni kazanımlar ve sonuçlar nelerdir?

JL: Bildiğim kadarıyla Kosova, son on yılda hayli ilerleme gösterdi ancak araştırma altyapısı halen tatmin edici düzeyde değil. Araştırmamızın sonucunda, Batı Balkan ülkelerindeki engellerin AB araştırma çevrelerinde de benzer özellikte olduğunu ama Balkan ülkeleri için bu engelleri aşmanın daha zor olduğunu gördük. Altyapının önemli ölçüde iyileştirilmesi ile uluslararası araştırma ve yenilik işbirliklerine katılımın artırılması, araştırma sektörüne yatırım

yapılmadıkça gerçekleşmeyecektir. Ulusal bilim alanında politika geliştiren aktörler hem tekil araştırmacıları hem de araştırma kurumlarının uluslararası araştırma ve yenilikçi projelere katılımını arttıracak yollar yaratmalıdır. Araştırma konusunda işbirliği ve araştırmacı hareketliliği özel teşviklerle desteklenmelidir. Ayrıca, eğitim ve araştırma iç içe olmalıdır.

Araştırma enstitüleri düzeyinde kapasite geliştirmeye özel bir ilgi göstermelidir. Her ne kadar analizler, araştırmacıların çalıştıkları enstitülerin kendilerine sağladığı yardımı ve bu enstitülerin liderlik çabalarını görece iyi bulsa da, bu görüşün temelinde araştırmacıların ne tür bir ek yardım beklentisi içine girebilecekleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları yatmaktadır. Araştırmacı/enstitü ve AB yönetimi arasında bir arabağ görevi üstlenecek araçlardan- büyük enstitülerde, üniversitelerde ya da ilgili konsorsiyumlarda yer alan danışman ya da bilim alanındaki yöneticilerden oluşan bir sistemin kurulması faydalı olacaktır.

LK: Bölgedeki istikrarsızlığın yarattığı riske dair ne tür bir strateji öneriyorsunuz?

JL: Bu zor bir soru. Bölgemiz her daim yerel, ulusal ve etnik çatışmalardan doğan risklere maruz kalmakla beraber göç krizi ve dünya çapında terörizm gibi kaçınmayı başaramadığımız ve tüm dünyayı tehdit eden risklerle de karşı karşıyadır. Komşu küçük ülkelerle ortak konular nezdinde aynı fıkre sahip olduğumuz zaman krizlerle baş etmek her zaman daha kolay olmaktadır. Farklılık gözetmeksizin işbirliği yapmak ve açık diyalog sürdürmek, ortak sorunları çözmek için en iyi araçtır. Elbette, bunu dile getirmek kolay ama bunun dışında başka bir yol da göremiyorum. Tüm bölgenin ekonomik refahı güvence altına alındığında, işbirliği için de ortak bir zemin yaratmış oluruz. Açık sınırlar ve özgür iletişim bu zeminin yaratılması için gerekli şartlardır.

LK: Önemli siyasi, diplomatik, askeri kaynaklarla beraber birçok uluslararası kurumun Kosova'daki krize çözüm bulmak için adımlar attığını biliyoruz. Önyargıların oluşturduğu sert iklim, bölgedeki rekabet ve Büyük Güçlerin jeopolitik hesapları göz önüne alındığında, Kosova ve diğer Balkan ülkeleri açısından devletin işleyişini nasıl buluyorsunuz?

JL: Kosova konusunda bir uzmanlığım yok ve aslında son gelişmeler hakkında çok az bilgiye sahibim. Genel anlamda, Balkanlar'ın geçmişinde çok olay yaşandı ve tüm bu geçmiş, kolayca aramızda bırakamayacağımız bir yük halini almakta. Kosova, eski Yugoslavya'nın az gelişmiş özerk bölgesinin içindeki en genç devlet olmakla beraber geç modernleşme ve geçiş sürecinde birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Bu da onu, uluslararası finans kurumları ve Büyük Güçler'e daha bağımlı hale getirmektedir. AB'nin içinde olduğu kriz, bölgeye istikrar sağlama ihtimali olan AB'nin Balkan genişlemesinin ertelenmesine neden oldu. Önyargı ve rekabet, siyasi güce ulaşmaya çalışan yozlaşmış siya-

si elitlerin elindeki araçlardır. Nüfusunun yarısını gençlerin oluşturduğu ve işsizlik oranının hayli yüksek olduğu Kosova, belli başlı yapısal değişimler yapılmadığı müddetçe uzun sürecek bir krizle karşı karşıya kalabilir. Bu süreçte, öğrencilere kendi özgür düşünceleri doğrultusunda hareket etmeyi öğütleyen güçlü bir eğitim sisteminin olması büyük önem taşımaktadır. Aksi halde, bölgedeki y kuşağı, ailesinin ve hatta büyük anne ve babalarının kuşağından daha fazla ulusalcılık, etnosantrizm ve totalitarizm kapanına kısılacaktır. Sosyoloji teorileri ve araştırma, Balkanlaşma süreciyle mücadele etmek için bölgede güven ve işbirliği ortamı yaratmaya katkı sağlayabilir.

LK: Kapitalizmin daha da gelişmesiyle, dünyanın bir çok yerindeki vatandaşların başka yönetim sistemlerine geçme arzusunda herhangi bir risk görüyor musunuz? Sorumsuz kapitalizm birçok konuda toplumsal adaletsizlik yarattığından, bu aslında derin yapısal bir krizdir. Bu durum, Komünist rejimin düşmesinin ardından ortaya çıkan siyasi sınıfın büyük bir bölümünün, yozlaşmış siyasi elitlerden oluştuğu ve hukukun üstünlüğü ilkesini benimseyen kurumların düşüşe geçtiği Doğu ve Güneydoğu Avrupa’da daha açık biçimde görülmektedir. Bu konudaki fikirleriniz ve önerileriniz nelerdir?

JL: Temsili demokrasi, dünyada giderek tartışmalara yol açan bir süreçten geçiyor. Birçok insan çözümü doğrudan demokrasi ve alternatif yönetim modellerinde aramıştır ancak tüm bunlar karar-alma süreçlerinin demokratikleşmesini sağlayamamış ve geniş kapsamlı meselelerde beklenen kamusal etkiyi yaratmamıştır.

Geçiş toplumlarında demokratikleşme süreci birçok vatandaş hayal kırıklığına uğratmıştır. Bir yandan, bu sorunlara dair çözümler ortaya konmakta, diğer yandan çeşitli popülist hareketler, doğrudan demokrasiyi savunmaktadır. Bu zamana dek bu hareketler, bölgenin egemen sistemi olan ahbap-çavuş kapitalizmini ciddi anlamda tehlikeye sokmamaktadır.

Demokrasideki zaafiyet, finans sektörünün ve yozlaşmış siyasi elitlerin gücünün kısıtlanamamasında görülmektedir. Doğu ve Güneydoğu Avrupa’da sosyalizmden liberal demokrasilere geçiş, liberal piyasa modellerinden kapitalizmin daha sosyal-şirketleştirilmiş modeline kadar farklı biçimleri ortaya çıkarmıştır. Savaşın yanı sıra, bölgemiz siyasi kapitalizmin herhangi bir biçiminden kaçamamaktadır, bu durum bölgedeki tüm ülkelerde görülmektedir. Küresel bir karşılaştırma yapıldığında, bölgemizde toplumsal eşitsizliğe çok rastlanmamasına rağmen, küçük bir grubu oluşturan zengin elit ve yoksul orta sınıf arasındaki uçurum artmaktadır. Kanımca, siyasi alanda yolsuzlukla mücadelede sıfır tolerans politikası, yargı sisteminin bağımsızlığı ve istihdamı arttıracak yeni ekonomi modelleri olumlu yönde bir gelişme kaydetmek için gereklidir.

LK: Britanyalı sosyolog Anthony Giddens, kendisiyle yaptığım bir söyleşide, AB’nin kendi evrim sürecinde özellikle zor bir dönemden geçtiğini ve vatandaşların AB’ye olan güvenlerinin bazı üye ülkelerde hızla düştüğünü belirtmiştir. Avrupa ve küresel krizler bağlamında Kosova’nın ve Hırvatistan’ın konumunu nasıl değerlendirebiliriz?

JL: Hiçbir zaman Avrupa Birliği’ne muhalif olmamama rağmen Avrupa-bürokratlarının, Avrupa’da ortaya çıkan sorunları çözmek adına adil ve ivedi araçlara sahip olmadığını söyleyebilirim. Brüksel ve AB’nin kurumsallaşmış gücü arasındaki uçurum ve ertelenen, kötü sonuçlanan politika hamlelerinin sorumluluğunu üstlenmemeleri, AB’ye olan güveni azaltmaktadır. Bu değişmek zorundadır. Euro krizi, düzenlenmemiş parasal ve kamu politikalarının bir sonucudur. Euro bölgesindeki farklı düzenlemeler ortak emek, sermaye ve mal piyasalarının faaliyet gösterememesine neden olur.

LK: Giddens ayrıca AB’nin ilerleme göstermesinin, Balkanlar’daki sorunları çözebilme potansiyeli yaratabileceğini belirtmektedir. Kilit noktayı Sırbistan’ın da Hırvatistan’ın yolundan giderek, Birliğin üyesi olması gerekliliği oluşturmakta ve bu durumda Kosova’nın nihai üyeliğine giden engellerin de ortadan kalkacağı ümit edilmektedir. Sorum şu: Kosova, on yıl önce bağımsızlığını kazanan küçük bir ülke olduğundan, özellikle vize serbestisi ve AB entegrasyonu gibi süreçlerde zorluklarla karşılaşmaktadır. Dışlanmış olmak, serbest dolaşımımızı, diğer Avrupa ülkeleri ve kültürleriyle olan irtibatımızı, Avrupa’daki iş olanaklarına erişimimizi ve nüfusun %60’ını oluşturan 25 yaş altının Avrupa piyasalarına girişini kısıtlamaktadır. Avrupa Birliği’ne entegre ve ait olmak ihtiyacını hissediyoruz. Kosova’nın Avrupa’ya entegre olabilmesi için ne öneriyorsunuz?

JL: Sözkonusu seçkin sosyolog meslektaşımınla aynı fikirdeyim. Önceki sorunuza verdiğim cevaptaki savla aynı doğrultuda bir önerim olacaktır. AB’ye entegrasyonun sürüncemede olması, uyum sürecini yavaşlatmaktadır. Kosova’da yaşanan göç de bu duruma hiç yardımcı olmamaktadır. Hırvatistan’ın “uzun ve dolambaçlı yoldan” geçtiği AB deneyimi de göz önünde bulundurulduğunda, Kosova’nın AB üyesi olma isteğini anlayabiliyorum Her ne kadar, yeni adaylarla beraber çıtanın yükselmesi söz konusuysa da, özellikle istikrar ve sosyal güvenlik entegrasyon için ana koşullar olmaktadır. Yine de, AB’nin geleceğine ve Avrupa’nın (yanı)çevresine üye olmanın yarar getireceğine inanıyorum. Yaşam kalitesinin artırılması için atılan insanların beklentileri karşılamaması ve beklenenden daha az fayda görülmesi, toplumsal ve ekonomik reformların yapılmasına engel olmamalıdır. ■

Labinot Kunushevci’ye ulaşmak için
<labinotkunushevci@gmail.com>

> Güçlü Hariciler: Çin'deki Şehir Plancıları ve Köylü Direnişi

Yue Du, Wisconsin-Madison Üniversitesi, ABD ve Bölgesel ve ISA Kentsel Gelişim Araştırma Komitesi (RC21) üyesi

Doğu Çin'in kentsel bir köyünde yarı yıkılmış bir mihlanmış ev.
Haziran 2017. Fotoğraf: Yue Due.

Çin'in hızlı büyüyen şehirlerinden birinde, yarısı yıkılmış halde bulunan evin önünde, "mihlanmış ev" direnişçisi, şehir plancısının personelini elinde tuttuğu iki mutfak bıçağıyla kovalamış, bu "yıkım çetesini" sürekli hale getirdikleri tacizle suçlamış ve plancısını öldürmekle tehdit etmiştir. Geçtiğimiz birkaç yılda, köylülerin komşularının birçoğu evlerine sahip çıkmayı bırakmış, bunun yerine arsaları için ödenen tazminatı almayı kabul etmişler ve çok katlı apartmanlara taşınmışlardır. Ancak bu köyde, yirmi "mihlanmış ev" taşınmayı reddetmiştir. Üç ay sonrasında, Çin'in kentleşme politikaları hakkında yaptığım bir çalışmanın parçası olarak bir şehir plancısına eşlik ettiğim sürede, buldozerlerin söz konusu direnişçilerin iki katlı evlerini yıkmak için geldiklerini dehşete kapılarak izledim. Direnişçi, evinin etrafına benzin dökmüş, benzini ateşe vermiş, kapısını kapatmış, çatıya çıkmış ve hayatını kaybetmesine neden olacak patlamayı beklemeye başlamıştır

Gördüğüm kadarıyla, plancının özel güvenlik ekibindeki hayli iyi eğitilmiş üyeler, direnişçiye çatıdan uzaklaştırmış-

tı. Diğerleri, başarılı bir şekilde yangını söndürmüş ve evi dümdüz etmek için buldozerlerden yardım almışlardır. O sabah yıkılan onuncu "mihlanmış evdi"- bu terim, köylülerin inatla sıkı sıkıya tutundukları evler için kullanılmaktadır- diğer dokuzunun yıkımı bir saatten az sürmüştü.

Çin'deki hızlı kentleşme büyük oranda, istimlakı tetiklemektedir: milyonlarca ev sahibi köylü evlerinden çıkarılmış ve cüzi bir tazminatla, yeni yerlere yerleştirilmiştir. Geçtiğimiz on senede devlet, tahavvülatı kontrol altına almak adına yasal ve kurumsal yapılarda reforma giderek, köylüler ve çiftlik alanlarını korumaya çalışmıştır. Ancak, yerel yönetimlerin ana gelir kaynağını hala arsa satışları oluşturduğundan, Çin'deki yerel yönetimler çiftlik alanlarını istimlak etmekte, köylülerini yeni yerlere taşımakta ve konut arazilerini ticari kullanım alanlarına dönüştürmeye devam etmektedirler.

Bugün, araziye yönelik sorunlar Çin'deki popüler protestoların büyük bir bölümünü oluşturmaktadır: tüm diğer çözüm yolları tüketildiğinde, çaresiz köylüler kendi bedenlerini

kaldıraç gücü yaratmak için kullanmakta, yere mihlanan çiviler gibi eski evlerine inatla sarılmakta, kırsaldaki yaşam- larını terk etmemek için çaresizce çabalamaktadır.

Çin'deki popüler direniş ve kontrol hakkındaki sosyolojik tartışmaların çoğunu, devlet-toplum arasındaki ayrım, ara- zi-temelli köylü direnişini susturmadaki ana aktörler olan büyükşehir ve kasaba yönetimleri olmaktadır. Ancak, dev- let aktörlerine özel olarak odaklanması, baskı yaratan bir diğer güçlü kaynağın varlığını göz ardı etmektedir: Çin'in kentsel altyapısını finanse etmek adına geliştirdiği yeni yaklaşım sonucunda köylülerin yerlerini istilak edip onları mülksüzleştiren özel şehir plancıları

Yirmi yıl boyunca, Çin'deki yerel yönetimler, gayrimen- kul piyasasındaki açığı ve onun iyileştirilmesine yönelik çalışmaları finanse etmek için banka kredilerinden yarar- lanmaktaydı, ancak 2016'dan itibaren devlet, istilak için banka kredisi kullanımını yasakladı, onun yerine yerel yönetimlerin büyükşehirlerle işbirliği yapmasını teşvik etti: Daha toy olan tahvil piyasasına sırt dayamak yerine birçok yerel yönetim, yerel müttefiklerin-özel şehir plancılarının- yardımına başvurmaktadır.

2016-8 yılları arasında gerçekleştirdiğim saha çalışma- sında, özel şehir plancılarının istilakın her aşamasına ak- tif olarak dahil olduklarını gördüm ve şehir planlamasındaki aktörlerin, köylülerin arazilerine sahip çıkmak adına göster- dikleri direniş baltalamak için aktif bir şekilde çok sayıda strateji geliştirdiklerini gözlemledim.

Bir takım gözlemcinin öne sürdüğü gibi, Çin'deki yerel yetkililer, mihlanmış ev direnişçilerini susturmak için "hay- dut tutmaktadır" Fakat, bu çatışmalar karmakarışık bir hal alabiliyor: birçok köy kadrosu köylülerini anlayışla karşıla- makta ve üstlerinden aldıkları emirleri yerine getirmek ye- rine, yerel görevliler köylülere katılmakta hatta kendileri de birer mihlanmış ev sahibine dönüşüyor.

Kontrol altına alınmayan şiddet, ciddi yaralanmalara ve kötü bir reklama neden olmaktadır. Böyle bir şey oldu- ğunda, uygulanan strateji geri tepebilir, bazen de merkez yönetimde çatlaklar oluşturabilir ve yerel bürokratların ka- riyerlerine son verebilir. Özel şehir plancılarını bu şiddetin sebebi olarak gösteren yerel yönetimler bu yolla her tür- lü suçlamayı bertaraf ediyor, tahliye ve yıkımın başarılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlıyorlar. Plancılar, halihazırda diğer köylerdeki mihlanmış evlerin yıkımını başarıyla üst- lenen, "sıfır- zaiyatla sonuçlanan" tahliyeler konusunda ün yapmış deneyimli gangsterlerle (sözde "yıkım ekibi") çalış- maktadırlar.

Yıkım ekibinin üyeleri, direnişçileri evlerinden sürükleye- rek çıkarmakta ancak herhangi bir yaralanmaya geçit ver- memektedir; bu süreç dahilinde köylülerden dayak yeme risklerine karşın da dolgun ücretler almaktadırlar. Yerel gö- revliler ve şehir plancı kaynaklarının bana hatırlattığı üzere, merkezi ve bölgesel yönetimler yalnızca protestolarla ilgili

medyada çıkan haberlere- sözkonusu bu haberler, eğer tahliye sürecinde ciddi yaralanmalar meydana geliyor ya da normalin üstünde bir katılımcı sayısı varsa göz önüne alınıyor- müdahale etme eğiliminde olmaktadır. Fiziksel yaralanmaları en aza indirmek için, bu özel güvenlik güçle- ri mihlanmış ev direnişçilerine ilişkin "beden politikalarını" hiçe saymakta ve merkez yönetimin müdahalesini azaltma yoluna gitmektedirler.

Haliyle, mihlanmış ev direnişçilerinin sürdürdüğü direniş bu süreçleri sıkıntıya sokmaktadır. Evlerini terk etmeyi red- deden köylüler, uzun süreli gecikmelere ve süratle artan faiz ödemelerine sebep olmakta, bazen de vurguncu şirket- leri iflasa sürüklemektedirler.

Ancak, direnişçiler bu tür gecikmeleri karşılayabilecek şehir planlama titanlarıyla karşı karşıya geldiklerinde, ev sahibi köylüler güçsüz düşüyorlar. Günlük direnişte, mih- lanmış evlerin sahipleri, yıkım ekiplerinin sürekli tacizine katlanıyorlar, camları holiganlar tarafından yıkılıyor, yerel büyükşehir idaresi de su ve elektriklerini kesiyor. Birçok di- renişçi için bu uzun fiziksel ve psikolojik işkence tehlikeli olabilir, felç, kalp krizi, panik atak geçirmelerine ve depres- yona girmelerine sebep olabilir. Son aşamada buldozerler tarafından evleri yerle bir edildiğinde, direnişçiler çoktan hem zihinsel hem de fiziksel olarak yorgun düşüyorlar.

Tüm mihlanmış ev sahipleri adil tazminat için mücadele ederken, direniş nedenleri birbirlerinden farklılık göster- mektedir. Kente yakın alanlarda, birçok ev sahibi, tek gelir kaynaklarından mahrum bırakıldıkları için sıkı bir mücadele vermektedir: birçok "köykentli" arazilerine çok katlı evler dikmekte, odalarını göçmen işçilere ve memurlara kirala- makta ya da giriş katına küçük işletmeler açmaktadır. Şeh- rin uzağındaki kasabalarda, köylüler onlara sunulan yerler- deki daire fiyatlarını karşılayamadıklarından, mihlanmış ev sahibi olmaktadır. Akrabalarının daire almalarına yardımcı olan bir önceki nesil, yaşamını sürdüreceği başka yeri ol- madığından, genellikle yarısı yıkılmış evlerde yaşamaya de- vam etmektedir.

Köylüler hangi nedenle "mihlanmış" olurlarsa olsunlar, söz konusu bu çatışmalar durumu daha da kötüleştirmek- tedir. Bir köyde, öfkeli yaşlı bir direnişçinin kendini planla- ma ekibindeki bir çalışanın park halindeki arabasının önüne atarak, bu olayın intikamını alacağına dair sözlerine tanık oldum. Uzun tahta bir tahta parçayı sallayan direnişçi, onu sakinleştirmeye çalışan eşi de dahil, kendisine yaklaşıma- ya çalışan biri olursa, ona zarar vereceği yönünde tehditler savurmuştu. Direnişçinin yüzü kıpkırmızı olmuş ve nefesi kesilmişti ve eşi de gözyaşlarına boğulmuştu. Eşi gözyaşları içinde "Sorun kalbinde. Biliyorum ki, böyle yaşamaya de- vam edersek bir gün kalp krizi geçirecek ve ölecek" diyor- du. Ama, kimsenin bu sözleri duyduğu yoktu. ■

Yue Du'ya ulaşmak için <yue.du@wisc.edu>

> **Küresel Diyalog** **Romanya Yayın** **Ekibiyle Tanışma**

| Raisa-Gabriela Zamfirescu

| Diana-Alexandra Dumitrescu

| Iulian Gabor

| Rodica Liseanu

| Mădălina Manea

| Bianca Mihăilă

| Andreea Moldoveanu

| Oana-Elena Negrea

| Mioara Paraschiv

Raisa-Gabriela Zamfirescu Bükreş Üniversitesi'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Lisans derecesini Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden (Bükreş Üniversitesi) almış olup, biri Terörle Mücadelede Enformasyon Yönetimi ("Mihai Viteazul" Ulusal İstihbarat Akademisi, Romanya) diğeri Enformasyon Analizi ve Güvenlik Çalışmaları (Bükreş Üniversitesi ile Romanya İstihbarat Servisi'nin ortak program) olmak üzere iki yüksek lisans derecesi vardır. Güvenlikten, toplumsal cinsiyet ve küme analizine uzanan geniş bir çalışma alanına sahip olup, bu konuların televizyon, özellikle de Amerikan televizyon programları üzerine etkisini ele aldığı bir tezi bulunmaktadır. Halen, İstatistik ve Siyaset Sosyolojisi alanlarında seminer dersleri vermektedir.

Diana-Alexandra Dumitrescu Bükreş Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Lisans derecesini Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden (Bükreş Üniversitesi) almış olup, biri Küresel Medya ve İletişim (Warwick Üniversitesi, İngiltere) ve diğeri Enformasyon Analizi ve Güvenlik Çalışmaları (Bükreş Üniversitesi ile Romanya İstihbarat Servisi'nin ortak program) olmak üzere iki ayrı yüksek lisans derecesine sahiptir. Halen, Bükreş Üniversitesi Araştırma Enstitüsü'ne (BÜAE) bağlı Sosyal Bilimler Bölümü'nde Proje Yöneticiliği Asistanlığı yapmakta ve Araştırma Metodları konusunda seminer dersleri vermektedir.

Iulian Gabor Üniversitesi'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Özellikle, araç paylaşımı, hareketliliğin paylaşımı, online araç paylaşımı toplulukları, sürdürülebilirlik ve otostopçuluk olmak üzere paylaşım ekonomisi alanında çalışmaktadır. Bir etnograf olarak, söz konusu kullanıcıların davranışları üzerine bir tez çalışması bulunmaktadır. Aynı zamanda, çevre alanında faaliyet gösteren bir STK'da görev almakta ve "bilginin, araştırma, yaratıcılık ve teknolojiyle birleştiği takdirde geleceğe dair tüm sorunları çözebileceğine" dair inanç taşımaktadır.

Rodica Liseanu Bükreş Üniversitesi'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Bükreş Üniversitesi Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler Fakültesi Güvenlik Çalışmaları alanında ve Paris'te bulunan École des hautes études en sciences sociales'de (EHESS) Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans derecelerine sahiptir. Eğitim sosyolojisi, çalışma alanını oluşturmaktadır. Halen, nedenleri, etkileri ve okul bırakma sürecinin görünmeyen toplumsal aktörlerini merkeze aldığı,

Romanya'da okul bırakma konusundaki çalışmalarını sürdürmektedir.

Mădălina Manea lisans derecesini İngiltere'de bulunan Nottingham Trent Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümünden ve yüksek lisans derecesini Bükreş Üniversitesi İleri Sosyoloji Araştırmaları Bölümü'nden almıştır. Doktora eğitiminin ilk yıllarından itibaren, iki uluslararası proje olan YMOBILITY ve TEMPER'da araştırma görevlisi olarak çalışmakta ve Bükreş Üniversitesi Göç Çalışmaları Merkezi araştırma ekibinde görev almaktadır.

Bianca Mihăilă Bükreş Üniversitesi Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler Fakültesi yüksek lisans öğrencisidir. Çalışma alanı içerisinde ulus ötesi eş yazarlık ağı bulunmaktadır. Araştırmacının bilimsel üretkenliğinde, ulus ötesinin etkisini irdelemektedir. Çalışmasında, toplumsal ve bireysel ağ analizi yöntemini kullanmaktadır. Halen Walter De Gruyter *International Review of Social Research*'te Sorumlu Yazı İşleri Müdürü olarak görev almaktadır.

Andreea Moldoveanu Bükreş Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Yüksek lisans derecesini Sosyoloji ve Sosyal Hizmetler Fakültesi'nden almıştır. Araştırmalarının odağını Araştırma-Geliştirme-Yenilik sektöründeki kamu ve merkezi idare oluşturmaktadır. Çalışma alanlarını, kamu idaresinden çizgi romanlarda yaşçılığa kadar uzanan konular oluşturmaktadır. Halen, Toplumsal Araştırmalar Metodolojisi üzerine seminer dersleri vermektedir.

Oana-Elena Negrea Sosyoloji Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Lisans ve yüksek lisans derecelerini Bükreş Üniversitesi'nden almıştır. Araştırma konularını temel olarak, ekonomik anlamda toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve Romanya işgücü piyasasında görülen cinsiyetçi sektörel ayrım oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Sosyolojik Araştırmalarda Metod ve Teknikler dersinin öğretim asistanlığını yapmaktadır.

Mioara Paraschiv Sosyoloji ve Psikoloji Bölümleri'nden mezun olmuştur. Bükreş Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktora eğitimine devam etmektedir. Doktora tezinin konusunu, gözaltında bulunan ya da şartlı tahliye olan cinsel suçlulara yönelik grup programları oluşturmaktadır. Halen, şartlı tahliye danışmanı olarak çalışmaktadır.